

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

3-9 septembrie 1997

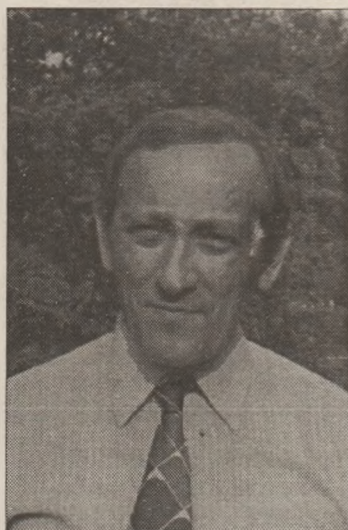
(Anul XXX)

35

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

La o nouă lectură:

RADU PETRESCU

(pag. 12-13)

TVR față cu „scriitorășii” români

(pag. 10)

DIAGONALE
de Monica Lovinescu:

URMAȘUL LUI PETRU

(pag. 7)

ORAȘUL CÎINILOR

(pag. 3)

„Al dracu' Nae”

(pag. 6)

Poezie
de
Adrian
Popescu

(pag. 8)

Proză
de
Dumitru
Țepeneag

(pag. 15)

ARHANGHELII
DE LA
SERVICIUL
CIRCULAȚIE

(pag. 2)

Elisabeth
Depardieu:

„Îmi plac
femeile care
muncesc”

(pag. 17)

Dreptul la replică

PRIMIM uneori scrisori și articole în care ni se solicită dreptul la replică. Le și publicăm de obicei, așa cum se poate observa fie și numai răsfoind paginile revistei noastre. Cîteodată refuzăm publicarea. Nu dorim să încălcăm un drept firesc în toată presa din lume. Refuzul nostru are de fiecare dată un temei. Cel mai frecvent este lipsa de civilitate a unor replici. Înțelegem că există și spirit polemic sau pamfletar. Dar l-am dori între marginile literaturii. Nu vocabularul crud ori tonul iritat ne împiedică să dăm curs solicitării unor oameni care ne scriu, ca urmare a unor texte apărute în revistă. Pamfletul își are regulile, ca orice specie literară. Ceea ce ne face să respingem unele replici este caracterul lor pur personal și neliterar.

E, între altele, cazul articolului d-lui Ion Crețu, intitulat *Pariul cu înjurătura sau unde-i lista, stimabile?!*, răspuns la un comentariu al d-lui Dorin Tudoran din *România literară* nr. 25 din 25 iunie-1 iulie 1997. În absența argumentelor și a unor calități literare minime, articolul d-lui Crețu este doar injurios și fără obiect. În plus, autorul se răfuiește doar pe jumătate cu dl Tudoran. Cealaltă jumătate îl privește pe dl Dan Petrescu, autor al unui text publicat în revista 22. Fondul disputei (ipotezele dintr-o carte a lui Ted Anton cu privire la asasinarea ori sinuciderea lui I.P. Culi-anu) este absolut indiferent. Cînd dl Ion Crețu va învăța să scrie, paginile noastre îi vor sta la dispoziție.

Un alt motiv pentru care nu publicăm dreptul la replică ține de decență: am dori să crutăm unor autori rușinea (să mi se ierte cuvîntul, dar nu-l folosesc deloc întîmplător) de a le face publice opiniile. Un preot, al cărui nume îl trec sub tăcere, se arată foarte supărat de comentariul aceluiași Dorin Tudoran pe marginea atitudinii unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe române față de retrocedarea patrimoniului Bisericii Unite (nr. 29 din 23-29 iulie 1997). De la titlul scrisorii deschise - *„Înalt Prea Sfințite Dorin Tudoran”* - care, venită din partea unui om al bisericii, reprezintă, cu ghilimele cu tot, o impietate, și pînă la ideile susținute în scrisoare, totul este inacceptabil. Preotul cu pricina socotește că între poporul român și Biserica Ortodoxă există o singură relație, și anume, de identificare, aruncînd Biserica Unită în afara „spiritualului” și considerînd-o o „aparitie fantomatică”, supusă „ca orice fantomă, aparițiilor, disparițiilor și iarăși aparițiilor în istorie.” Nu mai e cazul să insistăm. În gura unui preot, astfel de intolerante remarci stîrnesc perplexitate. Chiar și dacă uniții sînt mai puțin numeroși decît ortodocșii, ei au tot dreptul să fie tratați cu deplin respect. Sînt ortodox eu însumi, dar mă despart de atare atitudini, care nu slujesc cu adevărat nici ortodoxia, nici biserica, în general.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihaiescu*

Arhanghelii de la serviciul circulație

DEVREME în 1990, prin ianuarie-februarie, scriam nu numai dezamăgit, dar și destul de scîrbît, despre ciocoizarea puterii iliesciene. Cîteva luni mai tîrziu, meteahna devenise vizibilă chiar și în metamorfozele fizice ale paricizilor ceaușeșteni: priviri tulburi, cefe inflexibile, îngreunate de osînză, guse prelingîndu-se fleșcăite spre piepturile puhave, mers legănat, de rățoi trecuți printr-o cură forțată de îngrășare. Nu grijile Statului îi aduseseră în starea aceasta deplorabilă - eventual statul la mesele de restaurant sau nopțile pierdute prin exclusivistele cluburi particulare. Lucru, orișicît, supărător la niște tovarăși proveniți din așa-zisa „mişcare revoluționară”. Ceaușescu îi ținușe, autoritar, la respect, însă ei s-au adaptat cu o viteză incredibilă la un stil de viață pe care ni-l veștejeau cu minie proletară în scabroasele lor discursuri de trupeți ai partidului.

În ciuda semnalelor presei, în ciuda avertismentelor aproape isteroide ale jurnaliștilor din opoziție sau independenți, protejații lui Iliescu își vedeau înainte de chiolhanuri, de mașinile cu sirene, de furturile nerușinate de vile și apartamente. Înfîngerea lor la 3 noiembrie 1996 e semnul că nesimțirea lor devenise intolerabilă chiar și celor mai „apolitici” dintre naivii de care-și bateau joc cu atîta cinism. Opoziția n-a ezitat să exploateze ciocoizarea în masă a neo-comuniștilor, demascînd prăpastia dintre vorbă și faptă, impostura și nerușinarea unei mafii politico-securiste care parcă-și jurase distrugerea totală și definitivă a țării.

Atît de mare ajunsese nesimțirea potențailor iliescieni, încît ea capătuse patetice accente de sinucigaș. Adrian Năstase, de pildă, nu gasea plăcere mai mare decît să-și mute trupul mătăhalos dintr-un loc în altul al Bucureștilor însoțit de stridentele sunete ale sirenelor de la mașinile ultraluxoase. Iliescu, gelos pe fostul său protector, Ceaușescu, părea să fi intrat într-o competiție post-mortem cu Pingelă, oprind circulația în Capitală ori de cîte ori își transporta ilustra personalitate de la Cotroceni la domiciliu, și invers.

Sigur că prin comparație cu dezastrul economic lăsat în urmă de complicitățile bolșevici ai Moscovei aceste abuzuri erau jocuri de copii. Din păcate pentru ei, erau și cele mai vizibile. E nevoie de înțelegerea mecanismelor economice, de informație specializată și chiar de un anumit coeficient de inteligență pentru a sesiza marile escrocherii ale foștilor potențați. Însă atîta subtilitate posedă oricine încît să-și pună întrebarea: la ce mai aveau nevoie domni-tovarăși de mașini atît de silențioase, dacă lăsau să urle, și zi noapte, fudulele sirene gata să-ți spargă timpanele? Ca o ironie a sorții, regimul Iliescu a căzut pe drept, însă nu din motivele pentru care ar fi trebuit să cadă. E trist, pentru că în felul acesta el e oarecum exonerat să mai dea socoteală pentru dezastrul lăsat în urmă. E ca și cum un tilhar ar fi pedepsit nu pentru că ți-a intrat în mîez de noapte în casă furîndu-ți agoniseala, ci pentru că a lăsat urme de noroi pe covor.

Oricît de puțină încredere ai fi avut, încă înainte de alegeri, în noua putere (nu doar în ultimele săptămîni, cînd, ca după ploaie, au apărut cohorte de polemisti care combat la ziar cu o frenezie demnă de o cauză mai bună, după ce se guduraseră inutil pe la porțile Cotroceniului ori ale Palatului Victoria), nu mi-aș fi imaginat că ea pășește cu atîta aplomb în amprente de noroi ale ciuboațelor nesimțirii lăstate de Iliescu and comp. Am și acum în fața ochilor secvențele de televiziune în care dl Diaconescu tuna și fulgera, precum un arhanghel de la serviciul circulație, împotriva sirenelor de la mașinile lui Adrian Năstase. Pentru ca azi să aflăm din ziare că placidul președinte al Camerei Deputaților se lăfaie în nu mai puțin de cinci automobile de lux, între care și un mult-aborat Mercedes! Diferența șocantă de la vorbă la faptă duce cu gîndul nu atît la nesimțire (asta n-ar mai surprinde pe nimeni),

ci la scindarea personalității, adică la schizofrenie.

În problemele economice, alde Ciorbea au cam aceeași pricepere pe care o dovedise, cînd partinic, cînd etilic, și Vacăroiu. Ne-am fi așteptat ca măcar la capitolul modestie și bun simț să stăm ceva mai bine. În realitate, am căzut din lac în puț. Deși măsurile s-au schimbat, coeficientul lăcomiei a rămas intact. De nu cumva a și sporit.

Campion național la acest capitol tinde să devină (după cum se și cade, nu?) însuși președintele Constantinescu. Legîndu-se în iluzia de mucava a unui 70 și ceva la sută popularitate, dl Președinte uită că înainte-mergătorul său se bucura, în primii ani ai domniei, de un procentaj mult superior, bătînd, în părți importante din țară, spre sută la sută. Ceea ce nu l-a pus la adăpost de a fi considerat, astăzi, alături de Ceaușescu și Dej, unul dintre cele mai nefaste personaje din istoria modernă a României. Văzîndu-se atît de popular (mă întreb sincer: de ce? Pentru că ne-a băgat în N.A.T.O. și în Uniunea Europeană? Pentru că a mărit salariile iar nivelul de trai sfidează orice grafic mondial? Pentru lauda adusă femeii petroșene?), dl Constantinescu a început să ia drept realitate gudurările profesioniste ale celor care-l inconjoară.

Promițînd cu două mîini, dl Constantinescu a luat înapoi cu șase, cu tehnica și îndeminarea (să mă ierte calugărul Vasile că nu găsesc un exemplu din tradiția noastră strămoșască!) a unui Shiva creștin-democrat. Atît era de scîrbît, în prima zi după alegeri, de perspectiva de a se muta la Cotroceni, încît îmi era chiar teamă c-o să dea ordin ca palatul să fie dărîmat! Nici nu s-au uscat bine ștampilele pe buletinele de vot care vedeau în el garantul des-ciocoizării țării, că preaiubitul președinte și-a amintit că nu poate renunța la oaza de verdeață a foștilor Regi ai României din cauza complicatelor aparaturi, a serviciilor de comunicare și a imenselor costuri presupuse de mutarea acestora.

Pricepuți nevoie-mare în telefonie și televiziune, vigilenți reprezentanți ai opiniei publice au dat aprobator din cap, topiți de admirație față de cumpătarea celui care a promis solemn că de suferit vor suferi conducătorii, nu oamenii de rînd. În afara stăfiei lui Ceaușescu și a duhului iliescian, nu știu ce alte motive de suferință va fi avînd președintele, înconjurat de plutoane de sepepiști și de veșnic zîmbitori *yes-man-i*. Cît privește „problemele de comunicare”, nu știu în ce vor fi constînd ele în aceste vremuri în care pînă și gospodinele au în plasă, printre morcovi și pătrunjel, deja banalizate - dar eficiente - *celulare*.

Acceptînd să rămînă la Cotroceni, dl Constantinescu a căzut în plasa perfidă a serviciilor de pază. Aceleași care l-au transformat, în cîteva săptămîni, pe Iliescu cel gata să urce, precum Ana Ipătescu, pe tanc spre a înfrunta mulțimea, într-o marionetă terorizată care vedea în cel mai banal activist civic un ucigaș plătit. Pierzînd contactul cu lumea, trăind în atmosfera levantină a intrigilor și a zvонurilor inevitabile în spațiile închise, ermetic izolat de realitate, chiar cineva mai rezistent la presiune decît actualul președinte devine o conștiință de plastilină în mîna unor specialiști ai manipulării. Nu mă miră că, tot mai spăimos, dl Constantinescu a ajuns în postura caraghioasă de a face baie în mare înconjurat de scafandri. Pe cînd își va trimite în fabrici și uzine sosiile? Pentru numele lui Dumnezeu, România n-a ajuns încă deșertul Gaza, iar cei care-l combat pe președinte nu sunt intrupări valahe ale teroriștilor din Orientul Apropiat!

Dacă-aș face un joc de cuvinte ieftin, aș spune că drumul străbătut de societatea românească post-ceaușistă este minat, pe de o parte, de contradicții, pe de alta, de tautologii. E evoluția de la ciocoiiul neaoș-internaționalist la ciocoiiul autoreferențial: ciocoiiul cu cioc.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

„**C**A nu-s mai bun decît acești infecti” și „Pastrându-mi mîndria pentru mine” sunt numai două din versurile ce incendiază și autocritic *Pamflet II*, autorul lămurindu-se cu oroare și regret că lumea este cum

este, și ca dînsa suntem noi. (Jon Răsul, București) ♦ O imagină mare și tot depune binevoitoare pe țărîm, lăsându-vă astfel pradă unei reverii al cărei sorb plin de ideea morții e mai chinuitor decît moartea însăși. E un moment dificil peste care nu vreți să treceți? Palidă, indecisă și zbaterea versurilor, cîteva de o frumusețe tulburătoare. Lupta lor cu dezolarea, cu „tremurul nefiresc al mîinii”, pare să fi încetat. O ființă mai mult liberă decît chinuță îmi place mie să sper, al cărei rafinament liric autentic se poate recunoaște și din acest final de poem fără titlu: „N-o să rămîn aici și nici nu voi pleca.../Cumva poate doar mă voi întoarce”. (Diana Comea, București) ♦ Firesc imboldul nobilei confidențe! Relatarea cu amuzat aplomb scoate la iveală, după zeci de ani, pofta de joc a copilului jupuit în absolut între ambițiile și obsesiile maturilor. Și astfel, vă dau semn că s-a primit mesajul egalînd în bunul ei efect candoarea noastră de sprijin cea de toate zilele. Puteți adăuga lângă relicvele fosforescente pe care vi le-am semnalat în alte dați, pentru sufletul dv. dar și pentru câțiva cititori buni degustători de nostalgie, aceste versuri: „O matusă vieneză,/pianista Coca Barber./ Insolită absolventă/ de conservator celebru,/ mi-a stresat copilăria/ învățîndu-mă să bat/ moi covoare persiene/ și să lustruiesc parchetul”. (Lucian Sîmboan, Cluj-Napoca) ♦ O activitate publicistică întinsă de-a lungul a două decenii (debut cu poezie în *Familia*, articole și mai multe *materiale*, cum le spuneți dv., în *România pitorească*) este oare suficientă și în măsură să vă mențină la cote luminoase moralul? Se pare că nu. Predați româna, iubiți copiii cu adevărat și vă dedicați lor, prozele scurte pe care le așterneți cu fervoare pe hîrtie o dovedesc din plin. Duioase, calde, inspirate din întâmplări reale și la îndemînă, cu mult dialog, cu personaje copii și tineri veseli care se mișcă și discută ca-n viață. Nimic complicat, un firesc asumat, accesibilitate sută la sută. Cel mai bun moment mi se pare a fi *Un peștișor, doi peștișori*. Ne-ar trebui o revistă serioasă pentru copii, în care cîteva din bucățile dv. și-ar găsi încantați cititorii. (Monica Beicu, Caransebeș) ♦ Îmi dau seama că una vorbim și alta ne înțelegem și în zadar vreo explicație, deoarece confuzia în care vă mențineți, parte din vina celor care v-au încurajat fără să aibă temei real, dintr-un entuziasm cine știe de ce motivat dar în nici un caz de valoarea literară a ceea ce scrieți, și parte din vina dv. însăși, care v-ați lăsat îmbătăți de un succes iluzoriu, confuzia aceasta deci, curînd își va arăta amare roadele. V-ați alcătuit și un volum, e dreptul dv., dar e de datoria mea, cred, să vă spun că titlul siropos, *Ecou de gînd (!?)*, se deschide cu acest pueril-aiuritor *Testament*: „Cu sinceritate/ divă adevărată/ las omenirii moștenire/ testamentul meu/ ponegriți-mă./ descu-rajați-mă./ ucideți-mă/ dar mai doriți-mă/ măcar din cînd în cînd”. (Gabriela Feier, Petroșani) ♦ Versuri sosite din Borșa, fără nici un rînd de scrisoare? Iată un lucru care m-a uimit. Interesante versurile de final din *Amurg*: „Cuvintele nasc pietre/ munții se rostogolesc peste privirile mele/ Cetatea e goală/ amurgul se scutură”. (Olimpia Codreanu, Maramureș) ♦ Începutul tensionat și fierbinte de iulie v-a determinat să ne trimiteți versuri, unele destul de bine articulate. Domică de a publica masiv în revistă, recunoscînd că v-ar prinde bine o mică victorie, ce v-aș putea eu spune? Că nu este specialitatea noastră să oferim consolatoarea tavă cu jăratec din poveste. Decît, poate, celor care ne pun la dispoziție jăratec de cea mai bună calitate. (Mihaela Carcea, Mișea, Iași) ♦ Nu putem nicicum comunica dacă nu mai avem în firea noastră încredințarea că acela care vine să ne spună ceva, vine de fapt să ne dăruiască ceva de mare preț, un rod dulce, un odor scump, o înțelepciune, o revelație care s-a decantat îndelung în nu multe dar potrivite cuvinte. Nu putem comunica nici cu tinerii, nici cu vîrstnicii, nici cu copiii și nici cu noi înșine dacă nu știm să ascultăm cu folos pentru celălalt. A ști să asculti cu bucuria că afli ceva ce încă n-ai știut, ceva ce n-ai să mai găsești în altă parte, chit că zece oameni ți-ar spune despre degetul ce și l-au zdrobit în menghină, fiecare îți va spune același lucru dar cu alt elan, cu altă năvală a vorbelor... Mînuată scrisoarea, iar versurile și ele cu adevărat m-au uimit, chiar dacă unele mi s-au părut înghețate de o îndelungă elaborare, oarecum dessuflete de caldă amprentă a inspirației, a firescului. Am în vedere *Istorie*, și la antipodul acesteia, superba, rotunda, la propriu și la figurat, *Meta-morfoză*, scrisă cu degajare și, dacă nu mă înșală ochiul, cu exaltare ironizată. Nu sunteți o timidă, simt că vă luați în serios, posibilitățile abundă. Cît privește *direcția*, nu m-aș aventura decît să vă spun că am vibrat cu încredere la *Cîntec de singurătate*, exuberantă și sigură fiind autoarea printre cuvintele sale. (Toya S., București)

România literară

Editată de:

• **Fundația "România literară",**
cu sprijinul **Fundației Soros** pentru
o **Societate Deschisă și al**
Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Orașul câinilor

DACĂ Hitchcock ar fi trăit în București anilor '80-'90, atunci, cu siguranță, celebrul său film „Păsările” s-ar fi numit „Câinii”. Asemeni zburătoarelor din ficțiunea de groază, câinii fără stăpân din capitală și-au făcut apariția cam dintr-odată, după demolările masive de la începutul anilor '80, impuse de Ceaușescu. De atunci, numărul lor a crescut în proporție geometrică, dând naștere unei realități de groază.

Îi întâlnești mai ales în cartierele noi, dar și unde nu te aștepti: în curtea Academiei Române, pe treptele Facultății de Drept, în curtea Facultății de Medicină, la bazele de tenis din Herăstrău sau chiar la Snagov - acest satelit al Bucureștiului. Când intri în Complexul „Pacea”, te întâmpină uneori plini de umilință, cerșindu-ți, nu fără insistență grație, ceva de mâncare. Alteori, își urmează instinctul teritorial și te consideră ca pe un intrus, devenind agresivi și periculoși.

Nu numai instinctul teritorial al câinilor străpunge adesea pojghița de cultură pe care le-am impus-o prin domesticire... Instinctul gregar își spune și el cuvântul nu fără urmări neplăcute. E abia ora 10 dimineața și la intersecția dintre Prelungirea Ghencea și Râul Doamnei din Drumul Taberei s-au adunat în haită vreo 15 câini care latră furios și atacă în stânga și-n dreapta. Nu cu mult timp în urmă, mușcăturile câinilor fără stăpân au epuizat rezervele de vaccin antirabic ale statului pentru capitală, următoarele sute de victime potențiale (cam 300 pe zi) fiind în pericol de a nu putea fi tratate.

Întunericul nopții trezește toate pornirile atavice ale celui mai bun prieten al omului și-l transformă într-un dușman feroce. În urmă cu câțiva ani, pe când mă întorceam târziu în noapte de la o petrecere, i-am cunoscut în ipostaza cea mai rea. Nu departe de Complexul Favorit m-a atacat o haită întreagă, care urma strategia ancestrală înconjurându-mă. Ochii apatici sau supuși din timpul zilei mă devorau acum cu priviri arzătoare. I-am ținut la distanță cu lovituri de picior și pietre. Atunci, întrebarea „de ce se înmulțesc nestăvilit câinii Bucureștilor?” a căpătat seriozitatea și insistența pe care doar trăirea le poate conferi.

Deși din filmul lui Hitchcock nu aflăm ce anume a provocat invadarea coastelor Angliei de către sute de mii de păsări, unele dintre ele pașnice, transformate în kamikadze, în ce privește câinii, șansele de a ajunge la sursele care le alimentează proliferarea sunt totuși mai mari.

Dacă îți vei întreba cunoscuții sau prietenii, vei fi dezamăgit de primul răspuns, care vizează autoritățile. Trecute sau prezente, primăriile nu fac destul pentru a stârpi noul flagel. Și n-ar fi exclus ca, lipsită de metodele radicale ale hingherilor comunismului și de banii necesari unor procedee multumitoare pentru asociațiile de protecția animalelor, municipalitatea să fie într-adevăr inefficientă. Însă, oricât de inefficientă ar fi, adevărata explicație trebuie căutată în altă parte, se pare. De altfel, vei constata că cei interogați îți vor comunica, după câteva tatonări, răspunsul corect: înșiși bucureștenii poartă vina.

Perplexitatea provocată de un asemenea răspuns e considerabilă: cum e posibil ca locuitorii primei urbe a țării să fie victimele câinilor fără stăpân și în același timp factorul hotărâtor care contribuie la perpetuarea lor?

Ține de domeniul evidenței că, fără hrană, nici o ființă vie nu poate supraviețui. Cu atât mai puțin e capabilă să prolifereze. Strămoșii din 1977 ai armatei de câini fără stăpân de astăzi nu ar fi rezistat catastrofei demolărilor doar cu resturile menajere din gunoaie, fără ajutorul „sufletelor miloase”, care i-au hrănit ca pe niște copii sau rude apropiate în nevoie. În timp, oamenii aceștia „buni” au devenit tot mai numeroși, ținând parcă pasul cu sporul canin. Nu de puține ori i-am văzut cum desfăceau cu solemnitate pachetul cu oase și așezau cu grijă conținutul în fața patrupedelor de pripas. Apoi se îndepărtau de locul faptei cu figura mulțumită, radioasă chiar, a celui care și-a făcut datoria.

DAR să privim mai îndeaproape persoanele care par a întrupa idealul „sufletului frumos”, descris de Schiller în „Scrisori despre educația estetică”. Predomină femeile și bărbații trecuți de o anumită vârstă. Imediat îți spui că patrupedele simbolizează pentru ele copii pe care nu i-au avut

sau pe care i-au pierdut într-un fel sau altul, de cele mai multe ori prin desprinderea firească de familia originară. Atunci, a hrăni câinii echivalează cu o satisfacere strămutată a instinctului matern/patern, una din cele mai puternice inclinații ale ființei umane. Remușcarea îți strânge inima și-ți inhibă gândul: cum a putut să-ți treacă prin minte ideea de a acuza oameni atât de frustrați, în căutarea unor palide compensări. Apoi apar întrebările...

De ce soluția aleasă e cea mai comodă? De ce maternitatea/paternitatea frustrate nu caută satisfacții mai apropiate de natură, cum ar fi îngrijirea copiilor străzii sau a celor din azile? Poate că, nemaifiind la prima tinerețe, aceste femei și acești bărbați nu mai au energia necesară pentru a se ocupa de copii abandonati, a căror soartă este mult mai grea decât a câinilor, îți spui. Fie, dar de ce nu își asumă deplin condiția de părinți adoptivi, ai unor copii de substituție, optând pentru soluția câinilor de apartament? Totuși, nici o asemenea soluție nu pare a corespunde disponibilității lor, în măsura în care îngrijirea unui câine, și-ar putea replica, nu este cu mult mai facilă decât cea a unui copil. Însă faptul că numărul celor care nu dau înapoi în fața acestei dificultăți este în continuă creștere arată că e vorba de o soluție accesibilă. În sfârșit, te poți întreba de ce oameni care nu au/nu mai au copii, nu se gândesc nici un moment la suferința pe care o produc celorlalți, încercând să și-o aline pe a lor? În pofida mediatizării neajunsurilor provocate de câini, „părinții” lor, cărora li se alătură tot mai mulți dintre patronii de restaurante și buticuri alimentare, continuă să-i hrănească.

CHIAR dacă întrebările de mai sus sunt doar retorice, cu ajutorul lor putem contura mai bine personalitatea iubitorilor de câini vagabonzi. Într-un cuvânt, ei sunt animați de o dorință puternică, dar nu-și asumă consecințele care derivă din realizarea ei. Se folosesc de câini pentru a-și diminua frustrarea, dar nu duc gestul până la capăt, nu se angajează în îngrijirea lor permanentă. Doresc să aibă doar avantajul care derivă dintr-o situație, dar nu acceptă dificultatea sau dezavantajul corelative.

E adevărat că asemenea dorințe țin de natura umană - cine n-ar vrea, în adâncul sufletului, să câștige întotdeauna, fără să piardă nimic -, dar ele se pot manifesta necontrolate cultural doar în primii ani ai vieții, anii narcisismului neîngrădit. Adulții la care aceste dorințe și-au păstrat mare parte din forță au rămas copii în sensul rău. Școala și celelalte experiențe culturale nu au reușit să-i decentreze, să-i scoată din poziția de ființe unice, cărora li se cuvine totul, fără a da nimic în schimb. Narcisi întârziati, ei sunt în schimb oricând pregătiți să înfiereze egoismul celorlalți și să ridice imnuri de slavă propriului altruism.

Dacă doar filantropii câinilor ar popula lumea narcisismului românesc, situația nu ar fi gravă. Din păcate, li se alătură anomici de toate tipurile, de la cei care șofează ca și cum ar fi singuri pe șosea sau traversează pe unde le vine, ca și cum reprezintă bunul cel mai de preț, pe care oricine trebuie să-l protejeze, la pseudomiliardarii momentului, care, nutrind speranța înveșnicirii PDSR-ului la putere, au luat și consumat credite uriașe de la bănci.

Nuvela Daphnei du Maurier, din care s-a inspirat filmul lui Hitchcock, se încheie într-un moment de acalmie al asaltului păsărilor. Nu aflăm dacă oamenii vor fi reușit și de data aceasta să înfrângă forțele oarbe ale naturii. Tot astfel, nu știm dacă, într-un viitor mai îndepărtat numărul câinilor străzii nu va egala și depăși numărul oamenilor din București, ceea ce ar putea declanșa o cruciadă a câinilor împotriva oamenilor. Iar dacă victoria va fi de partea animalelor, atunci Bucureștiul va deveni primul oraș al câinilor din istorie. De aici până la a imagina România ca pe viitoarea țară a câinilor nu e decât un pas.

Vasile Dem. Zamfirescu

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

(II)

DACĂ Uniunea Sovietică a trăit, aproape întreaga sa viață, din griu american, regimul sovietic a practicat - în aceeași perioadă - un joc de aparente machiavelice: pe lângă cele 2 miliarde de dolari cheltuiți anual pe hrană, Kremlinul făcea rost din surse proprii de încă 4-5 miliarde de dolari pentru minarea interioară a Statelor Unite. Acești bani se foloseau la pregătirea unei extraordinare rețele de spionaj, la finanțarea partidelor comuniste occidentale și a «mișcărilor de eliberare națională», la infiltrarea organizațiilor «pacifiste» și «umanitare» - pe scurt, pentru a-i ține în șah pe americani în toate colțurile mapamondului.

Și nu doar pentru a-i ține în șah, ci pentru a-i distruge. Scopul declarat al formidabilului aparat de spionaj, terorism și intimidare patronat de KGB nu mai constituia de multă vreme un secret: anihilarea «imperialismului american» și trecerea întregii omeniri la «cea mai avansată societate din lume». Sub îndrumare sovietică, desigur.

Numai că machiavelismul friza, în acest caz, iraționalul. Cine examinează rezultatele financiare ale politicii sovietice are de ce să rămână perplex: anual, Uniunea Sovietică cheltuia 2 miliarde de dolari pentru griu, plus alte 4-5 miliarde pentru fi-

GRÎU

nanțarea subversiunii anti-americane; în schimb, în relația cu Rusia, americanii câștigau anual 2 miliarde de dolari, din care cheltuiau o parte pe propriul lor program de spionaj. Bilant: o gaură de 6-7 miliarde de dolari în bugetul sovietic; un sănătos excedent de 1 miliard în cel american.

Cît timp putea dura această absurditate monetară? Să ne imaginăm o clipă că miliardele cheltuite în scopuri anti-americane și-ar fi atins în cele din urmă ținta, iar SUA s-ar fi prăbușit politic. De unde și-ar mai fi cumpărat rușii piinea cea de toate zilele? Foametea sovietică, și așa amenințătoare, ar fi atins cote sinucigașe.

Așa că Providența - în marea ei înțelepciune - a tranșat dilema cît mai rațional cu putință: adică răsturnînd regimul sovietic și salvînd popoarele Uniunii Sovietice de la dispariție. Pentru că, dacă ar fi făcut altfel, le-ar fi condamnat. E posibil ca, în sufletul ei, Providența să fie un pic comunistă, dar ce altceva putea ea oare face? Acordînd temporar victoria capitalismului și finanței internaționale, ea și-a îndeplinit misiunea, optînd pentru umanismul integral.

«Piinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...»: propoziția sacramentală din *Tatăl Nostru*, ecou al Providenței pe pămînt, are la bază tot griul.

Studii de antropologie culturală

PREGĂTIT mai mult spre a reliefa aparențele, a evidenția lucrurile așa cum au fost (cum sint) ele, specialistul în științele umane este tentat adesea să refuze cunoașterea laturii imaginare care a contribuit mai mult sau mai puțin la geneza diverselor fenomene sociale, culturale, religioase. Dominat, uneori, de valorile terestre identificabile prin intermediul documentelor scrise de oficialitățile statale sau de acelea elaborate în cabinetele diplomatice, *homo studiosus* din universitățile lumii contemporane ignoră fragmente ale vieții spirituale sugerate de mituri și legende, practici magice, cutume juridice, acte narative cu valențe purificatoare. Cred că una din problemele mari care se ridică în fața multor minți luminate este depășirea servilismului voluntar ori involuntar profesat în preajma micilor sau marilor puteri. Iată pentru ce sint merituose contribuțiile aduse de acei specialiști ce se încumetă să călătorească în spații diverse și timpuri îndepărtate, eliberați fiind de constrângeri ideologice.

Cartea lui Andrei Oișteanu, *Mythos și Logos* reflectă asemenea aspirații intelectuale. Ea reunește câteva cercetări fundamentale privind experiențele magico-rituale din România și din spațiile est-europene, cercetări susținute de izvoare literare și documentare, dublate de încercarea de decodare a ficțiunilor mitice ale omului. Ceea ce interesează în aceste recuperări este, pe de-o parte, cunoașterea riturilor practicate de comunitățile rurale în momentele cruciale ale vieții, pe de alta, înțelegerea valorilor semantice și simbolice ale termenilor folosiți în desemnarea caracterului magic al gesturilor, cîntecelor, activităților ritualizate ale omului. Interpretarea demonologiei populare, demonofobia, lămurirea petelor albe din folclorul copiilor, utilizarea drogurilor halucinogene la geto-daci și la români din antichitate și pînă în epoca modernă, graiul ingerilor, respectiv, *lingua adamica*, antropologia locuirii tradiționale ocupă un spațiu întins al exegezelor lui Andrei Oișteanu.

Pomind de la ipoteze dintre cele mai atrăgătoare, autorul recuperează cu ingeniozitate unele dintre raporturile existente între *Natura* și *Cultura*, raporturi sugerate de tradițiile populare din România. Comparațiile cu tradițiile practicate în alte țări facilitează accesul la cunoașterea înrădăcinată dintre mentalitățile arhaice, la înțelegerea împrumutului de motive ori a schimbului reciproc de simboluri și valori dinspre o cultură spre cealaltă.

Pomind de la polisemantismul termenilor, Oișteanu arată cum este posi-

bilă reinterpretarea conceptelor și nuanțarea oricăror concluzii care referă asupra modalităților de organizare a habitatului. De exemplu, prestigiul atribuit hotarului în locuirea tradițională („hotarul care delimitează localitatea devine localitatea însăși”) conduce la stabilirea deosebiriilor calitative dintre spațiile *intra-muros* și *extra-muros* și la explicarea atributelor lor în baza normelor social-culturale și economice îmbrățișate de comunitățile rurale. Se pare că doar astfel poate fi înțeleasă relația dintre două zone calitativ diferite, după cum tot astfel pot fi înțelese momentele esențiale ale existenței: „regresiunea în Haos a timpului uzat și regenerarea unui Cosmos nou, apt să perpetueze existența”. Cît privește instituirea diferențelor, ea nu exclude ideea de conciliere, de acceptare a comunicării dinspre un spațiu spre altul. Mai mult, intervalul dintre două limite are rosturi cu mult mai profunde, iar tradiția populară îl intuiește, explicațiile revenind antropologului. Sint fascinante riturile de trecere dintr-o zonă într-alta, riturile de separare de spațiul părăsit, precum și riturile de încorporare în noul teritoriu. Uluitoare este continuitatea obiceiurilor de înfrățire, jurămîntul, judecata și pedepsirea la hotare practicate de cele mai diverse grupuri umane din antichitate și pînă astăzi. Recuperarea originilor acestor practici contribuie decisiv la înțelegerea valențelor magice pe care le-au jucat și le mai joacă frontierele inter-etnice, inter-naționale, inter-confesionale.

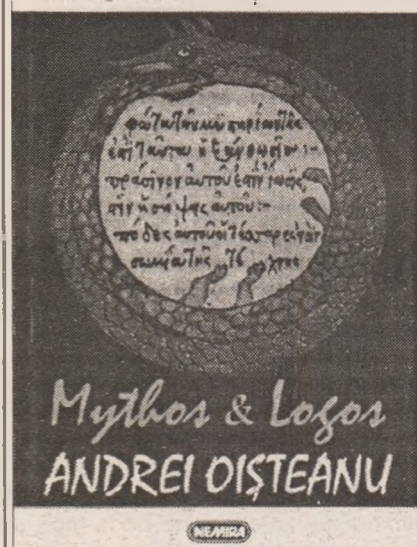
Aspectele arhaice ale tuturor practicilor amintite au avut un ecou foarte puternic în conștiința popoarelor europene. În vreme ce mare parte din ceremoniile de întemeiere a cetăților antice, a burgurilor medievale și simbolistica lor sint cunoscute din cărțile istoricilor și mitografilor, nu același lucru putem să-l spunem despre manifestarea polarității *Natura - Cultura* în mediul sătesc. Este un motiv în plus să credem că reconstituirea valențelor mitico-rituale are importanța ei. Autorul exploatează cu mult profit intelectual studiile mai vechi ale lui N. Cartoian, L. Șăineanu, M. Gaster, Th. Speranția, L. Blaga, ca și pe acelea din a doua jumătate a secolului nostru semnate de V. Bogrea, A. Fochi, R. Vulcănescu, I. Mușlea, O. Bârlea ș.a. Integrarea temelor în cercetările internaționale de profil, precum și punctele de sprijin preluate din literatura universală spre a analiza episoadele mitico-legendare din arealul românesc, est și sud-est european sint vizibile peste tot. Dovadă și repetatele trimiteri la operele lui C. G. Jung, C. Kerényi, J. G. Frazer, R. Graves, R. Patai, S. Freud, M. Eliade, J. Baltrusaitis.

O parte amplă a cărții este consacrată imaginii evreului în cultura tradițională românească. Pomind de la analiza critică a izvoarelor, preferind o interpretare comparativă, bazată pe metodele științelor sociale contemporane, Andrei Oișteanu propune un prim studiu de imagologie cu referință specială la evreii români. În pofida citorva preocupări anterioare, datorate lui Simeon Florea Marian și Moses Schwartzfeld, nu a fost întreprinsă încă o cercetare destinată modului în care sint reprezentați evreii în folclorul carpato-danubian, portretului „robot” al evreului așa cum a fost el creat de mentalitatea populară românească. Prejudecățile de tipul: de ce nu mănîncă evreii carne de porc, de ce au evreii pistrii, „jidani imputiți”, „omul roșu” sau „jidani cu barbă roșie”, evreul ca vrăjitor, iconocidul și hagiocidul ca modalități de reactualizare a deicidului în cursul evului mediu, infanticidul ritual, xenocidul, jidovii ca uriași ș.a.m.d. sint repovestite de autor prin intermediul textelor folclorice. Andrei Oișteanu schițează coordonatele fenomenului istoric, adică face cunoscute legende, tradițiile populare, propaganda creștină, fobiile care au făcut posibilă distanțarea ce separă „evreul imaginar” de „evreul real”. Paralela între motivul literar și iconografic, ca și aceea între temele evanghelice și folclorul european colportind legenda „jidovului rădăcitor” fac și mai credibilă interpretarea.

Concluzia autorului este că în vreme ce portretul „evreului imaginar” era negativ, portretul „evreului real” a fost unul moderat, de unde și explicația coabitării multiseculare a celor două comunități. A. Oișteanu este de părere că stereotipiile, atîtea cîte au existat de-a lungul evului mediu, sint asemănătoare acelor din Europa occidentală. Ioan Petru Culianu admitea că a existat o toleranță religioasă autentică și că aceasta se datora slabei autorități politice din Țările Române și lipsei de organizare a bisericii în evul mediu. Dezvoltînd un asemenea punct de vedere pe baza studiului mentalității populațiilor sătești, Andrei Oișteanu afirmă că a existat o toleranță religioasă la nivel popular, toleranță „justificată prin tipul de creștinism adoptat de români și anume un sincretism păgîno-creștin foarte complex, un creștinism folcloric...” (p.181). Una dintre concluziile antropologului este că populația românească nu s-a situat pe poziții doctrinare exclusiviste, intolerante față de doctrinele altor religii sau față de ereziile creștine. Observația îmi pare fundamentală în perspectiva înțelegerii corecte a fondului culturii rurale, a unor capitole mai vechi din istoria culturii și civilizației românești care tind să acrediteze ideea circulației valorilor, a împrumuturilor, a interferențelor inter-etnice atît de fecunde în planul creațiilor de tot felul. Prin sondarea acelorăși condiții istorice concrete - invocate de autor ca un avertisment la adresa acelor ce au tendința de a globaliza - va fi mai lesne explicabila preluarea, adaptarea și aplicarea conceptului de *Volksgeist* la realitățile politice din prima etapă a modernizării României. De ce spun aceasta? Pentru că așa vor putea fi făcute distincțiile necesare între trăsăturile propriu-zise ale spiritului popular și colportările, respectiv, mistificările operate de intelligentsia laică ce a jucat rolul de clasă politică în Europa Centrală și de Est în secolul al XIX-lea.

Intr-unul din capitolele cărții autorul reia discuția asupra naționalismului și antisemitismului în perioada interbelică, arătînd că aspirația istoricului ar trebui să fie aceea de a depăși criteriile necesității ori ale interesului politic, etnic și confesional în scrierea istoriei. „Nu nu-

ANDREI OIȘTEANU

Andrei Oișteanu, *Mythos & Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, Ed. Nemira, colecția Totem, București, 1997, 60 de ilustrații și 368 pagini

mai Justiția trebuie să fie imparțială, ci și Istoria” (p. 249). Cu alte cuvinte, între științele sociale și politica propriu-zisă sint utile citeva demarcații care să facă posibile evaluările echilibrate, utile cunoașterii. Potrivit lui A. Oișteanu nu există nici un motiv ca studiul comunismului să înlocuiască pe acela al fascismului sau invers. În locul studiilor concurențiale (*sau-sau*), el preferă pe acelea complementare (*și-și*). E acesta un punct de vedere responsabil, putînd contribui la depășirea așa-zisului *criteriu al urgenței* (p. 248), care a dăunat enorm dobîndirii unei imagini coerente și credibile asupra trecutului. Într-o polemică purtată cu redactorul șef al publicației 22, în urma publicării articolului *Cultura și societate în România interbelică. N. Iorga și M. Eliade sau vechea și noua generație* (vezi 22, numerele 31-32 și 41-42 din 1993), am atras atenția asupra aspectului fals al așa-numitelor urgențe în reevaluarea istoriei, motivînd de ce este necesară evidențierea mecanismelor de gîndire politică totalitară puse în circulație de oameni de cultură de primă mînă. Dezvăluirea ororilor unuia dintre universurile concentraționale nu trebuie să ne facă să trecem sub tăcere pe ale celui alt, afirmam în acea împrejurare. Oișteanu este de aceeași părere. Iată pe scurt și motivația sa: „...democrația românească se află pe muchie de cuțit, fiind pîndită de ambele extreme și ca atare ar trebui prezentate și înțelese ambele pericole” (p. 249).

Ultimele părți ale volumului cuprind studii despre disputele teologice publice, despre necunoscuta istorie și etnogeneza a gîgăuzilor, un dialog incitant cu Ioan Petru Culianu precum și un altfel de portret al cărturarului de la a cărui misterioasă dispariție s-au împlinit șase ani.

Cunoscut publicului prin mai multe cărți tipărite în ultimele decenii, între care menționez *Grădina de dincolo. Zoosophia. Comentarii mitologice* (Ed. Dacia, 1980) și *Motive și semnificații mitosimbolice în cultura tradițională românească* (Ed. Minerva, 1989), ca și prin numeroasele articole dedicate imagologiei etnice, Andrei Oișteanu oferă în noua sa carte prilejul unei meditații pe marginea ideilor și credințelor populare pe care s-a construit mentalitatea colectivității românești. *Mythos și Logos* este o carte pe care o recomand etnologilor, sociologilor, politologilor, dar mai ales istoricilor culturii și civilizației românești și sud-est europene, care vor descoperi în ea multe capitole conținînd materiale complementare cercetării lor. Nu doar erudiția - altmînter remarcabilă - conferă valoare volumului, cît mai cu seamă analizele și interpretările echilibrate. Felul în care este argumentat orice punct de vedere teoretic sporește credibilitatea demersului lui A. Oișteanu, îndreptîndu-mă să afirm ca excelențele sale studii de antropologie culturală vor deveni foarte curînd o referință bibliografică de primă mînă.

Victor Neuman

Cărți primite la redacție

- N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu, Ed. Fundației Culturale Române, București, vol. I, 1995, 318 p., 5900 lei, vol. II, 1997, 318 p., preț neprecizat.
- Mircea Ciobanu, *La capătul puterilor. Însemnări pe cartea lui Iov*, eseu, Ed. Vitruviu, 1997, 228 p., preț neprecizat.
- Angela Marinescu, *Satul prin care mă plimbam rasă în cap*, eseuri/critică, Cartea Românească, 1997, 153 p., preț neprecizat.
- Mariana Codruț, *Casa cu stururi galbene*, roman, Ed. Polirom, Iași, 1997, 178 p., preț neprecizat.
- Victor Neuman, *Identități multiple în Europa regiunilor*. Interculturalitatea Banatului, în limbile română și franceză, versiunea franceză de Maria Țenchea, Ed. Hestia, Timișoara, 1997, 62 p., + 62 p., preț neprecizat.
- Ion C. Ștefan, *Supraviețuirea prin cuvînt*, maxime, cugetări, expresii rare, Ed. Areeană, București, 1997, 56 p., 5000 lei.
- Marian Oprea, *Preludiu*, versuri, Ed. Eminescu, 1996, 68 p., preț neprecizat.
- Octavian Blaga, *Epihării*, poezii, colecția „al cincilea anotimp”, Casa de presă și editură „Anotimp”, Oradea, 1997, 64 p., preț neprecizat.

Epoca interbelică

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

POCA dintre cele două războaie ne apare ca una idilică, o veritabilă Arcadie culturală. Ne-am deprins a ne îndrepta spre imaginea ei nu doar prin osul recunoașterii și recunoștinței, datorat marilor valori ce indiscutabil le cuprinde, ci și - oarecum straniu - un orizont de așteptare mai mult ori mai puțin limpede, un vis al unei resurecții ce implică șansele „egalizării” dacă nu ale „depășirii”. E o epocă înfrigurată înzestrată cu atributele „clasicismului”. Cu atât mai mult cu cât i-a succedat un răstimp catastrofal, al surpării tuturor modelelor și criteriilor ce ne-am deprins, în temeiul ei, a le cultiva, al sugrumării creației, al anihilării spiritului. Să admitem că, în toiul iconoclastiei totalitare, trebuia să devenim un pic iconoduli. Noroc că tabloul idealizat e unul dintre cele mai rezistente la probele critice. Alături de perioada junimistă, perioada interbelică e cea mai importantă sub raport creator din cîte cunoaște istoria noastră. Nu e nici o greutate a-i prefira virtuțile spre a reinnoi omologarea lor, spre a atașa acestora dovezile împropătate ale adevărului noastre admirative. Mai greu ni se pare a găsi fisurile, slăbiciunile, limitele a ceea ce ne-am obișnuit a socoti aproape „perfect”. A intra în culisele umbroase ale spectacolului ce ia ochii. Tocmai o atare operație își propune Liviu Malița, în volumul *Eu, scriitorul*, „analiză dedicată avaturilor și ipostazelor scriitorului român interbelic”. În conformitate cu un tipar eminescian, autorul afirmă că între noi și înaintașii noștri, aparținînd acelui timp „de aur”, s-a instalat „o uriașă distanță, asemănătoare celei de la *arhetip* la *copie*”. Posibil, însă „epigonii” încearcă a-și lua revanșa printr-un efort al lucidității, printr-o „învăluire” critică ce ar putea reduce sideranta distanță, plecînd de la convingerea că „luminoasele noastre modele” sînt, aidoma nouă, „biete ființe din carne și sînge”. Chiar această idealizare ce ne separă incită spiritul critic la investigații menite a o corecta printr-o apropiere și ea aptă de semnificații revelatoare. Întrucît ne dăm seama că aspectele „dezavantajoase” ale mirificei epoci au un răscolitor ecou în prezent. Dezvăluirea lor ne îndeamnă a constata o continuitate mai puțin aparentă a dificultăților, contradicțiilor, sfîșierilor cărora le e supus scriitorul român, din primele decenii ale veacului pînă-n ziua de azi. „Uneori ai impresia, notează profesorul Mircea Zăciu, care prefătează scrierea, că lectura nu privește o epocă revolută, ci chiar prezentul nostru care ne tulbură și ne indignează atât”. Trecutul se prelungește în prezent nu doar sub chipul său „înfloritor”, exuberant, ci și sub chipul ingrat al „desacralizării” artei, al „proletarizării” scriitorului, al impactului său cu clasa politică și, în consecință, cu statul. Al oportunismului, al feluritelor carente de caracter, care au, poate, drept punct originar, „celula etnică”, ce provoacă îndoieli și lui Titu Maiorescu, infes-

tată de germenii balcanici, favorizați de circumstanțele tulburi. Fenomen ce, deopotrivă, ne produce o „deziluzie”, dar ne și tonificază precum orice cunoaștere exactă a lucrurilor umane-lui.

LA ÎNCEPUTUL anului 1919, s-a desfășurat la București „procesul intentat ziariștilor care au lucrat în timpul ocupației”, în calitate de redactori și colaboratori ai *Gazetei Bucureștiului*, printre inculpați aflîndu-se Ioan Slavici, Tudor Arghezi, A. de Herz, Dem. Theodorescu. Deși, pe de o parte, acuzații desfid învinuirea de trădare, cerînd, prin glasul unuia dintre ei, să li se poată arăta „un singur rînd în care să fi insultat armata, dinastia sau țara”, iar pe de altă parte se încălca atât articolul 24 din Constituția României, care garanta libertatea presei și libertatea de opinie, cit și articolul 42 din Convenția de la Haga, ce stipula că „ziariștii nu pot fi incriminați pentru activitatea lor în timpul ocupației inamice”, gazetarii în cauză s-au văzut condamnați pentru „înaltă trădare”. Liviu Malița crede că, *de facto*, a fost vorba de un proces politic, prin care liberalii aflați la guvernare se răfuiau cu principalii lor adversari, conservatorii. De o vendetă politică, întrucît ziariștii condamnați „nu au făcut politică liberală, ci au scris în permanentă în ziarele adverse” (Em. Socor). Nedorind a risca un proces fătîș al fostului partid de guvernămînt, Partidul Liberal a optat pentru implicarea scriitorului-ziarist, în temeiul substituirii omului politic impenitent prin scriitorul care l-a slujit, pasibil de pedeapsă. Ultimul în rolul țapului ispășitor. Liviu Malița e de părere că, într-un plan de adîncime, „procesul marca începutul unor noi relații, radical diferite, între politică și literatură”. Dacă pînă la război ar fi funcționat o „unitate de vederi” între puterea politică și scriitori, de nu totdeauna „o alianță activă, măcar o neutralitate benignă, o toleranță reciprocă” (dar nu e cumva, ne întrebăm noi, o altă idealizare? Oare cel puțin fricțiunile gazetarului Eminescu cu vîrfurile partidului conservator și plecarea sa de la *Timpu* nu dovedesc contrariul?), după 1919 ar fi intervenit „un divorț” între „vocația omului politic în societatea contemporană și morala scriitorului”. E la mijloc o incompatibilitate de ordin etic. Politica năzuiește spre independență și supremație. Potrivit opiniei lui Julien Benda, exprimată în faimoasa lui carte, *La trahison des clercs*, ea se silește a-și impune propriile valori, izvorite din exaltarea scopului și a voinței, a interesului și acțiunii pragmatice, detașîndu-le de valorile morale. Politicienii ajung a emite pretenția că binele politic trebuie să determine morala, iar nu invers, conform devisei: „Tot ce este bine din punct de vedere politic, este bine”, prin care Julien Benda rezumă teoria lui Charles Maurras (oare nu întîlnim aci o frapantă înrudire cu „morală revoluționară” a lui Lenin și Troțki?). Așadar „procesul ziariștilor” nu divulgă exclusiv aversiunea particulară a liberalilor de redactorii și colaboratorii *Gazetei Bucureștiului*, ci și spaima omului politic, în genere, în fața scri-

itorului, perceput ca un rival potențial. Scriitorul nu mai e tratat ca un element inofensiv, din sfera „divertismentului”, ci ca o putere concurențială, din pricina marii sale capacități de audiență, a darului oratoric, a persuasiunii, care duc la constituirea unei autorități naționale. Mînuitorii condeii sînt primejdioși deoarece pot modela și dirija într-o anumită direcție opinia publică. În consecință, puterea politică încearcă a înscrie prezența scriitorului între două posibilități: ori să renunțe la calitatea sa de „voce și conștiință a Cetății” și să se replieze în turnul de fildeș, ori să accepte compromisul politic, „o formă ultimă de renunțare”. Cît de mult s-a agravat acest conflict sub regimul comunist nu mai e necesar a dovedi. Conotațiile noi, pe care le-a dobîndit după 1989 și după 1996, atât de mîhnitoare, alcătuiesc pentru noi un prilej de confirmare a evoluției nefaste a unui fenomen prezent în cadre largi, la întîlnirea stării de „criză” a civilizației moderne cu balcanismul nostru funciar...

INCI sărăcia scriitorului indigen nu e o noutate. Înregistrată încă de M. Kogălniceanu, care spunea despre scriitorii timpului său că „n-au aflat în patria lor nici recunoașterea talentului și nici măcar plînea cea de toate zilele”, ea se dezvoltă în anii interbelici, într-un mod... proporțional cu înmulțirea scriitorilor. Scrisul nu era socotit un mijloc de existență, veniturile realizate dintr-insul fiind modice sau cu desăvîrsire absente. Un Sadoveanu, un Rebreanu, care refuză a practica o a doua activitate pentru a se întreține, reușind a trăi din produsul lor literar, nu reprezintă decît excepții ce întăresc regula: „Dacă trei sau patru scriitori, care își datoresc o parte din soluția problemei unei mode, adică unui factor neliterar, preciza Arghezi, au parvenit să trăiască mai comod, acest lucru se datorește și altor factori neliterari, politici, funcțiunilor acumulate, unui privilegiu excepțional, unui favoritism iscat din simpatie sau din lichelism, în fond sociabil și binefăcător...” Scriitorii n-au dreptul să trăiască nici după Unire ca scriitori, ca profesioniști”. De parcă după prăbușirea dictaturii ceaușiste situația ar fi alta! Și încă o congruență extrem de sugestivă, indicată de următoarele cuvinte ale lui V. Russu-Șirianu: „Cu aceea a unui chelner, de pildă, sau a unui agent de bursă cu o clasă sau două primare, nici nu încercăm să asemuim situația materială a scriitorului”. Refuzînd a mai lauda „dezinteresul artiștilor”, așa cum propunea ironic Flaubert, în al său *Dicționar de idei primite*, Societatea Scriitorilor Români, aflată sub președinția autorului *Baltagul* înaintează Parlamentului un memoriu, redactat de Cezar Petrescu, prin care propunea, nici mai mult nici mai puțin decît... „împroprietărirea scriitorilor” cu „cîteva hectare de pămînt rural”. „Tentativa Societății Scriitorilor Români, comentează, condescendent, Liviu Malița, trebuie, cred, situată între sentimentul de exasperare al scriitorului față de propria-i condiție și reflexul pur cultural al unui sămănătorism întîrziat și desuet”. Bine că azi nu ni se face o atare propunere, ce, mai mult

ca sigur, ar fi rămas sau în stadiu de lege neadoptată sau în cel de lege neaplicată, tirîndu-ne, de parcă n-am avea și așa suficiente griji, în calvarul cauzisticii agrare.

NU MAI puțin interesante ni se înfățișează prefigurările interbelice ale mentalității pe care, cu termenul consacrat de un distins filosof actual, o putem numi de „lichea”. Nici scriitorii acelui *atunci*, atît de trandafiriu în ochii noștri, n-au reprezentat totdeauna o întru-chipare a moralei, recurgînd la „procedeele orientale”, numite astfel de E. Lovinescu, nescuțiți de vanitate și invidie („Ca tuberculoșii ce se complac în propria lor sudoare, scriitorul se răsfață în propria sa personalitate”, remarca mentorul Sburătorului), de o variabilitate caragialescă a raporturilor cu confrății (Mihail Sebastian: „se înjură la tribună și se împacă la bufet”), neevitînd a-i preamări pe potențaii zilei (vezi adularile adresate lui Carol II, un monarh, totuși, ale cărui fapte îi îndreptătesc supranumele de „voievod al culturii”). Să admitem că una din laturile cele mai vulnerabile ale idealizării „înfloritoare epoci” o constituie tocmai lipsa de atenție, egală cu o naivă absolvire, acordată unei etici fluctuante, în zona căreia se aflau și impulsurile degradării ce s-au declanșat fără frîu sub zodia regimului comunist. Această degradare transpare uneori printr-o anecdotică premonitoare: „O scenă petrecută cu cîteva decenii în urmă pe malurile Dimboviței este revelatoare cu asupra de măsură (...). «Mă împrietenisem destul de bine cu Belu Silber», își amintește Mircea Eliade «și cu atît mai mult m-a mîhnit un articol al lui, în *Șantier*, în care, printre altele, spunea că sînt „puțin mistic, puțin agent de siguranță”. Cîteva zile după aceea, a venit să mînnice la noi, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. I-am spus: „Belu, tu mă cunoști, știi cum îmi cîștig viața, știi cît de mult muncesc ca să-mi pot plăti chiria, să-mi pot cumpăra cărți, să-mi pot invita prietenii la masă. Cum de-ai putut scrie, atunci, că sînt puțin agent de siguranță”? A început să ridă: „Ești mai naiv decît credeam”, mi-a răspuns. „Asta n-are nici o importanță. Asta face parte din jargonul gazetăriei marxiste. Eu sînt silit să atac poziția ta ideologică și o fac utilizînd clișeele clasice, dar țin la tine ca om și prețuiesc prietenia ta...”». Dar Răul n-a înaintat doar pe acest traseu marginal, al acțiunii agenților comunisti. El zăcea, gata a izbucni virulent, și în ceea ce am putea socoti că sînt marile conștiințe, personalitățile culminante ale literelor noastre. Figurile ideale, mitice ale apoteozei interbelice n-au pregetat a-și da în vileag, după cum prea bine se știe, demonia oportunismului postbelic: „Epoca interbelică rămîne (...) vîrsta de aur a literelor românești. Să nu uităm totuși că cinci, șapte, zece ani mai tîrziu, cei care au înălțat, înainte de război, demnitatea condeii artist, au fost, în mare parte, cei care l-au schimbat cu secera și ciocanul, dăltuind, tot ei, o altă istorie literară: pentru o vreme - una convulsivă, înspăimîntătoare”. Nimic mai adevărat.

Liviu Malița, *Eu, scriitorul*, prefață de Mircea Zăciu, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj, 1997, 288 pag., preț 12000 lei.

Actualitatea culturală

Alexandru Dabija - din nou la Piatra Neamț

Întors de la Porto, unde a montat *Camino Real*, regizorul Alexandru Dabija s-a dus direct la Piatra Neamț unde, la Teatrul Tineretului, a început repetițiile la un nou spectacol. În mai puțin de o lună a pus în scenă, în premieră absolută, piesa dramaturgului african Amadou Kove, *Cutuma*. Spectacolul, o coproducție a Teatrului Tineretului și a Fundației pentru Teatru și Film Tofan, este jucat în limba franceză fiind o comandă a Festivalului francofonilor

de la Limoges unde va fi prezent în luna septembrie. Scenografia este semnată, ca de obicei, de Irina Solomon și Dragoș Buhagiar. Ca să se pună la punct cu limba franceză, actorii au lucrat cu doamna Micaela Slăvescu. Din distribuție fac parte: Ana Ciontea, Radu Duda, Liviu Timuș, Tudor Tabăcaru. Premiera spectacolului *Cutuma* a avut loc pe 21-22 august. O versiune în limba română este programată în luna ianuarie 1998. (M.C.)

PRIMIM:

„Al dracu' Nae!”

Cer iertare, din capul locului, pentru acest titlu nu tocmai potrivit cu memoria marelui profesor și gânditor creștin. M-a obsedat însă această exclamație a unui prieten, cu atât mai sinceră și mai semnificativă cu cât nu venea din partea unui „năist”. În felul ei, ea circumscrie totuși de minune o anume „stare de fapt”, la care mi-am propus să mă refer, pe scurt, în cele ce urmează.

Despre Nae Ionescu a circulat multă vreme (și circula încă) legenda că ar fi fost un mare afemeiat (ceva asemănător cu imaginea vulgară despre Eminescu, pe care eforturile biografiilor documentați abia de au reușit s-o mai estompeze). Considerat irezistibil la modul diabolic, Nae Ionescu s-a instalat în conștiința aculturală a multora ca un soi de Lică Sămădăul în straie de filosof, fascinand nevestele protipendadei bucureștene, spre disperarea câte unui Ghiță mai rafinat și spre deliciul bârfitorilor mondeni...

Pe acest fond aperceptiv, creat încă din timpul vieții controversatului personaj, modul pătimaș cu care doamnele continuă să se raporteze la el chiar și în posteritate vine ca o confirmare a unui destin. Viu sau mort, „Nae” polarizează pasiunile; doamnele îl iubesc sau îl urăsc psihanalizabil, îl vor numai alor, îl bârfesc sau îl răsfață.

Ce-i drept, spre deosebire de Eminescu, a cărui masculinitate postumă a căzut mai ales în lotul domnișoarelor, „Nae” stă mai degrabă în vederile doamnelor trecute de prima tinerețe... În orice caz, el rămâne viu nu doar prin farmecul, ascuțimea și chiar actualitatea discursului său filosofic sau gazetăresc, ci și prin acest interes feminin aproape devorator, de natură să trezească (la modul „principial”) invidia bărbaților în carne și oase, care ajung să exclame, nu tocmai creștinește, asemenea prietenului meu: „Al dracu' Nae!”.

Astăzi, cel puțin atât cât transpare din presa literară, destinul postum al Profesorului (majuscula este a pietății feminine) este un fel de coardă întinsă, de la stânga la dreapta, între contestațiile încăpățănate de tip Marta Petreu (v. *România literară*, mai ales nr. 49-50/1994, pp. 16-17) și apologiile geloase de tip Dora Mezdrea (v. *România literară*, nr. 31/1997, pp. 14-15), toate ostentativ de „exacte”. În ultima vreme, cea mai mare imprudență a unui bărbat este „să se bage” în această afacere tot mai sever circumscrișă; dacă o face, atunci riscă să fie calificat (ca subsemnatul) drept „malefic” și „primejdios” în... „durata lungă” a istoriei! Dl Alex. Ștefănescu, care a crezut că-și poate permite să

scrie neamendat despre „Un filosof în rolul de bărbat” (*România literară*, nr. 26/1997, p. 4), o știe și dumnealui. Bărbații se pot ocupa nestânjeniți, dacă vor, cu de-alde Mihail Sebastian, pentru care nici o doamnă, pe cât se vede, nu se mai omoară cu firea...

Oare cum o privi Nae Ionescu, de acolo de unde e, o posteritate atât de preponderent feminină și pasională? S-o simți maternal ocrotit, bărbatește flatat sau filosoficește jenat? O aștepta, poate, și interesul unei generații mai virile? Prietenul meu și-l imaginează mai degrabă nepăsător („nemuritor și rece”), susținând că aceasta e mai mult problema noastră decât a legendarului răposat. Când zice: „Al dracu' Nae!”, se deplânge pe sine și pe noi toți... (Menționez că prietenul meu - cândva un admirator discret al d-nei Ana Blandiană - nu le cunoaște personal nici pe d-na Marta Petreu, nici pe d-na Dora Mezdrea, nici pe d-na Anca Irina Ionescu, nici pe d-na Ileana Vasiliu-Scraba etc.; n-are habar nici de *Mistica* englezoaicei Evelyn Underhill, nici de memoriile Martei Bibescu sau Căliei Delavrancea, iar scrisorile Elenei-Margareta Fotino - „Urâțică, dom'le!” - abia a început să le citească. De aceea, trebuie s-o mărturisesc, sunt tentat să-i reproșez un naiv apriorism...).

Răzvan Codrescu

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Emil Brumaru și Mircea Nedelciu

Festivalul Dramaturgiei Românești

Ediția a VII-a a Festivalului Dramaturgiei Românești se va desfășura la Timișoara, în săptămâna 2-8 octombrie 1997. Organizatorii, Ministerul Culturii, Teatrul Național Timișoara, UNITER și Artmedia, au convenit ca actuala ediție să nu mai aibă un caracter competitiv, spectacolele participante urmând a fi distinse, egal, cu un important premiu de participare. Directorul festivalului este Cristina Dumitrescu, iar cel executiv, Ștefan Iordănescu, directorul general al TNT. Festivalul agreează numai spectacole din dramaturgia românească, montate în teatre profesionale, în ultimele două stagii. Cele șapte serii de teatru sunt completate cu trei ateliere: *Atelierul de critică teatrală*, condus de Marina Constantinescu, *Atelierul de creație*, coordonat de Cătălina Buzoianu, *Atelierul de artă dramatică*, susținut de Victor Ioan Frunză. Festivalul include și lansări de carte de teatru, expoziții, colocvii, întâlniri ale publicului cu actori, regizori, autori dramatice. La

ediția din acest an a Festivalului Dramaturgiei Românești și-au anunțat participarea 21 de teatre. După vizionarea spectacolelor înscrise, au fost acceptate următoarele spectacole: Teatrul Național București, *O batista în Dunăre* de D.R. Popescu, director de scenă Ion Cojar; Teatrul Theatrum Mundi, *Poate Eleonora* de Gellu Naum, director de scenă Alexandru Tocilescu; Teatrul Sica Alexandrescu - Brașov, *Repetabila scenă a balconului* de Dumitru Solomon, director de scenă Alexandru Tocilescu; Teatrul Dramatic Constanța, *Penthesilea* (după Heinrich von Kleist) de Mioara și Adrian Cremene, director de scenă Cătălina Buzoianu; Teatrul Panait Istrati - Brăila, *Chira Chiralina* după Panait Istrati, un spectacol de Cătălina Buzoianu; Teatrul Național Timișoara, *Papușarii cehi* de D.R. Popescu, director de scenă Ioan Ieremia; Teatrul Al. Davila - Pitești, *D'ale carnavalului* de I.L. Caragiale, director de scenă Laurian Oniga.

CALENDAR

1.IX.1847 - s-a născut Simion Fl. Marian (m. 1907)
1.IX.1901 - s-a născut Marin Iorda (m. 1972)
1.IX.1941 - s-a născut Alexandru Grigore (m. 1981)
1.IX.1944 - a murit Liviu Rebreanu (n. 1985)
1.IX.1947 - s-a născut Ion Mircea
1.IX.1952 - a murit Corneliu Moldovan (n. 1883)
1.IX.1966 - a murit Teodor Murărașu (n. 1891)
1.IX.1972 - a murit Anișoara Odeanu (n. 1912)
1.IX.1977 - a murit Ștefan Tita (n. 1905)
1.IX.1982 - a murit Tr. Ionescu-Nișcov (n. 1889)
2.IX.1895 - s-a născut D. I. Suchianu (m. 1985)
2.IX.1900 - a murit Aron Densușianu (n. 1837)

2.IX.1916 - s-a născut Ion Potopin
2.IX.1920 - s-a născut Florin Murgescu (m. 1993)
2.IX.1928 - s-a născut Alexandru Dușu
2.IX.1935 - s-a născut Damian Ureche (m. 1994)
2.IX.1996 - a murit Jean Livescu (n. 1906)
3.IX.1887 - a murit Timotei Cipariu (n. 1805)
3.IX.1907 - s-a născut Pavel Dan (m. 1937)
3.IX.1919 - s-a născut Ovidiu Drimba
3.IX.1923 - s-a născut Nicolae Smeureanu (m. 1991)
3.IX.1935 - s-a născut Vasile Spoială (m. 1993)
4.IX.1881 - s-a născut George Bacovia (m. 1957)
4.IX.1891 - s-a născut Alexandru Vițianu (m. 1985)
4.IX.1941 - a murit Sergiu Lulescu (n. 1911)

4.IX.1992 - a murit Dan Deșliu (n. 1927)
4.IX.1996 - a murit Anda Boldur (n. 1924)
5.IX.1857 - s-a născut Maica Smara (m. 1944)
5.IX.1858 - s-a născut Al. Vlahuța (m. 1919)
5.IX.1864 - a murit Ioan Maiorescu (n. 1811)
5.IX.1921 - s-a născut Adrian Marino
5.IX.1925 - s-a născut Rodica Ciocârdel-Teodorescu
5.IX.1929 - s-a născut Catinca Ralea (m. 1981)
5.IX.1947 - s-a născut Al. Dobrescu
5.IX.1959 - a murit Marta D. Radulescu (n. 1912)
5.IX.1974 - a murit Zaharia Stancu (n. 1902)
5.IX.1986 - a murit Nicuța Tanase (n. 1924)
5.IX.1986 - a murit Al. Voitin (n. 1915)

Memoria culturală...

În perioada 14-23 august, s-a desfășurat la Universitatea din Leiden (Olanda) cel de-al XV-lea Congres trienal al Asociației Internaționale de Literatură Comparată, cu o temă-umbrelă foarte generoasă metodologic: *Literatura ca memorie culturală*. Din România au participat cu comunicări Paul Cornea, Monica Spiridon și Liviu Papadima.

Cu prilejul congresului au fost alese prin vot secret organizările de conducere ale asociației: președintele, vicepreședinții, biroul executiv, comitetele de lucru. În urmă-

torii 3 ani, președinția va aparține profesorului Jean Bessière (Paris, Sorbonne), România va fi reprezentată în structurile organizatorice de prof. Paul Cornea, - ca președinte al Comitetului de experți pentru organizarea viitorului congres - și de Monica Spiridon - ca membră a Biroului executiv al asociației.

În urma unei competiții dramatice și pline de suspens între China și Africa de Sud, adunarea generală a decis ca, în anul 2000, Congresul să aibă loc la Universitatea din Pretoria.

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

URMASUL LUI PETRU

SPRE sfârșitul lunii august, Parisul a adăpostit, în cadrul Zilelor mondiale ale tinerețului, o întâlnire între acești tineri - unii veniți din colțurile cele mai îndepărtate ale lumii - și Papa Ioan-Paul al II-lea. Erau așteptați, în previziunile optimiste, 250.000 de pelerini. La prima ceremonie de la Champ de Mars asistau 500.000. A doua zi, pentru veghea de pe hipodromul de la Longchamp, 900.000, iar la missa pontificală de Duminică 24 august, tot acolo, 1.100.000. Televiziunea transmitea pe mai multe din canalele sale ceremoniile în direct și, văzând această mulțime fâlfâindu-și drapelele și bucuria de a trăi, cântând și aplaudând dar știind să îmbine gravitatea cu voioșia, râsul cu reculegerea, în opoziție totală cu publicul dezlanțuit al concertelor de jazz, oricine putea să se întrebe cum se poate să se proclamă descreștinizare a Occidentului în general și a tineretului îndeosebi. Mai ales că cei prezenți la Paris în acele zile caniculare nu aveau în față un Papă star, super-mediatizat, cum au pretins câțiva anti-clericali scoși dintr-o cămară mucăgăită a secolului al XIX-lea (a fost la

Paris și o contramanifestație de vreo 1000 de laici, opuși milionului de credincioși). Nu mai era nici măcar un Ioan-Paul al II-lea așa cum l-am văzut la prima lui vizită la Paris, a cărui formă fizică coincidea cu intransigența morală. Ci un bătrân de-abia mișcându-se, acumulând după atentatul împotriva lui, după alte boli și operații, toată suferința lumii, asumând-o și parcă reprezentând-o. Doar o forță spirituală ieșită din comun putea să-i îngăduie a suporta un program atât de încărcat sub o caniculă ce ametea până și pe unii adolescenți.

Acest Papă, purtând veșmântul suferinței, nu lăsase slăbiciunea fizică să-i macine intransigența pozițiilor doctrinare și morale. Parcă dimpotrivă, le accentuase. Mass-media din cele patru colțuri ale lumii ne propune periodic sondaje și discuții asupra reacțiilor negative la poziția Papei împotriva avortului și practicelor contraceptive. Și iată că în toridul august parizian, dezmințirea s-a impus de la sine. Papa a stat fața-n față cu tineretul lumii, așa cum îl descria, André Frossard, în cartea sa de dialoguri cu Sfântul Părinte, la prima lui apariție în public, pe când

profera, într-o Europă încă pe jumătate robită comunismului, acel legendar „Nu vă fie teamă!” „Pentru nimeni din mulțimea în care unii plângeau de bucurie, nu mai exista umbra vreunei îndoieli: creștinismul, al cărui mormânt părea definitiv pecetluit, avea să renască. Acest Papă va fi cel al reînvierii creștine. Nu un Papă tradiționalist, cum vor pretinde unii, ci un Papă de dinainte de tradiție, pe linia primilor apostoli, irupând cu crucea sa în mijlocul aceluiași păgân imperiu de pe vremuri, divinizându-se doar pe ele însele și adorând te miri ce (...). Acesta este Papa. Actele apostolice, mulțimile și ziarele îl numesc Ioan-Paul al II-lea. Dar numele pe care i-l dă Hristos este: Petru.”

La Longchamp, mulțimea cuprindea catolici dar nu numai. Spre a pune ceremoniile sub un semn ecumenic, fuseseră invitați pe estrada de onoare, înconjurându-l pe Papă, reprezentanții altor confesiuni: protestanți, ortodocși, rabini, imami. Toate religiile Cărții.

Câteva drapele românești fluturate pesemne de delegați din țară sau poate din exil, ne-au readus de la iluzia consensului ecumenic la trista realitate.

Papa e cinstit de marile figuri ale celorlalte religii chiar fără legătură directă cu creștinismul, doar ortodocșii pun între el și Vatican bariera relei credințe. Vizita Papei în Rusia n-a putut avea loc. Nici cea în România de care se zvonise. O ierarhie dominată de un Patriarh ca Teoctist - ultimul care l-a ridicat în slăvi pe Ceaușescu, dând Cezarului ceea ce nu aparține decât lui Dumnezeu, - în loc să-și ceară iertare pentru rolul jucat de Biserica ortodoxă în persecutarea și apoi suprimarea bisericii greco-catolice, continuă să se opună restituirii locurilor de cult smulse samavolnic. Dacă îndârjirea comuniștilor avea drept explicație - nu și scuză bineînțeles - voința de a rupe orice legătură cu Occidentul - pentru ierarhia ortodoxă această violentă luare în posesie a unui bun spiritual răpit vecinului întru credință va rămâne un păcat ce nu va putea fi iertat înainte de a se cere - cum se cuvine - iertare. Acest gest ar fi trebuit să se producă în primele zile de libertate, Biserica s-a opus însă restituirilor cu atâta viciată patimă încât legea n-a mai îndrăznit să facă dreptate. Votată recent, e adevărat că nu mai pomeneste decât de bisericile greco-catolice din... sate, sectorul urban al țării urmând să fie ferit de epidemii... romane? Suntem obișnuiți de șapte ani încoace cu acest refuz de a schimba în profunzime lucrurile, de a repune în drepturi și memorie victimele. Dimpotrivă, domină dorința de a conviețui cu gădele și comisarul. Machiem, ne ascundem, putemkinizăm. Dar în cazul bisericilor pradate, Raul s-ar putea să fie și de altă natură: nu și-a pus oare nici o mărime a ortodoxiei întrebarea dacă nu cumva la ușa lor bate acum - să spunem, de ce nu? - Isus pentru a i se deschide întru dreptate și toleranță?

La asta mă gândeam auzindu-l pe Papă rostind o frază în românește, și privind drapelele fluturate de tineri români ce au înțelepciunea de a înțelege ceea ce refuză să priceapă Biserica ortodoxă prin reprezentanții ei de frunte: că dorința de „sens” poate lega între ei oameni de confesiuni diferite și că, în absența toleranței ecumenice, ne pândeste fundamentalismul.

Printre pancartele cu inscripții de la Longchamp, una se înalță parcă pe deasupra celorlalte cuprinzând fraza pe care Malraux pretinde că n-a spus-o niciodată deși îi seamănă și prin stilul oracular și prin propria-i nostalgie sacralizantă: „Secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi deloc.”

După decesul ideologiilor pustiitoare din cenușa cărora nu ne-am ridicat de-a binelea și în previziunea ivirii vreunui alt flagel de idei, singura speranță stă în buna vecinătate a religiilor aducătoare de sens. Și în toleranța datorită căreia poți cere și primi acest sens, după cum îl poți refuza.

Cred că în acest scop s-au reunit peste un milion de pelerini spre a-l întâlni pe urmașul lui Petru la Paris.

Primim din partea Ministerului Culturii:

COMUNICAT

CA URMARE a campaniei de dezinformare publică, imorală în ultimă instanță, dusă de revista „Literaturul” - revistă finanțată parțial de către Ministerul Culturii -, ne simțim obligați să readucem în atenția tuturor celor interesați starea reală de fapt, privitoare la revistele culturale românești.

Noul sistem de funcționare a Ministerului Culturii urmărește ca direcțiile de specialitate să lucreze sub grila valorică și decizională a comisiilor legate de fiecare specializare, finalitatea fiind aceea a punerii în acord a administrației cu scopurile societății civile și a evitării oricăror disfuncții de natură birocratică și/sau a posibilelor reflexe ale traficului de influență.

Astfel, la nivelul Direcției pentru Cultura Scrisă, a fost constituită, prin Ordinul Ministrului Culturii nr. 2012/4 aprilie 1997, Comisia Națională pentru Avizarea Comenzilor de Stat în Domeniul Culturii Scrise, formată din: Ion Caramitru, ministrul Culturii, președinte; Maria Berza, secretar de stat, vicepreședinte; Ana Andreescu, directorul Direcției Cultura Scrisă, secretar, și din următorii membri: Laurențiu Ulici, Eugen Negrici, Ion Vartic, Cornel Ungureanu, Dan C. Mihăilescu, acad. Alexandru Zub, Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, George Gană, Nicolae Prelipceanu, acad. Solomon Marcus, Florin Constantiniu, Dan Horia Mazilu, Romulus Rusan, Magda Cârneci, Octavian Paler, prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu, Janos Szasz, Bogdan Ghiu.

Precizăm că primii trei, ca angajați ai Ministerului culturii, nu au dreptul de intervenție în lucrările Comisiei, iar membrii acesteia s-au retras din orice fel de proiect care ar putea intra în discuție.

În legătură cu revistele de cultură, s-a hotărât ca Ministerul Culturii să finanțeze numai programe culturale coerente constituite, renunțându-se la formula de finanțare integrală, care favoriza doar anumite reviste. Selecția programelor și decizia asupra sumelor aparțin în exclusivitate Comisiei Naționale pentru Avizarea Comenzilor de Stat în Domeniul Culturii Scrise. Ținând cont că sumele, indiferent de mărimea lor, nu pot fi suficiente, s-a hotărât acordarea personalității juridice tuturor revistelor din aria Ministerului Culturii, care își pot, de acum, deschide cont în bancă și găsi și alte surse de finanțare.

Comisia a stabilit și o serie de criterii pentru finanțare - cu sume cuprinse între 20% și 50% din necesar - publicate în presă încă din aprilie 1997. În urma deciziei de finanțare, între fiecare publicație și Ministerul Culturii s-a încheiat un contract - stipulând criteriile: periodicitate, număr de pagini, condiții grafice - care, în caz de nerespectare, atrage suspendarea subvenției.

Pe 3 iunie 1997, Comisia Națională pentru Avizarea Comenzilor de Stat în Domeniul Culturii Scrise a stabilit lista publicațiilor și a cuantumului comenzii de stat, în valoare totală de 1.785.000.000 lei pentru perioada iunie-decembrie 1997, după cum urmează:

Revista Monumentelor Istorice și BCMT - 100.000.000 lei; Literaturul - 80.000.000 lei; A Hét - 80.000.000 lei; Contemporanul. Ideea Europeană - 80.000.000 lei; Tribuna - 80.000.000 lei; România Literară - 80.000.000 lei; Manuscriptum - 60.000.000 lei; Transilvania - 60.000.000 lei; Korunk - 50.000.000 lei; Jurnalul Literar - 50.000.000 lei; Ateneu - 50.000.000 lei; Datini - 50.000.000 lei; Muvelodes - 40.000.000 lei; Teatrul Azi - 40.000.000 lei; Universul Cărții - 40.000.000 lei; Albina - 40.000.000 lei; Orizont - 40.000.000 lei; Steaua - 40.000.000 lei; Luceafărul - 40.000.000 lei; Viața Românească - 40.000.000 lei; Memoria - 40.000.000 lei; Secolul XX - 40.000.000 lei; Revista Muzeelor - 30.000.000 lei; Caiete Critice - 30.000.000 lei; Cronica - 30.000.000 lei; Ramuri - 30.000.000 lei; Vilne Slovo - 30.000.000 lei; Apostrof - 30.000.000 lei; Vatra - 30.000.000 lei; Tomis - 30.000.000 lei; Familia - 30.000.000 lei; Deșteptarea Aromânilor - 25.000.000 lei; Moftul Român - 20.000.000 lei; Biblioteca - 20.000.000 lei; Rostirea Românească - 20.000.000 lei; Poesis - 20.000.000 lei; Astra - 20.000.000 lei; Hyperion - Caiete Botoșanene - 20.000.000 lei; Euphorion - 20.000.000 lei; Arca - 20.000.000 lei; Banater Deutsche Zeitung/Supplement Allgemeine Deutsche Zeitung - 20.000.000 lei; Karpathien Rundschau/Supplement Allgemeine Deutsche Zeitung - 20.000.000 lei; Erdelyi Figyelo - 10.000.000 lei; Bucovina Literară - 10.000.000 lei; Rampa și Ecranul - 10.000.000 lei; Paradigma - 10.000.000 lei; Contrapunct - 10.000.000 lei.

Biroul de Presă al Ministerului Culturii

Adrian POPESCU

Ce singur e

poetului Ștefan Aug. Doinaș

*Ce singur e. Și-n jur atâta larmă.
Statuia sa crescută în azur
n-o mai doboară nici-o armă
chiar dac-ar detuna cu sunet pur.*

*S-a întărit o mască peste carne?
Ori carnea s-a uscat în pergament?
E luna ce pătrunde prin lucarne,
Sonorizează soarele un bust ardent?*

*Modern și antic, muzele-l sărută, corul?
Vezuviul l-a-nghețat în ora gravă,
sau recile lumini pulsând, ordinatorul?
El e cetatea îngropată-n lavă.*

*Pe cel iubit de zei, lovit de sacra boală
a versului, hrânindu-se cu un surâs din nori,
să nu-l invidieze tinerii poeți, în sală
sărbătoresc pe cel mai singur dintre muritori.*

Elegie egeică

*Înotând redevin adolescentul ce-am fost
corpul meu gârbovit și greoi descoperă corpul fără vârstă,
am dinainte ostrovul împădurit, când dimineața devreme
sparg cu brațele oglinda egeică.*

*Mierle și buxus-ul abhorat de Montale
și ginestrele mele le simt în spate,
în față nu pot atinge Egina, asemeni Grădinii Edenului
intangibilă de pe uscat.*

*În fine ajuns la cafeneaua literară a lui Temis
ascult vocile transmițând vibrațiile sinelui:
câte ființe sunt în tine, copila, femeia, înțeleapta
nestatornica și fidela, Poezie cu nume de stol?*

*Mie care dintre acestea îmi este menit?
Numele uleios, senzual, sau cel de reci ape montane?
Împărțindu-te generoasă te pierzi câștigând
altă tinerețe, un strat de aur peste cel vechi?*

*Sporovăiau ca adevărații ahei și râdeau de timp,
numai eu, arhaicul, crestă de scoici, singur și disperat
că peste puțin voi fi un suflet fără trup
tăceam amintindu-mi viața dinainte și după.*

*Latin, încercam să mă simt acasă printre greci,
și totuși „Martini” cu gheață mă trădase ușor;
nu labil, vulnerabil cum sunt, la subtilele mișcări
ale dublului astral, ale geamănului celest.*

*Și versiunea mea din poetul cu înfățișarea lui
Cezar Baltag, abia dispărut: „întâi sufletele noastre
s-au iubit, apoi corpurile. Acum, ele nu se mai întâlnesc
dar sufletele continuă să se iubească”...*

Un gust de Paradis

*Și după moarte ochii tăi vor lumina
aceeași dragoste nescrisă-n acte?
Ne vom muta atunci într-o stea?
de unde nimeni nu ne mai desparte?*

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Sonetul cavalerului distrus Fiindc-a mâncat harbuz după harbuz

*Degeaba înhăm melcii la calească
Și crinul, vizitiu, îl sui pe capră
Iar eu mă-nfund în perini, fraged-fleașcă
De lenea ce-o dospesc. Iubita-mi aspră
Nu mă primește în crivat. Zăvozii-s
Lăsați să-mi hămăiască-n văzul lumii
Rușinea. La tichie, ca nerozii,
Port clopoțel și mintea,-n fine funii
De zăpăceală, clipește-n crieri.
Par oală de cristal plină cu huște.
Rămîn să-i fac doar hărți și lungi descrieri
De buze, sîni și sold. Apoi în cuște
De-a binelea voi fi închis, nebunul
Ce nu i-a mirosit măcar săpunul
Ce-i linguseau faimoasele picioare.
Și-n fine, -o să mor, bleg, de-o bubă mare!!*

*Ce-a fost păcat ușor
va fi greu înțeles?
Ochii și mâinile
rămâne-vor de-
apururi,
celeste semne ce în
cale-ți ies,
delfini ce-ți sar în față, foc și azururi?*

*Un gust de Paradis ne-a însoțit atunci,
și îngerii ne-au arătat o Ușă,
prin care am intrat, adolescenți și prunci
câlcând pe anii noștri de cenușă.*

*Ce ne-aminteam de surâdeam ades,
care eon se întorcea în mine, dimineața?
eram Adam, sub mărul necules,
încă, fugind de ea, dar căutându-i fața.*

Dexiosis

*Nu m-am vindecat de iubire nici pe strada ΑΔΙΤΗΑΗΟΥ
în Placa toți mă strigau pe nume uimiți, descoperind
plăcuța albastră cu numele împăratului grecizant,
eu mă întorceam derutat, cine să fie, ce vrea?*

*Era copilul înaripat și banal de care fugisem mereu,
pasiunea ce încerca să mi-o infiltreze în sânge
nu era oare ridicolul preț al speciei perpetuându-se?
Și atunci fervoarea ce-o nutrisem ce rost să mai aibă?*

*Gata, gata să scap, veni plin de mânie și-mi ceru scurt:
„Șterge ce-ai scris, ești încă bolnav, nu vezi?”
Chiar din licoarea stafidelor vinul vârstei ce-l bei
melancolic, tot febră-ți provoacă și înfiorare.*

*„Dexiosis” e despărțirea, spuneam privind statuile,
scena rămasului bun pe care-l trăiesc fără regrete;
dar experții muzeului nefiind pe aproape, -naripatul
îmi șuiera „e numai o altă viață, nimeni nu pleacă.”*

Mâna blândă în mâna defunctului e însoțire, nu părăsire.

Palaghița, la Paleos Faliro

*Fecioara e mai tânără ca Fiul, Palaghița,
pe strada-n pantă Arhelos,
dai la o parte o rețea de riduri, vița
și-ajungi la Chipul mamei, luminos.*

*Elipse, păsări intră-n templu, spre altare,
pe dale țopăie cu pasul curajos;
afară și-năuntru, cer, pământ și mare
și aer una sunt: fluidul aburos.*

*Treci de portic și-ajungi în nava-arcă.
Potirul clatină ca unda sângele de Miel
ce amintire de demult te-ncearcă
primind în suflet roșul greu din el?*

*Vine din Samos rodul unei veri eterne,
din care guști, senină anamneză, cerul
lăsând și pielite și sămburi, scorii terne,
grăbit s-atingi cu buzele Misterul.*

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

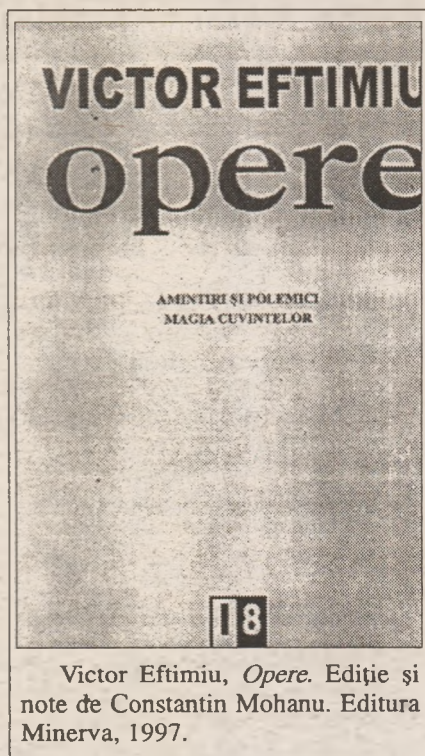
Din memorialistica lui Eftimiu

VICTOR EFTIMIU este cazul tipic al scriitorului care s-a bucurat în epocă de succes dar de pe urma căruia rămîne, totuși, prea puțin. Înzestrat cu talent poetic, a avut instinctul de a-l folosi în teatru după modelul, atunci vestit, al lui Edmond Rostand. Așa s-a născut *Înșir' te Mărgărite*, un basm în versuri, cu succes în epocă, fiind; de fapt, singura piesă care rămîne dintr-o prea abundentă dramaturgie în versuri. Pentru că altele (*Cocoșul negru*, *Prometeu*, *Tebaida*, *Ringala* etc. etc.) sînt rateuri care dovedesc, uneori, ca în *Akim*, cum apreciasse Calinescu, măcar maturitatea teatrului românesc. Eftimiu a scris enorm (peste 40 de piese de teatru, zece plachete de versuri, 15 volume în proză, nuvele și romane) inclusiv o proză de neluat în seamă, și a fost totuși considerat ca mare scriitor. Piese sale erau jucate, printr-o rară știință a insistenței, aveau parte de serii de reprezentări, aducînd scriitorului consistente rețete. Se lăuda că nu poate scrie decît la Paris, unde petrecea cîteva luni pe an, venind încărcat cu o nouă „operă”. Apoi își publica producțiile, recoltînd din nou, sume frumoșele. A mărturisit, odată, cît i-au adus unele din producțiile sale, sumele apărînd cu adevărat demne de invidiat. Și asta în timp ce un Camil Petrescu a întîmpinat mari dificultăți cu reprezentarea unor piese ale sale de teatru care nu au produs mai nimic, deși au rămas rezistente în dramaturgia românească. Eftimiu a avut noroc cu carul, fiind un răsfațat dacă nu al muzelor cu siguranță al sorții. I-a mers bine și după 23 august 1944 cînd a devenit președintele S.S.R., academician și, apoi, ca protejat al lui Gheorghiu-Dej, continuînd să scrie și să publice abundant și cam inutil, dacă excludem avantajul material la care autorul a ținut imens. A trăit, între războaie și mai tîrziu, cuprins și în lux, într-un apartament plin de tablouri și sculpturi de preț. Bănuind că posteritatea nu va avea grija de el, și-a tocmit un bust pe care l-a instalat binișor, în curtea casei unde locuia, care dădea în grădina Cișmigiului. Cînd a murit, în 1972, la 83 de ani, era bine ieșit din uz. Din tot - imens - cît a scris, istoria literară n-a reținut decît o piesă de teatru (*Înșir' te Mărgărite*) relevabilă, evident adunată cu cîteva volume. A avut, desigur, grija ca, în 1969, să obțină aprobarea pentru publicarea unei ediții de *Opere* care a ajuns, iată, acum, în 1997, la volumul 18. E, s-o spun, un exces, autorul - prin calitatea operei sale - nemeritînd decît, cel mult, o ediție de două-trei volume și, poate, chiar mai puțin sau deloc. Ediția aceasta, inutil de bogată, nu va salva opera de uitarea pe care o merită.

S PUNEAM că una dintre secțiunile rezistente ale scrierilor lui Eftimiu este, pe lângă maxime, memorialistica, pe care începe s-o adune în cîteva volume în 1942. Scriitorul, stabilit în 1905 la București (se născuse, în 1889, în Albania ca arvanit sau macedonean), a intrat imediat în viața literară, cunoscînd mulți confrăți, cu care își petrecea tinerețea prin cafenele și redacții. Întîmplarea a

făcut ca, atunci, la începutul veacului, cînd domina *Sămănătorul* lui Iorga, să-i cunoască bine pe scriitorii ardeleni, cu doi dintre ei (Goga și Chendi) colaborînd, la Sibiu, în 1907-1908, pentru editarea gazetei *Țara noastră*. Ilarie Chendi, fost redactor la *Sămănătorul*, apoi, prin dizidență, devenit conducător al revistei *Viața literară* și al *Vieții literare și artistice* era un tînar critic cu condei ascuțit și sagace, recunoscut ca o voce ascultată în magistratura critică a vremii. Eftimiu evocă, nostalgic, atmosfera literară din jurul acestor publicații și, cu deosebire, pe fostul său prieten Ilarie Chendi. Într-adevăr, la *Viața literară*, conducerea formală o aveau Coșbuc și Ion Gorun, Chendi fiind numai secretar de redacție, altfel zicînd, cel ce făcea totul. Această publicație, scoasă cu banii și în tipografia lui Const. Mille de la *Adevărul*, a creat o breșă polemică împotriva *Sămănătorului*. Vioiciunea intelectuală a lui Chendi, darurile sale de polemist și gazetar au impus revista care, în 1905, avea incredibilul tiraj de 11.000 și chiar 20.000 exemplare. Din 1907, revista apare cu noul nume *Viața literară și artistică*, sponsor fiind, acum, Virgil Cioflec, tînar critic de artă ardelen, om cu avere. Eftimiu era corector, bucurîndu-se, alături de Chendi, la apariția fiecărui număr. Cînd și-a scris această evocare, din pleiada celor de atunci nu mai rămăsesse nimeni în viață „Dintre aceștia, cel din urmă cu care mai vorbeam despre Chendi, bietul N. Pora, s-a dus și el de curînd, cum s-au dus toți prietenii de odinioară... Cu cine să mai pomenesc astăzi pe dragul Ilarie și numărul proaspăt apărut al *Vieții literare* și nepăsarea zilelor de atunci și bucuria de-a tipări o poezie într-o revistă?” Chendi s-a îmbolnăvit de nervi și memorialistul, redactor la *Țara noastră* din Sibiu, și-a dat seama de asta cînd criticul l-a vizitat acolo. „S-a dat jos dintr-un vagon de clasa treia un Ilarie Chendi palid, îngindurat, absent. Nici urmă din voioșia lui de odinioară... Chendi era foarte straniu. Se despărțea de noi și smulgea din tufe de la marginea drumului bule albe de lemn ciinesc, pe care le arunca în văzduh, ca prestidigitatorii, și le prindea în gură... Goga se uita la mine, mirat. Nu știam ce să credem”. Apoi, repede, „nemiloasa boală îl mîna, schimbîndu-l fundamental”. În 1913, Chendi internat în Spitalul de boli nervoase de la Plumbuita, s-a sinucis, lăsînd, fără sprijin, o soție și două fete. Generos, Eftimiu le-a ocrotit și, tîrziu, spre sfîrșitul vieții, rămas singur, își angajase drept secretară pe una din fetele lui Chendi, care îl însoțea peste tot. Cu culoare și tot nostalgic evocă Eftimiu cafenelele de odinioară, din vremea debuturilor sale juvenile, unde, după obiceiul vremii, viitorul dramaturg chiar scria: „Tot ce-am scris pe aceste mese de cafea e spontan, întrariat, proaspăt, sincer... Impresii calde încă, se prefăceau litere și îngemănări de cuvinte. Nimic din rigiditatea biroului de acasă, penibilele eforturi ale unui roman... Articolul așternut pe o masă de cafea începea și se sfîrșea într-o oră; era o eliberare definitivă, un elan, o reculegere duminicală, o datorie împlinită,

dulce ca o ștengărie.” Descripția cafenelelor Fialkovski, Terasa Oteteleșeanu, Capșa, Kübler, Imperial, High-Life, cu lumea intelectuală, scriitoricească, gazetărească și politică învie, pentru o clipă, sub condeiul cald al lui Eftimiu, care știe să zugrăvească și să fixeze. „La «High-Life» trona, în faza lui finală, Alexandru Macedonski, înconjurat de tinerii săi ciraci, printre care răposatii Oreste și Ionel Pavelescu și de șeful «splendidei generații», poetul Al. Stamatiad. Faza finală, întrucît companionii maestrului, în frunte cu fermecătorul Mircea Demetriad, adepții de odinioară ai cafenelei și grădinei «Boulevard», se duseseră, unii cîte unii”. Și, firește, e evocat, în linii potrivite, Ion Minulescu „proaspăt reîntors de la Paris, un poet cu barbă roșcată, cu șapcă și ochelari”, foarte popular de la început, asiduul frecventator al cafenelei de altădată. Și cum puteai lipsi, din acest tablou, Cincinat Pavelescu, poetul epigramist care, la începutul veacului și ceva mai tîrziu, era stimat și adulat ca un trubadur modern? Iată-l prezent la o sedință în salonul vestit al lui Macedonski: „Cincinat era elegant, frumos, cu ochii vii, scăpărători de inteligență. Purta lavaliere neagră, jiletică de catifea, pantaloni cu dungi, ghete de lac, cu piele de antilopă. Proaspăt ras și pudrat totdeauna. Părul începea să-i încărunească. Debutanții, tineri și săraci, erau impresionați de strălucirea fizică și spirituală a tînarului maestru, care, pe-atunci, ni se părea bătrîn: avea vreo treizeci și cinci de ani. Începătorii își recitau producțiile cu stîngăcie, intimidăți de attea prezențe celebre”. E aici invocat și Goga, cu care s-a împrietenit cînd a lucrat la *Țara noastră* din Sibiu, unde poetul știa să se descurce, greul muncii ducîndu-l altcineva (Eftimiu și Chendi), cum la *Luceafărul* făcea asta Octavian Tăslăuanu. El, poet nimbat, aducea numai prestigiul numelui său ilustru, cum egoist din fire, netolerînd - asemenea lui Iorga - succesul altora. „«Feciorul popei din Rășinari» era un om plin de farmec, un pumn de om, dar o energie, o voință, o vibrație cum nu mi-a fost dat să înlînesc. Nu puteai să scapi vrajei lui Octavian Goga. Intelligent, scăpărător, amabil, feminin, grav, entuziast și abil, el a cucerit cu farmecul personal nu numai cu imensul său talent de poet, de ziarist și de orator”. Prieten din perioada pariziană cu E. Lovinescu, l-a evocat cum se cuvine tocmai cînd criticul a împlinit 60 de ani. Îl socotea un mare nedreptățit, prețuindu-i mult opera. „Imensa operă a lui E. Lovinescu are numai anonima recunoaștere a lectorilor - boltă lipsită de ecou - și prețuirea caldă a confrăților mai tineri, urmașii săi în critică, recunosători și leali. Fără acest omagiu, E. Lovinescu ar rămîne cel mai nedreptățit scriitor român. E. Lovinescu este, incontestabil, scriitorul român cel mai nedreptățit, chiar așa, cu omagiul tinerilor săi confrăți și cu prețuirea platonice a cititorilor”. Și considera că la această nedreptățire a contribuit și marele critic, ca moldovean ce era, „victimă a blestemului mioritic”: „Perfect moldovean, E. Lovinescu a renunțat la luptă decum a pus piciorul în țară, după strălucitele studii

făcute la Paris. Întîi a renunțat la splendoarea-i fizică, la eleganța vestimentară pe care i-am cunoscut-o în tinerețea noastră pariziană. Cînd ai renunțat la o cravată frumoasă, ai pornit pe calea tuturor renunțărilor”. Firește, Eftimiu plătește și polițe. Una e adresată lui Camil Petrescu, care, desigur, (avea și de ce) îi detesta scrisul abundent și tenace. Eftimiu a replicat dur și, fără îndoială, nedrept: „Se mai aude, din cînd în cînd, de un fost tînar poet căruia nu i-au lipsit anumite înclinațiuni literare dar care nu s-a putut realiza fiindcă i-a intrat în cap să reformeze teatrul European, filosofia emisferei și matematicile globului, înlocuindu-le cu matematicile transcendente, filosofia pragmatică și teatrul substanțial, ceva în genul lui *Mitică Popescu* și al *Mioaref*”. Altădată polemizînd cu Ion Marin Sadoveanu, se năpustea împotriva dramaturgiei lui Caragiale, pe care o minimaliza: „*D-ale Carnavalului* este o biată farsă răsufletă, în genul miilor de vodeviluri care s-au jucat la Paris, la teatrele Dejazez și Palais-Royal. A-i atribui grave semnificații însemnează a arunca praf în ochii oamenilor”. Și iată o opinie despre *Apus de soare* a lui Delavrancea, la care merită de meditat: „*Apus de soare* este un lung poem în proză, o serie de tablouri și de chipuri omenesti care realizează un moment, un peisagiu, poate o epocă, dar nu este o construcție arhitectonică în care fiecare încăpere să-și aibă rostul bine definit, utilitatea bine orînduită în economia întregului edificiu... Fără să fie atît de bine construită teatralicește ca *Vlaicu Vodă*, *Apus de soare* se urmărește cu mai mult interes și mai multă incîntare decît drama în versuri, greoaie și artificială, a lui Alexandru Davila. Tehnica piesei e înlocuită de un suflu epic care poate ține locul armăturii. E ceva proaspăt, bărbătesc, ștengăresc în prima operă de teatru a lui Delavrancea”. Și mai aflăm destule alte evocări și caracterizări în memorialistica lui Victor Eftimiu, gen, repet, în care a nimerit.

EDIȚIA d-lui Constantin Mohanu e bună sub raport filologic și aproape nulă la aparatul critic. Sigur că o ediție de autor, cum a fost concepută aceasta de Eftimiu în 1969, nu este una critică. Dar după decesul scriitorului, de vreme ce a fost continuată, trebuia înzestrată cu un minimal aparat critic. În acest al 18-lea volum al ediției, de pildă, era necesar măcar de indicat, unde e cazul, locul primei apariții a evocării sau articolului adunate, apoi, în volum de autor. Nici asta n-a făcut editorul, anunțînd mereu că o va face în finalul ediției. Dar locul acestor precizări bibliografice era aici, la sfîrșitul fiecărei bucati, pentru a fi util funcțională.

TVR față cu „scriitorășii” români

RECENT, în cadrul seratei sale (din care a dispărut muzica), dl Iosif Sava a făcut o nouă șuetă cu d-na Alina Mungiu, tratată de multă lume drept oportunism. Eu nu am nici cea mai mică îndoială că distinsul muzicolog o apreciază, în mod sincer, pe șefa DEI. Și nu pentru graiul ei dulce, moldovenesc. L-am auzit (cu urechile mele) cum îi spunea (la o serată muzicală de altădată), cind marea politoloagă nu ocupa încă locul important de acum, că dinsa este cea mai inteligentă femeie din România. Admit deci că, negăsind un colaborator extern de același calibru, dl Sava a fost nevoit să o invite încă o dată pe d-na Mungiu. Ceea ce nu mi se pare totuși în ordine este faptul că, deși este atât de inteligentă, dinsa n-a înțeles că nu se cuvenea să-și rezolve la o serată problemele cu subalternii, cu presa și cu scriitorășii care au protestat împotriva radierii emisiunilor culturale. (Cu atât mai mult cu cât TVR nu practică dreptul la replică și greșelile nevinovate comise cu această ocazie, față de o profesie care nu este chiar la îndemina oricui, zboară nestingherite de la un capăt la altul al țării și pot începe să scoată pui.) Pe scurt, d-na Mungiu a susținut sus și tare că nu se poate împiedica dumneai de niște scriitorăși ale căror emisiuni nu intereseau pe nimeni în afară de cei ce participau la ele și de prietenii lor care n-au încăput pe ecran. Ascultînd-o, m-am gândit întîi la cei jigniți că n-au încăput pe televizor. Poate nu era vina lor, de vreme ce încap zilnic fel de fel de impostori și de infractori. (Cu tehnica de-acum poate să încapă oricine pe un ecran oricît de mic.) În ce privește lipsa de audiență a scriitorășilor care am semnat protestul vestejit de domnia sa, mă tem că ea nu se poate proba. Măcar pentru că printre noi s-a aflat și Ana Blandiana, a cărei popularitate nu cred

că este mai mică decît a d-nei Mungiu. Pe de altă parte, un scriitorăș ca Nicolae Breban, chiar dacă nu se bucură de audiența distinsei politoloage, poate n-ar merita nici el chiar atîta dispreț. Fiindcă literatura e totuși o meserie grea. Nu e în stare oricine să scrie miile de pagini însumate de romanele lui. Chiar dacă nu răspund exigențelor d-nei Mungiu, unele au fost publicate și de niște mari edituri pariziene. Dar poate că nici acesta nu este un argument în favoarea lor. Poate că și Franța este o biată provincie pentru cineva care și-a propus să ne ducă și mai spre occident.

Printre scriitorășii care am semnat protestul în discuție se aflau și cîțiva critici de marcă, pe care, atunci cînd dorește să se pronunțe și asupra literaturii dintr-o țară, un politolog care se respectă ar fi mai normal să-i consulte decît să-i insulte. Nu-i voi numi, ca să nu fiu acuzată că încerc să mă pun bine cu critica. Mă voi mai opri doar la numele d-lui Octavian Paler. Fiindcă el pare, ca să zic așa, la îndemina clientului. În sensul că, deși este menționat printre personalitățile invitate de noua echipă să participe la mult așteptata schimbare în bine a TVR, semnat al protestului în discuție este, în același timp, și un scriitorăș, depășit de vremuri ca toți ceilalți.

Și totuși ar mai fi cum ar mai fi dacă păreriile d-nei Mungiu ar rămîne doar ale d-nei Mungiu. Dar, din nefericire, mai nou, dl Stere Gulea manifestă aceleași rezerve în raport cu literatura și cu literații, chiar dacă se exprimă în termeni mai decenti. (Am în vedere interviul său cu care începe dezbateră inițiată de revista 22 cu privire la actuala criză din TVR). Întrucît fotografia directorului interimar al postului național de televiziune era publicată pe copertă, față în față cu a ministrului de interne, paralela între cele două interviuri ale

săptămîinii mi s-a impus de la sine. Am constatat astfel cu tristețe că, în pofida durității sale despre care s-a dus vestea, pînă la urmă este mult mai blind dl Gavril Dejeu cu infractorii decît dl Stere Gulea cu scriitorii. În opinia distinsului regizor literatura s-ar fi bucurat de prea multă atenție în comunism și, ca atare, pentru schimbarea în bine trebuie să-și propună (și să impună) o altă ierarhizare a artelor. Fără îndoială, comunismul se face vinovat de cele mai mari orori și erori posibile. Dar a pune în seama sa și faptul că filmul este considerat a șaptea artă ar fi o exagerare care ne-ar face să cădem în ridicol. Convins că prea multă literatură și prea mulți literați strică, dl Stere Gulea ar vrea ca emisiunile de cultură suprimate să fie înlocuite cu un show, pentru care se află deja în tratative cu colegul său Cornel Todea. După ce am văzut Ashow-ul de la Tele 7abc cu Gellu Naum, aș fi fost în stare să accept cu entuziasm ideea sa. Din păcate, nu peste multă vreme, l-am văzut pe dl Cornel Todea dialogînd, vreme de o oră, cu același respect nețarmurit, și cu poetul Ion Toboșaru și citînd și din versurile acestuia la fel de pătruns ca din Gellu Naum. Eroare pe care, un realizator care știe cum e cu literatura de la școală și din tot ce a citit de-a lungul anilor (ca Lucia Negoită sau Letiția Guran), n-ar fi făcut-o în nici un caz.

Dacă tot ne-am plîns de amatorismul din vremea comunismului, eu cred că n-ar fi bine să îl înlocuim cu alt amatorism. Să lăsăm literații să facă literatură, pictorii pictură, regizorii regie și politologii politologie. Literatura e o meserie grea, care nu se învață pe furate. Ca urmare, chiar și scriitorășul cel mai modest, tot știe mai mult despre arta cuvîntului decît o celebritate care pune miza pe oralitate. În ciuda oricăror aparențe, pînă la urmă aceasta nu avantajează pe nimeni. Nici măcar pe

d-na Mungiu, care este atît de mîndră de audiența sa. Ca să poți înțelege acest lucru, e suficient să-i citești contribuția la dezbateră privind criza TVR din revista 22. Textul său - de o oralitate greu de strunit - parcă stă s-o ia din loc, oricît s-ar fi străduit un scriitorăș cum este autoarea *Dimineții pierdute* să-l ținutiască în pagina în care l-a pus. Știu că risc să aud încă o dată că *impotiență invidioasă* e cea care ne face să nu recunoaștem că eliminarea literaturii înseamnă performanță și occidentalizare, dar scrisul reprezintă oricum un risc.

Dezbateră la care mă refer mai cuprinde, între altele, un interviu al d-lui Horea Murgu. După ce îi ironizează și dînsul pe scriitori, atrăgîndu-le atenția că muzeele electronice nu sînt atît de galeșe ca cele parnasiene, dl Murgu se lasă sedus de acestea din urmă și cade în păcatul literaturii. Adică ne spune că televiziunea este un cal, dar unii ar prefera să fie o mîrtoagă, numai să țină ei hăturile. Nu-i voi ucide metafora încercînd s-o decodex și să înțeleg dacă la ora actuală TVR i se pare un cal sau o mîrtoagă. Din cit am înțeles, cei care țin hăturile nu-i displac. Ce e drept, lui Dumnezeu, nici cu noi nu e atît de aspru cum sînt ceilalți combatanți. Ne spune, ca la *Poșta redacției*, deocamdată nu, dar să mai vedem.

Mă veți întreba, pe bună dreptate, cine e dl Murgu (de la Cinematografie sau de la CNA) ca să le spună el tuturor scriitorilor români așa ceva și voi răspunde, pe urmele bătrînului Moromete: *domnule, nu știu*. Ajunsă la acest personaj mă voi întoarce la Stere Gulea, a cărui atitudine față de scriitori mă contrariază, tocmai pentru că a făcut *Morometii*. O ecranizare de zile mari, dar nu chiar capodopera care poartă acest nume. Capodopera a făcut-o un scriitorăș, provincial cit cuprinde.

O lume de spectatori

OPÂNZĂ de Rubens, intitulată *Seneca sinucigîndu-se în baie*, reprezintă un bătrîn cu picioarele într-un lighean. La început ești descumpănit, titlul ți se pare greșit, abia apoi realizezi că această pânză nu reprezintă pur și simplu moartea filosofului roman, ci mult mai mult decît atât: ideea pe care un european din secolul XVII și-o făcea despre noțiunea de baie. Nu știu dacă ideea pe care un european din Est și-a făcut-o, de-a lungul deceniilor de socialism, despre societatea de consum este mult mai exactă. Această societate ne-a fost interzisă prea lung timp și prea lung timp am visat-o ca să n-o fi înfrumusețat nepermis, ca imaginea noastră despre ea să corespundă într-adevăr realității. Nimic nu falsifică mai mult o privire decît iluziile noastre despre ceea ce vedem. scrie Ana Blandiana în *Convertibilitatea suferinței*, o conferință ținută la Sorbona IV, reluată la Amsterdam, Budapesta și Guadalajara și reprodușă acum de ultimul număr - 22, vara 1997 - al revistei *Lettre internationale*. De altfel, textele care deschid această recentă apariție a prestigioasei reviste sunt două conferințe care își „vorbesc” de la distanță. Prima reprezintă discursul ținut de Mario Vargas Llosa cu prilejul decernării Premiului pentru Pace de către Deutscher Buchhandel la Tîrgul de Carte de la Frankfurt/M din 2-7 octombrie 1996 și este intitulată *Căutarea celui de al cincilea picior al pisicii*. Cea de a doua este aceea din care am extras citatul de început al acestui articol.

Apărent fără legătură, cele două texte se completează reciproc. Discursul lui Mario Vargas Llosa este unul despre rolul literaturii la acest sfîrșit tulburat de mileniu (el poartă de altfel subtitlul *Despre datoria literaturii de a fi periculoasă*). Autorul consideră, în ciuda „alarmei” generale despre stingerea „civilizației” tiparului, că nici nu poate fi vorba de o cedare a literaturii în fața culturii audio-vizuale, din moment ce imaginile sunt efemere și nu au efect de durată asupra

conștiinței spectatorului. Literatura trebuie să iasă din zona experimentului și să se „cufunde” în real, recucerindu-și astfel cititorii pierduți în favoarea imaginii și transformați într-o lume de spectatori. Imaginea ne-a modificat, ne-a făcut să devenim insensibili la suferința din jurul nostru, din moment ce în succesiunea haotică de carusel a clipurilor filmate războaiele și cataclisme, show-urile și thriller-erele își pierd identitatea și devin una. Că literatura mai are o șansă și încă una importantă, ne-o arată impactul ei în regimurile dictatoriale și „teama despoților” de puterea ei. „Avem de-a face cu un paradox foarte instructiv: în vreme ce, în țările care trec drept foarte cultivate și sunt totodată cele mai libere și democratice, literatura se transformă, în opinia generală, într-un divertisment nesemnificativ, în țările în care libertatea e îngrădită și în care se încalcă zilnic drepturile omului, literatura e privită ca un pericol, ca un element care răspîndește idei subversive și care atîta nemulțumiri și revolte.”, scrie Mario Vargas Llosa.

O viziune din interior a unui astfel de regim, în care literatura era cel mai adesea (deși nu întotdeauna) purtătoarea ideilor „dușmanilor poporului”, ne oferă cealaltă conferință, a Anei Blandiana. Autoarea nu se oprește însă numai la acest aspect, ci lărgeste cadrul oferînd, de fapt, o comparație între cele două sisteme sociale ale lumii contemporane: capitalismul și comunismul, precum și o analiză a modului de percepție a capitalismului așa cum se vedea el dinspre comunism. „Și totuși, întrebarea pe care și-o pune scriitorul - care aruncă asupra tuturor acestor probleme o privire încă proaspătă și sensibilă la diferențe - este dacă, și în ce măsură, omul societății de consum, democratică, liberă și bogată, este mai fericit decît celălalt, abia scăpat - infometat și înspăimîntat - din comunism. Iar răspunsul - trebuie să mărturisesc - nu este nici atît de prompt, nici atît de evident.”

În cadrul aceleiași teme, redacția de la *Lettre internationale* mai grupează *Blestemul ruralității* - Cambodgia și khmerii roșii: o revoluție înapoi spre epoca de piatră -, de Tom Naim; *Mai bogați, mai săraci: noua economie*, de Simon Head (un excelent studiu despre tendințele actuale ale economiei americane și nu numai) și *Criza trăită azi de Rusia în lumina istoriei* de Iuri Lotman. *Străbatînd Germania* este o altă temă care propune subiecte interesante dintre care atrag atenția mărturisirile despre revelațiile pe care le poți avea asupra ta însuși citîndu-ți dosarul întocmit de securitate (*Black*, de Richard Swartz) sau analiza asupra prozei est și vest-germane, intitulată sugestiv *Ce rămîne?*, de Eberhard Falcke. Alte titluri: *Nomazii Europei*, care adună texte despre țigani, *Criza ideii de progres*, cu trei interesante dialoguri și *Veghea semnificațiilor* (cu un excelent și tulburător studiu - *Șoapte din abis* - arțiștii sub Stalin - voci din arhivele secrete -, semnat de Michael Ignatieff. Nu lipsesc nici din acest număr al *Lettre internationale* rubricile tradiționale *Biblioteca „Lettre internationale”* (Jan Kott, Octavian Paler și Ricardas Gavelis) și *Comentarii și scrisori* - printre semnatari Amitav Ghosh, Slavenka Dragulic, Toma Roman, Leon Botstein ș.a.

George Șipoș

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

BOREA BENDER

L-AM întâlnit de curînd pe nepotul lui Ostap Bender, Borea: haină albă de mătase, cămașă tot de mătase, dar neagră; pantaloni tot negri, dar de în. O cataramă argintată încheie pantoful din piele de aligator. Fumează numai țigări *super long*, iar degetele sale lungi și puternice par ale unui pianist. În felul său, B.B. chiar este un pianist și încă unul foarte scump. De cîntat, cîntă ce se potrivește momentului - romanțe sau marșuri ale reîntregirii, cînticele de adormit copiii dar și adulții, fragmente din coruri celebre, tînguile de taiga sau invocații de spart gheața siberiană între masele.

De călătorit, B.B. călătorește mai puțin decît unchiul său. Ia rar drumul Odesei, dar nu pleacă niciodată acolo cu mîna goală, și, evident, ce duce în mîna și buzunare nu e al lui. Se întoarce *la bază* cu același aer imperturbabil, împrăștiind în juru-i o jovialitate molipsitoare. Cine vrea să uite de necazuri, trebuie să stea la o cafea cu B.B.; și cine nu vrea, măcar din cînd în cînd, să alunge sîcîielile vieții? Așa că B.B. nu-și bea cafeaua niciodată singur; tot timpul se afișează cineva lîngă el îngînd: „Așa e Borea, să știi că așa e”.

La Moscova merge și mai rar, căci orașul a devenit foarte costisitor, respectîndu-și faima adusă de locul al treilea pe care-l ocupă în prezent pe una din listele indicînd cele mai scumpe orașe din lume. Oricît *cash* ar căra B.B. cu el în buzunar sau în geanta diplomat, un oraș care-l întîmpină cu un mic dejun de douăzeci de dolari nu i se

mai pare tocmai prietenos. Și-apoi, lui nu-i place să călătorească cu mult bagaj, iar la Moscova trebuie să fie bine, foarte bine îmbrăcat. Cei pe care-i caută B.B. nu mai merg în blugi - poartă costume de trei mii cinci sute de dolari, alunecă în pantofi Moreschi, din piele de pecarî sau de cerb, iar prețul batistelor arborate la buzunarul hainei depășește de două, trei ori salariul mediu pe economie. Coboară din mașini ultimul tip și pentru a-i arunca lui B.B. o privire, vechii lui prieteni de afaceri fac un efort vizibil. N-au timp, nu mai au timp de-o șuetă, de-o cafea: „*Time, daragoi Boricika, time is money*”.

Borea aude și nu-i vine a crede. Pentru el, bani înseamnă o cafea băută în liniște, pe îndelete, o partidă două de biliard, cîteva tururi de pocher și mai ales o țigară savurată cum se cuvine. Apoi cîteva momente de meritată relaxare, pe terasa întreprinderii al cărei salariat continuă să fie și de unde privește la vilele ce cresc într-o noapte cît voinicii din poveste. Într-unul din sertarele mesei sale de lucru, B.B. a grămădit diverse planuri de case - cu un garaj, cu două, subterane, firește; cu baie finlandeză, sală de biliard; și sală de masaj. Fiindcă B.B. cînd lucrează se relaxează, iar cînd se relaxează se relaxează și mai abtîr. În vreme ce foștii săi colegi moscoviți au terminat cu tranziția și nu mai prîdidesc să verifice zilnic cum se simt conturile lor din bănci străine, B.B. se gîndește la ziua de mîine exact ca la ziua de ieri: o mică ciupeală colo, o escrocherie amuzantă dincolo, douăzeci de împrumu-

turi „modice” pe săptămînă, o țeapă trasă colo și, dacă se ivește ocazia, un tun tras unde și cînd trebuie. Dar după tunuri dintr-astea nu se uită doar B.B. Concuștură e mare și le poate face una cu pămîntu’, cît ai zice pește. Și tare mi-e teamă că pentru B.B. cineva a și zis pește. Nu miroase a bună. Chiar B.B. pare să simtă că nu a levîntică adie, ci a mititica.

De cîtva timp, s-a dat la fund, înghițînd parcă de triumfiul Bermudelor, dar pe aici, prin republicile acestea aproape caucaziene, mitologia mistelor de acest fel nu are prea mare trecere. Jocul e strîns și foarte simplu - îmi dai ce-mi datorezi, sau ce cred eu că-mi ești dator, sau dispari; dar nu în... Bermude și nici în Bahamas.

Deocamdată, B.B. este *incomunicado*. Trimite semnale indirecte din care ar trebui să pricepem că e pe cale de a ieși la liman și că nu are nevoie decît de ceva timp spre a regla toate conturile pe care le-a vîlmășit cu deasupra de măsură. În afara unei familii năucite, ce a lăsat B.B. în urma lui este o combinație, i-aș spune suprarealistă, dacă n-ar fi vorba de un loc în care oamenii îi știu pe de rost pe Dostoievski, Bulgakov, Ilf și Petrov: o diplomă acordată de o instituție occidentală lui B.B. *pentru merite deosebite în dezvoltarea și promovarea democrației* și o fotografie a celor doi copii care nu înțeleg unde este *tăticu’*. Prins cu o agrafă de fotografie, s-a găsit un fel de angajament în limba engleză, pe care îl transcriu fără nici un fel de modificare:

„*Promise yourself to be strong that*

nothing can disturb your peace of mind. To talk health, hapiness, and prosperity to every person you meet. To make all your friends feel that there is something avalue in them. To look at the sunny side of everything and make your optimism come true. To think only of the best, to work only for the best and to expect only the best. To be just as enthusiastic about the succes of others as you are about your own. To forget the mistakes of the past and press on the greater achivements of the future. To hear a cheerful countness at all times and give every living creature you need a smile, to give so much time to the improvement of yourself that you have no time to criticise others. To be too large for worry, too noble for anger, too strong for fear, too happy to permit the presence of trouble.”

Nu știu cît de mult îi poate ajuta acum pe copiii lui B.B. acest angajament. Știu doar că unchiul Ostap nu i-a lăsat nimic de acest fel nepotului Borea. Aș vrea ca B.B. să aibă șansa de a-și revedea copiii cît mai sunt copii, și să buchisească împreună cu ei textulețul agățat de fotografia lor.

Cît despre mine, trebuie să recunosc că, într-un fel, B.B. mi-a fost drag. Și nu pot neglija îndemnul pe care mi l-a adresat, din Washington, o prietenă (care, la nevoie, mai vorbește încă românește) la aflarea știrii despre subita și costisitoare dispariție a lui B.B.: „*Iartă-l. Nu uita, totuși, că oamenii sunt umani.*”

Cum altfel?...

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

UN OM, UN CIZMAR...

TIPARUL titlului narativ, folosit intens în presa românească, cuprinde, într-o propoziție sau într-o frază scurtă, rezumatul unei povești simple, cu personajele sale principale. Despre desemnarea acestor personaje am mai scris și altă dată: ea se face direct prin numele propriu cînd acesta e suficient de spectaculos (fie pentru că publicul îl cunoaște deja, fie pentru că e pitoresc din punct de vedere lingvistic); în caz contrar, ziariștii recurg în mod stereotip la un substantiv comun, însoțit de articolul nehotărît sau, mai rar, de cel hotărît. Nevoia de a nu priva acțiunea de agentul ei se lovește însă de dificultățile alegerii unui nivel potrivit de desemnare; acesta ar trebui să evite deopotrivă lipsa de interes a unui termen generic - *un om, o persoană* -, ca și pericolele excesului de particularizare, cu implicații persuasive nedorite. Sînt cunoscute și comentate mai ales riscurile desemnărilor naționale - *un țigan, un turc, un ungur* - care pot activa stereotipuri ale prejudecăților etnice. Termenii generici nu se potrivește totuși în orice context: sînt mai firești dacă povestea activează un scenariu „general uman” („*Un om* este aruncat din casă în stradă de propriii vecini” - *Libertatea* = L 2173, 1997, 2), dar par să ofere prea puțină informație în cazul unor povești particularizate. Un titlu de tipul „*Un om* a încercat să înșele statul român cu peste 450 milioane lei” ar părea destul de ciudat; în textul autentic (din L 2171, 1997, 24), termenul folosit de fapt era „*un patron*”.

În ultima vreme, se recurge destul de des la desemnări regionale - în raport cu o zonă geografică,

cu un județ sau un oraș: „*Un oltean* s-a aruncat de pe bloc” (*Evenimentul zilei* = EZ 1567, 1997, 1); „*Un covăsnean* s-a îmbrăcat în haine de doliu, ca să se spînzure”; „*O timișoreană* a leșinat după un «biznis» cu șmenarii” (EZ 1564, 1997, 2); „*Un ploieștean* a reușit să fure cartele telefonice din automat” (EZ 1569, 1997, 2); „*Un nemțean* a propus...” (EZ 382, 1993, 1; Piatra Neamț) etc. Alte categorii utilizate sînt *vîrsta* - „*O tînară* care s-a aruncat de pe Podul Grant a scăpat cu viață” (L 2173, 1997, 24); „*Un tînar* a sugrumat-o pe amanta tatălui său” (L 2171, 1997, 1) - și mai ales *ocupatia* (profesie, funcție, grad...): „*Un cizmar* și-a violat soacra” (EZ 1562, 1997, 1); „*Un soldat* a încercat să-și pună capăt zilelor” (RL 2251, 1997, 11); „*Un sergent* s-a sinucis după ce și-a omorît soția infidelă” (L 2172, 1997, 1); „*Un șef de post* a căzut cu Trabantul în rîu” (ib., 24).

Indiferent de categorie, desemnările pot fi justificate dacă au relevanță narativă, dacă se leagă de acțiune sau de cadrul în care aceasta se desfășoară („*Un actor* s-a spînzurat din greșală într-un spectacol” - L 2173, 1997, 1; „*La mina* Lupoia a murit un *miner*” ib., 24; „*Un hoț* a căzut de la etajul 9 după ce a furat dintr-un apartament” RL 2251, 1997, 11). Altminteri, prezența lor poate produce interferențe incontrollabile, mai ales prin generalizare. De fapt, ziariștii aleg de multe ori denumiri nemotivate de context tocmai pentru a crea contraste, surprize - mai ales cînd faptul în sine nu e foarte spectaculos.

O situație specială e cea în care în titlu apar

două formule de desemnare, pentru două persoane sau grupuri implicate în acțiune. Ele pot fi puse pe același plan, prin folosirea unor criterii de clasificare similare: „*Doi deținuți* au păcălit *gardiennii* și au fugit din pușcărie” (L 2172, 1997, 24); „*Doi studenți și-un pierde-vară* au dat un «tun» de aproape 52 milioane lei” (RL 2251, 1997, 19); „*Doi moldoveni* au violat o *tînară ardeleană*” (EZ 689, 1994, 1). Cînd criteriile diferă, efectele sînt destul de derutante: „*Românca* a fost «învinșă» de o *pescărită* de 117 ani” (L 2172, 1997, 15; din articol aflăm că bătrîna învingătoare e *canadiancă* și că în timpul liber i-a plăcut, printre altele, să pescuiască); „*Un poștaş* luptă să-i învețe pe *țigani* planningul familial” (L 2172, 1997, 6; textul vorbește de președintele unei comisii sindicale a romilor, de profesie poștaş, coordonatorul un program care are în vedere „desfășurarea cîtorva seminarii avînd ca teme, între altele, planningul familial”; cîteva detalii ale prezentării sînt selectate pentru a crea o asociere insolită). Într-un titlu ceva mai vechi - „*Teroriștii nord-irlandezi* au împușcat șapte *creștini microbiști*” (EZ ep 632, 1994, 7) - asimetria desemnărilor e accentuată de selectarea termenului supraordonat *creștini* în locul unui mai adecvat contextului (textul preciza că victimele erau membri ai unui club *catolic*); ziariștii pare să fi fost și în acest caz mai interesat să producă asocieri surprinzătoare decît să ofere o descriere simplă a raportului dintre personaje.

RADU PETRESCU

Un estet al iubirii

ÎN PROZA lui Radu Petrescu nu găsim referiri la ceea ce s-a întâmplat în România în timpul vieții autorului. Dacă citim această proză având în vedere epoca, suntem tentați să ne imaginăm că a fost elaborată într-o bibliotecă în care nu pătrundeau zgomotele lumii de afară și în care atmosfera era creată exclusiv de cărți. Instalată la masa lui de scris, prozatorul știa, fără îndoială, că face literatură și că produsul strădaniei lui, sub formă de volum, va fi așezat și el în cele din urmă într-unul din rafturi, alături de alte volume.

Această clară conștiință scriitoricească nu trebuie interpretată ca o ignorare a circumstanțelor istorice. Este vorba, mai curând, de o polemică implicită cu primitiva estetică oficială, care pretindea scriitorilor să „reprezinte în creația lor procesul de transformare socialistă a societății”. Așa cum Augustin Buzura critică în această perioadă modul în care partidul comunist îi obligă pe oameni să trăiască, Radu Petrescu critică modul în care partidul comunist îi obligă pe scriitori să scrie. Nu întâmplător, deși n-aveau nimic concret să-i reproșeze (ce să-i fi reproșat unui autor care făcea cronică strivirii între degete a unei petale de trandafir sau descria minuțios metamorfozele norilor?!), reprezentanții autorităților simțeau că Radu Petrescu îi sfida, prin ceva indefinibil, și îl persecutau tacit.

Pentru caracterizarea prozei lui Radu Petrescu s-au făcut referiri la Flaubert, Proust și Calinescu. A funcționat aici un automatism al gândirii critice, care adeseori preia... necritic sugestiile oferite de scriitorul însuși, prin declararea unor afinități. Apoi, dacă tot s-a consacrat respectiva genealogie spirituală, Radu Petrescu a fost prezentat ca un stilist. În realitate, lui îi lipsește tocmai virtuozitatea stilistică. Ar putea fi adus în discuție, cel mult, estetismul scrierilor sale. Negăsind repede cuvântul necesar, împletindu-se în fraze prea lungi, ca un parașutist, imediat după aterizare, în propria lui parașută, scriitorul se exprimă metalingvistic, prin imaginarea unor situații expresive. El este de fapt un regizor care compune scene și care recurge la cuvinte, fără prea mare îndemânare, numai pentru schițarea acestor scene.

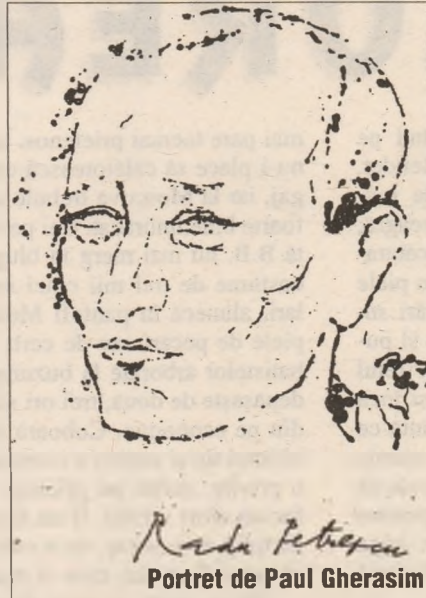
Arta regizorală a lui Radu Petrescu este valorificată mai bine decât oriunde în principala sa operă literară, romanul

Matei Iliescu. Eugen Simion a încercat la un moment dat (în 1988, prin intermediul unui articol publicat în revista *Ramuri*) să împingă romanul într-un plan secundar: „Prin cele trei volume apărute până acum, Radu Petrescu a dat cel mai amplu și mai profund jurnal de creație publicat în literatura română. Este opera lui majoră, superioară literaturii de ficțiune.” Această reierarhizare, necesară poate unui critic care vrea să facă paradă de modernitatea gustului său, nu corespunde însă realității. *Matei Iliescu* se remarcă nu numai în contextul operei lui Radu Petrescu, ci și în acela al literaturii române contemporane, ca o scriere inspirată, plină de farmec, comparabilă prin valoare și prin capacitatea de a deveni un mit literar cu *Bietul Ioanide* sau *Morometii*.

Subiectul romanului este simplu, dar îndrăzneț. Într-un oraș de provincie, N. (în care recunoaștem Târgoviștea adolescenței lui Radu Petrescu, fără ca această identificare să aibă însă vreo relevanță pentru valorificarea literară a cărții), un tânăr de optsprezece ani, Matei Iliescu, absolvent de liceu și secretar al unui influent avocat din localitate, Jean Albu, se îndrăgostește de soția acestuia, Dora Albu. Dora are douăzeci și trei de ani, iar avocatul - cu douăzeci de ani mai mulți, ceea ce face dificilă comunicarea dintre ei. În plus, femeia trăiește înfiorată de așteptarea a ceva frumos și nedefinit, ca doamna Bovary, în timp ce soțul ei, cu care s-a căsătorit numai pentru a-și scoate tatăl dintr-o incurcătură financiară, este iremediabil prozaic.

Matei a copilarit în București și a suferit cumplit când a trebuit să se mute în N., iar la cincisprezece ani și-a pierdut tatăl (din nou similitudini cu biografia autorului). Singuratic, răzvrătit împotriva tuturor, și-a făcut un mod de viață din explorarea grădinii, cercetarea împrejurimilor cu binoclul, contemplația cerului. Mama lui, mereu îmbrăcată în negru, încearcă în repetate rânduri, fără succes, să-l înțeleagă.

În aceste condiții, dragostea clandestină dintre cei doi „neînțeleși” izbucnește violent, transformându-se repede într-o adorație reciprocă plină de ardoare. Îndrăgostiții se întâlnesc pe ascuns, acasă la Dora, când avocatul este plecat, acasă la Matei, când mama lui se duce în vizită la vreo prietenă, în pădure, pe malul unui iaz din apropiere, la conacul dintr-o vie a avocatului. În atmosfera patriarhală a orașului de provincie (atmosfera pe care Nicolae Manolescu o consideră „sadoveniană”), ei reușesc să păstreze multă vreme secretul. În cele din urmă, „lumea” află, dar

Portret de Paul Gherasim

scandalul nu izbucnește, din cauză că tocmai atunci Matei pleacă să urmeze facultatea, la București, iar după o lună Dora îl părăsește pe avocat și se stabilește și ea la București. Aici, dragostea care părea fără sfârșit începe să se stingă, de la sine, deși îndrăgostiții găsesc ce să-și reproșeze unul altuia. Ruptura propriu-zisă se produce în cursul unei escapade la mare la care iau parte, în afară de Matei și Dora, și alți tineri, o întreagă „bandă” avidă de soare, muzică și dragoste. Matei se lansează aici într-o aventură de vacanță cu Magda.

Romanul are un ritm lent și hipnotic, ca filmele lui Tarkovski. Autorul înregistrează progresele infinitezimale ale apropierei dintre cei doi îndrăgostiți, de la atingerea întâmplătoare a mâinilor și până la (după aproape 300 de pagini!) îmbrățișarea supremă, în pat. Relația evoluează extraordinar de încet, dar nu stagnează niciodată, astfel încât îl captivează pe cititor, așa cum îl captivează, în romanul *Donna Alba* al lui Gib Mihăescu, cucerirea unei femei inaccesibile de către un bărbat tenace. În romanul lui Radu Petrescu amândoi protagoniștii sunt, dacă se poate spune astfel, inaccesibili. Ei se „cuceresc” reciproc cu delicii infinite. Fiecare vrea să știe totul despre celălalt, ca și cum și-ar afunda capul într-un buchet de trandafiri pentru a-i aspira mireasma. Matei examinează din toate unghiurile casa părintească a Dorei, iar Dora studiază o fotografie care îl reprezintă pe Matei la vârsta de patru ani.

Frumusețea cărții constă și în faptul că autorul nu-și încheie istorisirea cu episodul nunții apoteotice (așa cum se întâmplă în povești, dar și în atâtea romane cu happy-end), ci descrie, aproape la fel de minuțios, și declinul dra-

gostei. Stingerea simultană a iubirii sufletele celor doi reprezintă ea însăși - ultimă și perversă - formă de acupla. Există și o filosofie de romanță pe care scriitorul o reabilitează subtil: Ma înțelege, după consumarea experienței, că toate femeile sunt la fel și - mergând mai departe - că toate întâmplările din lume sunt egale și indiferente, de ființa umană reușind să proiecteze petru câteva clipe un spectacol mirific asupra pânzei de nepăsare a universului.

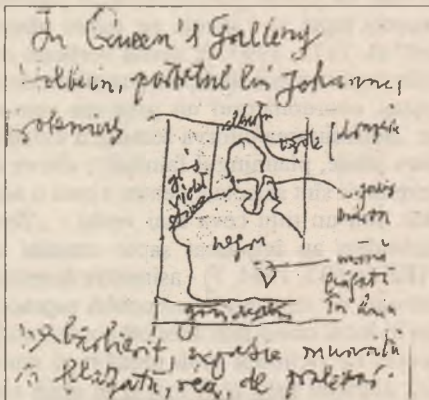
Scriitorul se exprimă, cum se exprimă neam, nu prin cuvinte, ci prin scene dintre care multe sunt antologice, ca atâtea secvențe din filmele lui Fellini sau Bergman. Prima întâlnire a lui Matei cu Dora are loc, de pildă, într-o glindă. Tânărul se află în biroul avocatului și îi ascultă instrucțiunile, iar la moment dat, ridicând privirea, vede oglinda de pe perete o femeie tulburată de frumoasă care undeva, în spatele lui, într-o altă încăpere, se crede neobservată. În cele din urmă ridică și ea privirea și îl vede, tot în oglindă, pe Matei. Altădată, romancierul îi înfățișează cei doi îndrăgostiți desenându-se în proces, iluminați de fericirea de-a se plori și posedă astfel. Există și un moment în care Matei îi dăruiește Dorei floare imaginată, desprinsă din desecovorului.

Scenele nu sunt întotdeauna paradisiace. Unele dintre ele denotă o crimă care o anticipă pe aceea a lui Mircea Cartărescu. Matei contemplă la un moment dat roiul de muște de deasupra davrului unei pisici, iar acest macabru carnaval al naturii îl încântă. Tot el veste sălbatic cu nuiău - chiar la începutul romanului - florile din grădina pentru a-și declara astfel dușmănia de noul său mediu de viață.

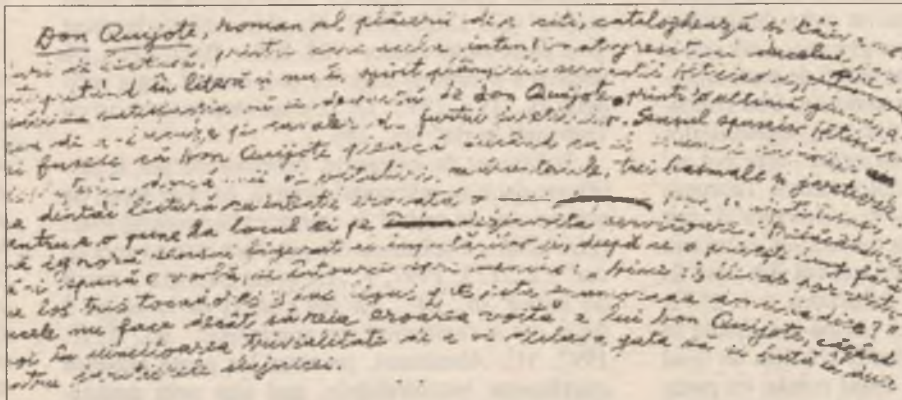
Paradisul literaturii

C ELELALTE scrieri în proză ale lui Radu Petrescu prezintă, toate, interes, dar una nu reeditează extraordinara intensitate a trăirilor din *Matei Iliescu*. Ele fi considerate exercițiile de stil ale scriitor care știe foarte multe despre literatură și se simte în spațiul literar ca într-un paradis, dar nu are - cultură - aptitudini pentru asemenea exerciții. Romanul de debut pare produsul eperării unui om lipsit de elocvență reușind să comunice ceva extrem important prin cuvinte, el a făcut efort de imaginație ieșit din comun, tru a găsi situații semnificative. Acea febrilitate a dorinței de comunicare sește din restul prozei lui Radu Petrescu. Găsim, în schimb, o tendință a parodia diferite genuri sau chiar raritatea însăși, dintr-un fel de exanță insuficient slujită de talent literar.

Romanul *Ce se vede* (din care fragment a apărut întâi separat, sub titlul *În Efes*) este un studiu de carabazaciano-calinescian. În vara 1941, în cimitirul Bellu din București, capitanul în rezervă Octavian Din depune flori la mormântul soției Eleonora, cu prilejul parastasului de an, asistat de sora Eleonorei, Zizi,

Pagină de jurnal londonez

Fragment din manuscrisul volumului neterminat *Meteorologia lecturii*

acesteia, Leontin Marcu, propriul unei fabrici de cherestea. Testamentului, căpitanul dispune treaga avere a defunctei atât timp u se recăsătorește, astfel încât cei urmași ai săi, care se consideră neașiți, nu-și doresc altceva decât să-l prins în mrejele unei noi căsnicii. Iul le dă speranțe în acest sens, nd-o pe o văduvă cunoscută tot la ir, dar, cu firea lui de crai, evită căia și duce o viață de depravat. Deurile insistente făcute de cherestea de soția lui pentru a intra în posesiunii sunt comice și sfârșesc cu demersurile făcute de Gonzalvscu, în *Bietul Ioanide*, pentru ocuparea unei catedre universitare. Oarte multă epică - dar de altă fafantezistă și macabră - este conatată și în romanul *Sinuciderea din lina Botanică* - parodie complicată, de grație, a romanelor senzațio-cosmopolite și, eventual, horror devin best-seller-uri în Occident. *O ură vârstă* îl are ca protagonist pe criitor de modă veche, Alphonse, bru al Academiei Goncourt, Radu scu ironizând prin intermediul lui ernismul și glorificând desuetudiglorificare deloc naivă, salvată ea i de ironie). *Didactica nova* ar pu i subintitulată „manual de aducere te“ și este o scriere stearsă, cum rvă, pe bună dreptate, Ovid S. Crohiceanu: „Sărăcia întâmplărilor viă existența de interes și o așează semnul unei cartografii cam anoste, la urmă. Lucrurile scoase din treamân prea insignifiante ca să justiprecauțiile intelectuale atât de nubase cu care e executat plonjonul în e amintirii.“

Maginile de jurnal, incluse în volum: *Oceanul întors* (despre anii 1951-1953), *A treia dimensiune* (despre anii 1957-1960), *Parul Berenicei* (despre anii 1961-1963), ca și cele

publicate după Revoluție în *Al România liberă* (despre 1977-1982), se citesc, înțeles, cu mai mult înțeles, datorită fragmentarismu și diversității lor și, mai

datorită unor reflecții de or supercompetent. Iată un titlu: „Revenind la Urmuz. Cele spuse rezultă că nu e fi trecut la capitolul literatură, el fiind punctul la care ajunge literatura, ca în al cărui centru de interes stă personajul, prin actualizarea acestuia. Antatură este în schimb reacția istă, autenticistă etc. la terul ultim atins prin Urmuz.“

În jurnal există și un jurnal creație care devine însă nevingător ori de câte ori au povestește cum îi studiază Dante și Rabelais, pe Bauare și Poe, pe Caragiale și Ionescu pentru a învăța difetehnici literare și a le utiliza

în scrieri de-ale sale, lipde semnificație, din punctul tru de vedere. Între pregătio-laborioase și solemne și a ce rezultă există o disproporție într-o oarecare măsură

mică. Este adevărat, însă, că

judecate în sine toate aceste antrenamente de scriitor au farmecul lor, ca parăzile militare din timp de pace.

Ca și emulii săi din adolescență, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu, Radu Petrescu include în jurnal și însemnări asupra unor fapte anodine, de genul:

„Până la 7 plouă, apoi și ninge. Înainte de a veni acasă, trec pe la dentistă, apoi dorm până la 8, după care scriu patru rânduri.“

Citind asemenea relatări, înregistrând acumularea lor, sperăm mereu să se producă la un moment dat un deznodământ, care să le confere o semnificație. Dar deznodământul nu se produce.

Amplul eseu *Meteorologia lecturii* (amplu, dar rămas neterminat, din cauza morții neașteptate a scriitorului) reprezintă o încercare de sistematizare a impresiilor de lectură, Radu Petrescu făcând un fel de „literatură comparată“ subiectivă și dovedindu-se a fi, în felul lui, un erudit. Nici un nume de primă mărime al literaturii universale, de la Homer la Cervantes și de la Flaubert la Joyce, nu este ignorat. Spre deosebire însă de jurnal, unde comentariile de acest fel se asociau cu descrieri ale împrejurării în care fusese achiziționată cartea respectivă sau ale ambianței în care se desfășura lectura, în *Meteorologia lecturii* nu există decât considerațiile literare propriu-zise, iar aceasta creează o impresie de ariditate.

Radu Petrescu a adoptat de la primele lui manifestări și a păstrat până la sfârșitul vieții o ținută intelectuală care i-a intimidat pe reprezentanții autorităților culturale comuniste. A fost, probabil, o formă de apărare. Însă principala lui realizare rămâne romanul *Matei Iliescu*, un *Maitreyi* al perioadei postbelice, pentru scrierea căruia scriitorul a călătorit nu în India, ci în propria sa imaginație.

Alex Ștefănescu

Mulțumesc doamnei Adela Petrescu, și pe această cale, pentru generozitatea cu care mi-a pus la dispoziție o parte din materialul documentar folosit în aceste pagini.

La Dresda

Repere biografice

Radu Petrescu s-a născut la 31 august 1927 la București, ca fiu al lui Emil și al Elenei Petrescu. În 1936, împreună cu întreaga familie, se stabilește la Târgoviște, unde termină școala primară și urmează, în continuare, cursurile Liceului „Ienăchiță Văcărescu“. În 1942, îi moare tatăl. (Dificultatea adaptării la stilul de viață dintr-un oraș de provincie, ca și pierderea prematură a tatălui vor fi evocate, în termeni dramatici, în romanul *Matei Iliescu*.) În 1944, viitorul scriitor începe să-și scrie jurnalul (care, până la sfârșitul vieții sale, va ajunge să însumeze mii de pagini.) În același an, „editează“, împreună cu mai mulți prieteni, reviste scrise de mână (doi dintre acești prieteni, Mircea Horia Simionescu și Costache Olăreanu, vor deveni și ei scriitori cunoscuți, menționați de critica literară în mod curent, alături de Radu Petrescu, ca reprezentanți ai „școlii de la Târgoviște“). Tot acum îl cunoaște pe violonistul Mihai Constantinescu, cu care se împrietenește (și a cărui evoluție artistică o va urmări cu admirație de-a lungul anilor).

În 1945 publică versuri în *Universul literar* și *Orizont*, iar în 1946 devine student al Facultății de Litere și Filosofie din București, unde îi are profesori, printre alții, pe G. Calinescu și Tudor Vianu și colegi pe Remus Niculescu, Petru Creția, Theodor Enescu. În anul următor, mama lui se mută la București, împreună cu sora ei, locuind întâi pe strada C.A. Rosetti, iar din 1950 - pe strada Pitar Moș, la numărul 23, casă în care se instalează și Radu Petrescu și care va fi adresa lui până în ultima zi a vieții.

În 1950, Radu Petrescu se căsătorește cu o colegă de facultate, Adela Nicolau. Peste un an, după absolvirea facultății, pleacă amândoi, ca profesori, la școala din satul Petriș, din apropierea Bistriței, de unde se transferă, în 1952, la școala din Prundu Bârgăului. Tot mai absorbit de scris (încă din 1951 începuse să lucreze la romanul *Matei Iliescu*) și dornic să participe la viața culturală, Radu Petrescu abandonează profesoratul, în 1954, și se întoarce la București. Din 1955 lucrează la Institutul de Statistică, iar din 1957 la Institutul de Cercetări Horti-Viticole Băneasa, întâi ca laborant, apoi ca zilier și bibliograf. (Întrucât nu face niciodată nici un gest de colaborare cu regimul comunist, Radu Petrescu va trăi toată viața din asemenea slujbe modeste. Discret, demn, fără să se plângă vreodată, el va sacrifica totul pentru scris, susținut moral de devotata sa soție.) În 1958 i se naște fiul său, Iorgu, iar în 1959, fiica sa, Ruxandra Maria. Din 1961 începe să scrie din nou la romanul *Matei Iliescu* pe care îl termină în 1964 și îl publică abia în 1970, cu sprijinul lui Miron Radu Paraschivescu. Acest debut (la 43. de ani) este imediat remarcat, cu entuziasm, de cel mai influent cronicar literar al epocii, Nicolae Manolescu, și incriminat, de pe poziția ideologiei oficiale, de Al.I. Ștefănescu.

Consecvent și laborios, revenind frecvent asupra unor texte mai vechi, pentru a le modifica sau a le combina cu altele, de dată recentă, finisând atent fiecare frază (la un moment dat își cumpără și un magnetofon ca să asculte muzica propriilor sale cuvinte și să-și regleze tonul), dar reușind să nu bată totuși pasul pe loc, Radu Petrescu predă editurilor, în perioada care ur-

La Weimar

mează, mai multe cărți noi, duce lupte tacite și istovitoare cu cenzura, până le vede apărute și se impune în conștiința critică a momentului ca un scriitor rafinat. Se manifestă și ca un cunoscător al artei plastice, publicând eseuri despre Șt. Luchian, Gh. Petrașcu ș.a. și mergând în taberele de pictură de la Tescani și Berzumți împreună cu prietenii săi Paul Gherasim, Horia Bernea, Afane Teodoreanu, Ion Grigorescu (soția sa, Adela Petrescu, este ea însăși o pictoriță de valoare). Călătorește în străinătate (Londra, Paris, Dresda, Weimar etc.), atât cât îi permite un regim politic refractar la ideea de liberă circulație a cetățenilor săi. Un ziarist (Boris Buzilă) care îi ia în 1970 un interviu (pentru revista *Magazin*) îi face următorul portret: „Un bărbat trecut de patruzeci de ani, fragil și scund, cu ochi albaștri de adolescent naiv, cu frunte înaltă, descoperită de o discretă calviție, cu gesturi stângace de o nedisimulată timiditate...“

Radu Petrescu moare la 30 ianuarie 1982, din cauza unui atac de inimă. Mai mulți prozatori din generația '80, discipoli fervenți ai săi, îi deplâng dispariția, dar oficialitatea ignoră aproape complet tristul eveniment. După prăbușirea regimului comunist, pe fațada casei lui din strada Pitar Moș nr. 23 se așează o placă comemorativă pe care scrie, simplu: „Aici a locuit, între 1950 și 1982, prozatorul și eseistul Radu Petrescu (1927-1982)“.

Repere bibliografice

PROZĂ. *Matei Iliescu*, roman, București, Ed. Eminescu, 1970 (ediția a II-a - București, Ed. Eminescu, col. „Romanul de dragoste“, 1973; ediția a III-a - București, Ed. Fundației Culturale Române, 1996) ● *Proze (Didactica nova, Sinuciderea din Grădina Botanică, Jurnal, În Efes)*, București, Ed. Eminescu, 1971 ● *O singură vârstă*, București, Ed. Cartea Românească, 1975 (cuprinde romanele *O singură vârstă* și *În Efes*) ● *Ce se vede*, roman, București, Ed. Eminescu, 1979.

JURNALE. *Oceanul întors*, București, Ed. Cartea Românească, 1977 (însemnări din anii 1951-1953) ● *Parul Berenicei*, București, Ed. Cartea Românească, 1984 (însemnări din anii 1957-1970; volumul mai cuprinde, la *Addenda*, 7 schițe și 11 articole pe teme literare - acestea din urmă preluate din diferite reviste).

ESEU. *Meteorologia lecturii*, București, Ed. Cartea Românească, 1982 (lucrare neterminată).

***

Romanul *Matei Iliescu* a apărut și în limba maghiară, în 1986, la Ed. Kriterion din București (trad. de Bálint Tibor, prefață de Mircea Zăciu). În perioada 3 oct. 1990-12 iunie 1991, din inițiativa Tiei Șerbănescu, în ziarul *România liberă* s-au publicat sub formă de serial fragmente din *Jurnalul* lui Radu Petrescu referitoare la perioada 11 martie 1977-30 ian. 1982. Dintre traducerile realizate de Radu Petrescu, se remarcă cele din Vitaliano Brancati și Susan Howatch.

Actualitatea lui Bacovia

I BRAILEANU, în introduce-rea la studiul *Opera literară a d-lui Vlahuță*, pune în discuție problema raportului dintre "conținutul operei de artă și caracterul poporului, sau al epocii sociale, sau al unei categorii sociale sau intelectuale", întrebându-se dacă între acestea "este numai paralelism sau chiar determinism? Și, dacă este determinism, cine este determinat: scriitorul sau publicul? Cu alte cuvinte: în opera scriitorului vorbește influența mediului, ori în psihologia publicului vorbește influența scriitorului?" (G. Ibraileanu, *Opere*, 2, 1975, p. 6).

Partizanii teoriei "eroilor" susțin că omul mare nu e determinat de împrejurări, ci el le determină. Adepții teoriei "mediului" consideră că atât psihologia artistului cât și a publicului sunt influențate de împrejurări, de ambianța în care acești factori se manifestă. Aceste două concepții nu iau în considerare faptul că temperamentul omului e innăscut, că "tristetea ori jovialitatea noastră, subiectivismul ori obiectivismul nostru sunt predestinate, fiind datorite eredității" (*Ibidem*, p. 7).

Teoria "selecțiunii" este mai demnă de luat în considerare, apreciază criticul ieșean, decât celelalte două. Selecția aplicată la literatură nu poate da însă decât sugestii. Ea nu se exercită decât în mod figurat: „Este o analogie între selecția în literatură și selecția în biologie, dar nu este de loc o identitate. De altminteri, problema noastră este sociologică, și se știe că darwinismul, aplicat *tales quales* în sociologie, nu poate duce decât la greșeli. Domeniul faptelor sociale e așa de deosebit de acel al faptelor biologice, încât e imposibil *a priori* să fie explicate prin aceleași legi". (*Ibidem*, p. 11)

În concluzie, actualitatea unui scriitor e determinată de evaluarea operei acestuia de către cititorii uneia sau ai mai multor generații. Geniul e apreciat, pe parcursul timpului, de succesiunea nelimitată a acestora. Exemplul tipic, în această privință, e cel al lui Eminescu, prețuit de-a lungul anilor pentru ceea ce este etern în opera sa, fiind mai actual azi, la peste un secol de la moarte, decât era în timpul vieții.

Într-o notă adiacentă la un articol elogios despre Bacovia al lui Eugen Coșeriu, G. Călinescu precizează: "Publicăm acest studiu al unui tânăr ca să încurajăm cercetările critice. Noi însă socotim că G. Bacovia este doar un interesant poet minor, deci nici mare poet român și nici, mai ales, Edgar Poe" (*Jurnalul literar*, nr. 20, din 14 mai 1939).

În *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, criticul renunțând la observațiile negative anterioare, prezintă pe autorul *Scânteii-*

lor galbene ca pe un imitator fidel al modelelor străine. El combate pe E. Lovinescu și A. Maniu, după care poezia lui Bacovia ar fi lipsită de orice artificiu, "poezie simplă fără meșteșug", socotind că "tocmai artificiu te izbește și-i formează în definitiv valoarea. De altfel, luată în total, ea este o transplantare, uneori până la pastişă, a simbolismului francez, însă pe temperamentul unui Traian Demetrescu" (ed. 1941, p. 627). Autorul *Vieții lui Mihai Eminescu* compară poezia lui Bacovia cu aceea a emulilor săi din alte literaturi. Ploile sunt ale lui G. Rodenbach, Rimbaud și Verlaine, cadavrele în putrefacție, sânii surpați ai iubitei, aparțin lui Baudelaire, tuberculoza este identică cu ftizia lui Jules Laforgue, iar nevrozele și sentimentalismul morbid nu sunt străine de Maurice Rollinat.

Mihail Petroveanu, în monografia sa *George Bacovia*, extinde acest comparatism dincolo de orice limite căutând afinități între autorul culegerii *Plumb* și Dante, Dostoievski, Kafka, Beckett, Sartre, Camus, ajungând până la a-l considera pe cel mai autentic reprezentant al simbolismului românesc drept expresionist prin apropierea poeziei lui de aceea a lui Georg Trakl. Lipsa de fundament a acestei comparații e demonstrată de Ov.S. Crohmălniceanu (*Literatura română și expresionismul*, Editura Minerva, 1978, p. 229-235). Dacă am aluneca pe această pantă a unui comparatism nelimitat și necritic am realiza asociații întâmplătoare între majoritatea scriitorilor lumii în opera cărora sunt prezente temele fundamentale ale literaturii: dragostea, formarea sau descompunerea personalității, moartea etc. De altfel, curentele moderniste descinzând din romantism au în mod necesar unele aspecte comune. Înclinația către paralelisme a unor istorici literari, oricât de valoroși ar fi aceștia, nu poate estompa viziunea artistică specifică unui creator, originalitatea lui. Oare Nică a lui Ștefan a Petrei, diaconul și apoi învățătorul Ion Creangă, a bănuț pe peste un secol va fi comparat de G. Călinescu cu Rabelais? El a descris Humuleștii, a evocat pe Smaranda, pe dascălul Vasile, pe popa Duhu și pe Moș Nichifor Coțcariul fără maeștri și fără veleități.

BACOVIA își recunoaște unele modele: "Ca Edgar Poe, mă reîntorc spre casă./ Ori ca Verlaine topit de băutură" - (*Sonet*) sau "Depart, în cetate viața tropota.../ O, simțurile-mi toate se enervau fantastic./ Dar în lugubru salii pufneau în râs sarcastic/ Și Poe, și Baudelaire, și Rollinat." (*Finis*) Dintre poezii române Bacovia amintește un singur precursor pe Traian Demetrescu: "Trec corbii-ah, «Cor-

bii»/ Poetului Tradem-" (*Amurg*).

Și totuși personalitatea bacoviană, dincolo de orice asociații posibile, este expresia temperamentului său și a împrejurărilor, care i-au determinat viața. Monotonia târgului vegetând la periferia civilizației este prezentă în romanul lui Georges Rodenbach *Bruges la morte*, dar tematica meschinăriei vieții mărginite de un orizont apăsător are o tradiție în literatura română de la *Fiziologia provincialului* și *Rețetă* ale lui Costache Negruzzi la numeroasele scrieri ale lui M. Sadoveanu ce tratează drama dezagregării în condițiile lipsei de orizont spiritual și ideal moral: *Floare ofilită*, *Apa morților*, *Balta liniștii*, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, *Însemnările lui Neculai Manea* etc. Alți scriitori o tratează în lucrări mai puțin realizate, dar semnificative, ca *Oraș patriarhal* de Cezar Petrescu și *Menuetul* de G.M. Vlădescu.

NU POATE fi negată infiltrația, semnalată de G. Călinescu, a unor ecouri din Baudelaire în opera bacoviană, dar poeziile din această categorie sunt restrânse ca număr și fără o autentică valoare literară: "Sunt câțiva morți în oraș, iubito./ Chiar pentru asta am venit să-ți spun;/ Pe catafalc, de căldură-n oraș,/ Încet, cadavrele se descompun." (*Cuptor*) Românul, optimist, evită asemenea viziuni. El are un pronunțat cult al morților respingând morbidul și macabru.

Dincolo de Poe, Baudelaire și Rollinat poezia lui Bacovia a fost marcată de atmosfera orașului provincial, Bacăul de la începutul secolului nostru: "Prin târgu-nvăluit în săracie./ Am întâlnit un popă, un soldat.../ De-acum pe cărți voi adormi uitat./ Pierdut într-o provincie pustie." (*Plumb de toamnă*) Uneori, atmosfera închisă, rudimentară, e deplină, singurătatea apasă, strivește, pe poet: "Răsună din margini de târg/ Un bangăt puternic de armă;/ E toamnă... metalic s-aud/ Gornistii, în fund, la cazarmă./ S-aude și-un clopot de școală./ E vânt, și-i pustiu, dimineată;/ Hârtii și cu frunze, de-a valma./ Fac roată-n vârtej, pe-o piață." (*Toamnă*)

Ibraileanu are dreptate, Bacovia e selectat diferit de către temperamentele opuse. Predam, în același an școlar, pe poetul culegerii *Plumb* la două clase paralele: una de filologie și alta de matematică-fizică. În timp ce la prima, activitatea se desfășura normal și interesul elevilor îmi stimula munca, la cea de-a doua simțeam o reticență vecină cu indiferență.

De curând, am evadat din București. Nostalgia m-a purtat pe meleagurile copilăriei și adolescenței. Am revăzut după mulți ani Bacăul, orașul în care un timp m-am complăcut în aceeași atmosferă în care a trăit și

Sculptură de Paul Vasilescu

poetul *Nervilor de toamnă*. Bineînțeles, primul drum l-am făcut la liceul *George Bacovia*, care, pe timpul când îl frecventam, se numea *Ferdinand I*. Directorul, Grigore Codrescu, m-a primit cordial și comunicativ. Înființată ca gimnaziu în 1867, școala a devenit liceu în 1897, urmând ca în toamna acestui an să fie sărbătorit, cu tot fastul cuvenit, centenarul ridicării pe o treaptă superioară a acestei instituții de învățământ. În colectivul școlii și la nivelul oficialităților băcăuane se discută dacă este cazul să se revină la vechea denumire a liceului sau e preferabilă cea actuală. Am fost consultat de interlocutorul meu în această privință. Argumentele pe care le-am invocat erau în favoarea trecutului: amintirile adolescenței, numele întregitorului, al făuritorului României Mari, și apoi Bacovia nu și-a iubit școala, ca dovadă versurile: "Liceu, - cimitir/ Al tinereții mele -/ Pedanți profesori/ Și examene grele.../ Și azi mă-nfior/ Liceu, - cimitir/ Al tinereții mele!" De altfel, numele lui Bacovia a fost ridicat pe frontispiciul liceului de comuniști care nu admiteau pe acela al unui monarh, o interzicea chiar *Internționala*.

- Da, dar elevii țin la acest nume. Este cel al poetului care și-a închinat versurile urbei în care ei trăiesc și învață - mi-a replicat domnul Codrescu.

În trenul care mă întorcea în Capitală răsfoiam cele câteva publicații ce-mi fuseseră oferite: anuarul, revista școlii etc. Zâmbeam, melancolic și ironic în același timp. Când eram elev, revista noastră se numea didactic și naiv: *Năzuințe*, denumirea celei pe care o aveam în mână era îndrăzneată, chiar șocantă: *Sui-generis* (altă generație, altă mentalitate). În paginile ei un articol: *Motivul cromatic la George Bacovia*, scris de o elevă din clasa a XI-a. Redactarea dovedea o informare cuprinzătoare și o aplecare atentă asupra textului.

Lectura acestui articol, acompaniată de cadența roților de tren, mi-a întărit convingerea că, atât timp cât va exista monotonie în viața provincială și sensibilitatea exacerbată a unor oameni, care să caute a se adapta acestei atmosfere sau a evada din ea, Bacovia va rămâne actual.

Viorel Alecu

Pont des arts

PE FEREASTRĂ, o vâd pe Maryse coborând treptele cu Va-

lérie și-mi dau seama că e ora ceaiului, mai precis a gustării de după-amiază. Marianne e pe terasă. Citește. Mă duc s-o întreb dacă vrea ceai sau cafea. Azi vrea cafea. - Filtru sau turcească? - Turcească, dar să n-o faci prea tare și nici prea amară că nu pot s-o beau. Îi promit s-o fac așa cum îi place și mă duc la bucatărie. Motanul vine după mine. Știu ce vrea: un «canar». Dar trebuie să aibă puțină răbdare. Văd că se mângâie cu capul de ușă. - Vrei afară, asta vrei? S-o iei razna peste pod... Miorlăie jalnic. De când a devenit adult nu-l mai înțeleg. Mă întorc către ibricul de cafea să-i supraveghez fierberea. În spate, îl aud pe Siamez cum se lovește cu capul de batanta ușii. E furios că nu-i deschid. Nu-l iau în serios, știu eu că are grijă să nu se izbească prea tare. Miorlăit, altminteri nu prost...

Pun cafeaua în cești, ceștile pe tavă, adaug zaharnița, biscuiții, eterna dulceață de vișine - și mă duc însoțit de motan și de miorlăiturile acestuia spre terasă.

- Nu vreau biscuiți și nici dulceață, protestează Marianne. Nu-ți dai seama că mâncăm prea mult?

- Am adus ca de obicei... încerc eu să mă apăr, deși știu că n-am nici o șansă. Ridic de pe tavă coșulețul cu biscuiți și borcanul de dulceață, să le duc înapoi la bucatărie.

- Și nici lui să nu-i dai. S-a îngrășat ca un porc. De tine nici nu mai vorbesc!

E prost dispusă, nervoasă. Probabil că a dat peste ceva care o agasează în roman. Vreun personaj feminin căruia îi acord prea multă importanță, după părerea ei. Mă întorc pe terasă. Aștept să zică ceva. Profit de momentul când își bea cafeaua, goală, fără biscuiți și pentru asta întorc cartea cu copertile în sus și-o pun pe jilțul de alături. Rămân în picioare, cu spatele la grădina Marysei care probabil că nu s-a întors, își plimbă căinele pe străzi, se oprește cu el în scuar, o lasă pe Valérie să-i dea târcoale statuii lui Chateaubriand și să-și termine manejul cu încă o urinare.

- Ai avansat binișor, rup eu tăcerea și aștept reacția ei care nu întârzie.

- Ascultă, zice, putoarea asta de Ana, până la urmă te-ai culcat cu ea? Da sau nu? Spune drept!...

- Păi nu scrie în carte?

- Lasă ce scrie. Eu vreau să știu ce s-a întâmplat în realitate, nu în roman.

- Nu există decât... dar mă opresc: eram cât pe-acți să mă lansez într-o teorie pe care i-am mai făcut-o și fără nici un succes. Ne-am certat ca chiorii și nu ne-am mai vorbit o săptămână și mai bine. E evident că ea nu poate admite că nu există decât ceea ce e scris negru pe alb.

- Scrie în carte, zici? Păi chiar și-n carte, în roman, nu spui tu, la începutul unui capitol că urmează să te îndrăgostești de amândouă: și de Maria și de Ana? Uite aici... și ia cartea, o răsfoiește, caută capitolul cu pricina. Cum să te îndrăgostești de amândouă!? E ridicol. Iar la vârstă ta e neverosimil, spun eu...

- Păi vezi? Tu singură o spui. Te-

- fragment -

am ascultat. Ți-am urmat sfatul. Acum de ce te mai enervezi?...

- Pentru că nu te cred. Minți de stingi. Dacă nu era nimic între voi de ce îți tot dădea telefoane? Zicea că telefonează din partea Ambasadei.

- Așa și era. O punea Mihai să telefoneze. Adu-ți aminte, Mihai vroia să scriu un articol în favoarea regimului.

- Și Mihai lucra la Ambasadă?

- Sigur că da. După aceea a plecat la München.

- De ce la München?

- Păi la München unde încă mai era Free Europe. Ana a plecat după el. Iar bietul Roger.

- Șoferul?

- ... o căuta ca un turbat prin toată Europa.

- Mda... Numai că eu n-am ajuns până acolo.

- Atunci ai răbdare. Discutăm după ce citești.

Ar trebui să opresc aici discuția asta care nu poate să aducă nimic bun. Simt că în acest moment, Marianne înclină mai degrabă să mă creadă. N-are nevoie s-o și spună. E de ajuns că nu continuă să mă contrazică, că rămâne câteva secunde gânditoare. E ca și o victorie, dar fără capitulare, fără proclamație de capitulare. Așa că nu trebuie să încerc să profit de avantajul obținut, să împing și mai mult bietul pion care va rămâne singur și se va slăbi. Pionul avansat și izolat devine un pion slab. E un principiu bine cunoscut în șah: un principiu cheie și nu numai în apărarea Alehin... Mai bine aș duce tava cu cafetiera și ceștile goale la bucatărie. Modest, servibil. Așa ar trebui să fac. Și atunci de ce dracu mă aud spunând pe un ton triumfalist:

- Eu în locul tău aș face mai puțin caz de relațiile dintre personaje.

FRAZĂ pe cât de amenințătoare pe atât de inutilă. Și în plus prost plasată! Venind prea devreme... Și plec spre bucatărie cu tava. Evit în felul acesta replica imediată. De la ea am învățat tactica asta. Între timp celuilalt i se face lehamite și renunță la înfruntare. Rămân în bucatărie să spăl ceștile. Intenționat nu le pun în mașina de vase. Introduc buretele în interiorul ceștii și frec îndelung, de parcă n-ar fi conținut cafea, ci untură de găscă ori seu de oaie. Mă uit în urmă. Supraveghez cu coada ochiului ușa. Nu, nu vine după mine. Rămâne pe terasă. Am avut oare ultimul cuvânt? Când mă duc din nou pe terasă, n-o mai văd. O fi plecat în camera ei. Romanul zace la pământ lângă jilțul de răchită.

Las stiloul jos și mă gândesc că ar trebui să-mi cumpăr un ordinator. Un calculator, cum se zice în România. *Personal computer*. Se pare că prezintă, fie și numai ca mașină de scris, (*à traitement de texte*) avantaje extraordinare. În primul rând e mult mai iute decât orice altă mașină de scris. Îngăduie o corectură rapidă și comodă. Poți intercala fraze și fragmente întregi, poți interverti ordinea acestora. Și tot așa de ușor le poți elimina. Din vechiul text nu mai rămâne nici o urmă, pagina e curată, fără

ștersături, bifări, bule, cârlige, săgeți și alte semne indicatoare. Nu mai rupi

foaia, n-o mai arunci, mototolită, la coș. Nu mai ești silit să transcrii vechiul text încărcat de corecturi și devenit ilizibil. Textul de care nu ești mulțumit dispare la o simplă apăsare de buton. Când ajunge la editor, cartea pare scrisă sub dictare, sub dictarea muzei ori a... sfântului duh. Ce-i drept, în felul acesta dispare ceea ce se cheamă manuscris. Nu mai rămâne nimic din munca pe text a vechilor autori care foloseau pana de găscă, creionul, stiloul. Nu mai rămâne nici măcar ce rămâne după un autor care își scrie textele direct la mașină. Și atunci mă întreb cu ce se vor ocupa viitorii cercetători literari? Adio variante, adio etape către desăvârșire. Nu se vor mai comenta șovăielile măștrilor literaturii, nici efortul acestora de-a alege expresia cea mai justă. Nu vor mai exista îngrijitori de texte care să studieze manuscrisele și să decidă, în cazurile obscure, care e varianta cea mai sigură. Chiar și greșelile de tipar, aceste Circe care transformă ideile în porci (cum zicea Blaga) vor fi din ce în ce mai puține. Corectura va fi făcută de către mașină, corectorii vor deveni șomeri, însăși meseria de corector precum și aceea de redactor de carte vor dispărea. Iar cărțile? Textele vor circula pe internet, sub formă de CD-romuri, nu va mai fi nevoie de cărți, nici de edituri. Cititorii, adică utilizatorii internetului vor avea la un moment dat posibilitatea să intervină în text, să propună modificări, așa că până la urmă vor dispărea și autorii, cu toate pretențiile lor de genialitate: cititorii vor fi și scriitorii. Nu va mai fi nevoie de biblioteci decât pentru a păstra în chip de relicve, ca o curiozitate a unor timpuri revoluate, cărțile vechi compuse în secolele trecute, cărți perimate ce nu vor mai corespunde în nici un fel noilor mentalități. Și astfel, după vreo două mii și ceva de ani de literatură scrisă, ne vom întoarce la un fel de oralitate mai mult sau mai puțin literară, interactivă și fără alte pretenții decât trecerea timpului.

Las stiloul jos, pe foaia de hârtie. Toate aceste gânduri negre m-au cam tulburat. Mă ridic de la masă și mă duc să mă întind pe pat. Caut în nopțieră, care adăpostește și o mică bibliotecă, o carte să citesc. Iau un volum cu nuvelele lui Kafka (*Vânătorul Gracchus, Colonia penitenciară*, etc.) după ce citesc câteva pagini îmi așez cartea pe nas și pe ochi, dar n-a-puc să ațipesc ca lumea că aud soneria telefonului. Un aparat se află chiar în camera mea: îl pun când pe birou când pe nopțieră, după cum e cazul. Acum e, firește, pe nopțieră. Întind brațul și ridic receptorul. O voce cunoscută dar care vine de departe, n-o recunosc imediat: Alo! Ce faci?

- Cine-i acolo?

- Nu mă mai recunoști?

- Ba, da. Stai. Tu ești? Dimov?

- Ai ghicit? Ce faci? De ce nu mai treci pe la mine?

Nu știu ce să răspund. Îmi zic, da, are perfectă dreptate, de ce dracu nu mă duc să-l văd...

- Alo! Alo!

Nu-l mai aud. A închis ori s-a întrerupt legătura. Pun receptorul din nou în furcă, iar când mă trezesc de-a binelea continui, fie și numai câteva clipe, să-mi reproșez că nu m-am mai dus să-l văd. De atâta vreme nu ne-am mai văzut... De când? Și brusc mă apucă frica. Nu se poate! Nu se poate! O frică superstițioasă. Doamne Dumnezeule doar sunt ateu, ce dracu! Și mă reped în camera alăturată, aceea a Mariannei, fără să bat la ușă, dau năvală ca un descreierat:

- Am vorbit cu Dimov la telefon!

Marianne e în pat, citește. Dă la o parte cartea și se uită la mine mai mult nedumerită decât furioasă.

- Ce spui? Ce tot bâigui acolo?

- Mi-a dat telefon Dimov. Acum câteva minute.

RĂMÂNE perfect calmă. Ba chiar zâmbeste. Îmi place când zâmbeste așa, tolănită ca o odaliscă și cu un roman, probabil englezesc, pe burtă.

- Eu n-am auzit sunând telefonul, zice și continuă să-mi zâmbescă ca unui copil care s-a speriat în timpul somnului și trebuie să-l consolezi.

- Nu l-ai auzit pentru că citeai, erai cufundată în lectură. Tu când citești ești înăuntrul, în carte, nu mai auzi ce se petrece în afară, insist eu cu o voce mai degrabă șovăitoare și deja cu o intonație lingușitoare. Poate că mă pregătesc deja să repar triumfalismul meu de adineauri, pe terasă.

- Fii rezonabil, adaugă ea. Cum să-ți telefoneze Dimov care e mort de zece ani și mai bine.

Are dreptate. Probabil că am visat. Am visat sunetul telefonului, timbrul vocii prietenului meu, [a marlei poet dispărut înainte de schimbarea regimului (asta e pentru ediția franceză a cărții)], dar dacă am visat toate astea de ce conversația noastră n-a fost mai lungă, mai bogată, dacă abia după atâția ani îl visez, de ce nu profit să discut mai mult cu el și de ce, în loc să-mi dea vești despre el, îmi reproșează că nu mai trec să-l văd, că doar pe vremea când trăia și locuiam amândoi la București ne vedeam toată ziua bună ziua, vreau să spun că reproșul ăsta nu poate fi o reminiscență dintr-o conversație telefonică de pe vremuri.

- Ce faci? mă întreabă Marianne. De ce ai rămas ca prostul acolo în picioare?

- Pot să vin lângă tine?

- Vino.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

ÎN MOD destul de ciudat, în ultimii șapte ani, piesele lui Caragiale s-au pus foarte puțin în scenă. Sau, mai exact, doar *O noapte furtunoasă* s-a bucurat de interes. Perioada de "revoluție", de prea lungă tranziție ne-a determinat să vorbim de actualitatea lui Caragiale, cu toții devenind personajele lumii sale. Realitatea l-a absorbit pe nenea Iancu, îndepărtându-l de scenă. Probabil că greu ar fi făcut față un spectacol de teatru concurenței pe care spectacolul străzii, al politicianilor, al cetățenilor mai mult sau mai puțin turmentați, alegători și republicani, i-l făcea ceas de ceas. Haosul în care s-a cufundat societatea noastră este chiar haosul în care se complac și trăiesc personajele lui Caragiale. Un spectacol național fără regie a ținut locul unei montări regizorale.

O anumită distanțare îl aduce din nou pe Caragiale în teatru. În stagiunea încheiată, Laurian Oniga a pus *D'ale carnavalului* la teatrul *Al. Davilla* din Pitești. La începutul lunii august, Mircea Cornișteanu a început la Craiova repetițiile cu *O scrisoare pierdută*. Alexandru Tocilescu are și el un proiect interesant pentru aceeași piesă. Întoarcerea la Caragiale poate fi un semn al normalității. Spectacolul piteștean de care aminteam mai devreme este și el un semn că acolo mai există dorința de a se face teatru. De ceva vreme, teatrul *Al. Davilla* se cufundase într-o hibernare prelungită. În sfârșit, ursului i s-a făcut dor de miere și a ieșit să o caute.

Interpretarea regizorului Laurian Oniga nu are nimic grotesc sau agresiv, spre deosebire de teribilul film al lui Pintilie pornind de la aceeași piesă. Mahalaua lui Caragiale nu este o

Teatrul *Al. Davilla* - Pitești: *D'ale carnavalului* de I.L. Caragiale. Regia artistică și decorurile: Laurian Oniga. Costumele: Mihaela Dinu-Pițigoi. În distribuție: Mihai Arsem, Vasile Peica, Mihai Nistor, Dan Ivăneșei, Ștefan Lupu, Petre Dumitrescu, Ioana Chiriță, Luminița Borta.

zonă degradată a orașului, ci una de tranziție spre oraș, care conservă o anume savoare populară, atît în limbaj cit și în comportament, o vitalitate, o poftă de viață. Este mai degrabă elementaritate, o "inocență" decît trivialitate, în felul în care mahalagii lui Caragiale mănîncă, beau, se trec, se bucură, plîng, se iubesc, se "trădează" și se împacă. Acest aspect naiv al tabloului de viață caragialian l-a pus în valoare Laurian Oniga. Poate e cazul să observăm că odată cu *O noapte furtunoasă* de la *Nottara* în regia lui Dan Micu și cu acest *D'ale carnavalului* de la Pitești se pune capăt viziunii monstruoase și feroce, degradării ionesciene a personajului comediilor lui Caragiale, redescoperindu-se latura umană, mitocănia "sănătoasă" și "onestă". De exemplu, Laurian Oniga restituie *D'ale carnavalului* spiritul de farsă și de carnaval. Carnavalul (masca, deghizarea, alegerea rolului etc.) reprezintă un spațiu al libertății permise, care suspendă codurile cotidiene și permite indivizilor să-și dea la iveală o a doua personalitate. Conflictele nu conduc la crimă. Violența are ceva ludic și, odată scurs termenul carnavalesc, se reintră în normalul de zi cu zi. Acesta este sensul *împăcării* din toate comediile și din bună parte din *Momentele* lui Caragiale.

Spectacolul lui Oniga stă pe această interpretare a farsei. El se deschide în frizeria lui Nae Girimea ca într-un prolog al marelui spectacol - carnavalul. Personajele își intră încet-încet în roluri, își verbalizează neînțelegerile în șoapte apăsate. Valetaturile Miței își au ecoul în cîntecul comic-duios al muzicuței lui Mache. Atmosfera este deja de carnaval, de rîsu-plînsu! De altfel, pe scena-prolog a frizeriei își dau întâlnire toți protagoniștii. Se distribuie rolurile, se pregătesc alianțele și răzburările. Nimic nu e încă la lumina zilei sau, mai bine zis, a nopții de carnaval. Complicitățile, grupurile de interese sînt deo-

camdată sovăielnice, aproape tainice, ca la începutul *Paietelor* lui Leoncavallo. Urmează carnavalul propriu-zis. Regizorul mută acțiunea din avanscenă în fundul scenei. Spre deosebire de indicația lui Caragiale, carnavalul este arătat nemijlocit. Personajele își aranjează costumele și își potrivesc măștile înaintea unor oglinzi uriașe și, totodată, în același spațiu ei desfășoară spectacolul carnavalesc. Este, în același timp, un spațiu închis și deschis, clar și obscur, în care se amestecă lașitățile și bravurile, tatonările și deciziile. Prea puțin mai este sugerat aici, totul se vede. Culisele și scena carnavalului fac una. La sfîrșit, se revine în frizerie, unde se petrece epilogul. Tot ce s-a "făcut" în prolog, se "desface" în epilog după marelui consum de energie, după defilările și delirul din timpul nopții de carnaval.

Din cele spuse se remarcă o structură în trei părți distincte a unei piese care are în realitate patru acte. Regizorul a făcut o singură pauză, prost plasată, care rupe ritmul montării sale. Există și anumite discrepanțe în acomodarea actorilor la această cadență regizorală. În prolog se încălzesc greu, abuzează de țipete și stridențe în rostire. În carnavalul propriu-zis, ideea originală de a împinge în fundul scenei acțiunea este compromisă de incapacitatea mai tuturor actorilor de a-și face auzite vocile. Acustica proastă a sălii și absența unor microfoane fac ca testul să se piardă aproape complet. Epilogul mi s-a părut cea mai reușită parte a spectacolului. Regizorul amplifică farsa, introducînd gag-uri, calambururi, scontînd pe redundanța unor gesturi comice. La premieră, stimulați de reacția publicului, actorii au ieșit din rigoarea construcției regizorale, lungind unele momente, repetînd la nesfîrșit altele, sarjînd. Pentru actori, nefolosiți cam

de mult, spectacolul a fost un exercițiu util. Dacă regizorul i-a dezmoșit, el nu i-a ținut suficient în mîna. Din această cauză, o parte din intențiile sale nu s-a materializat. Unele detalii de scenografie nu au fost exploatate. Cele două oglinzi din fose - în care se "odihnesc", ostentive, personajele epilogului - rămîn practic neutilizate. M-aș fi așteptat ca ele să dea spațiului dimensiuni suplimentare, unghiuri de reflecție multiple. Bune idei regizorale nu sînt duse pînă la capăt. Spectacolul nu este finisat. I-au lipsit lui Laurian Oniga, prea solicitat probabil cu antrenarea și omogenizarea trupei, fie timpul, fie răbdarea de a da strălucirea cuvenită tuturor momentelor spectacolului și partiturilor actricești.

Fiind vorba de actori, se detașează Luminița Borta în Mița Baston, o surpriză plăcută prin personalitatea pe care o imprimă personajului. Actrița este sigură pe mijloacele de care dispune și pe voce, are forță și delicatețe, vehemență și duioșie, e capabilă de un soi de patetism rusesc și, totodată, de cel mai pur comic ploieștean. Un rol interesant, din păcate nu pe toată durata spectacolului, îl face Vasile Prica în Iancu Pampon, actor foarte înzestrat, pe care mi-ar plăcea să-l revăd mai des pe scenă. Lăudabil, efortul celorlalți actori de a urma indicațiile regizorului, cu un succes, vai, mediocru.

Un cuvînt despre decor, îi care aparține tot lui Laurian Oniga. Împartită clar în mai multe spații (frizeria, drumul din fața ei, sala carnavalului), prelungind scena în sală, decorul este funcțional pe o structură de adîncime. Personajele nu ies în față și nu se duc în fundul scenei în mod întîmplător. Mișcarea le este dirijată de o cadență a acțiunii pentru care spațiul se dovedește ideal.

A PLECAT dintre noi unul dintre cei pe care i-am simțit și îi simțim în continuare etern atașați ființei noastre spirituale, condiționării întru muzică, întru echilibru și aleasă împodobire a acesteia. A plecat cel de care noi, cei din generația medie, ne simțim legați prin însăși teimeinicia primilor pași pe

MUZICĂ

care, cu aproximativ patru decenii în urmă, i-am făcut către muzică, în sala de concert. A plecat dintre noi Sviatoslav Richter, a plecat la vârsta senectuții înseninate. Nu mai apărea în public, în sala de concert, de aproape doi ani. Ultimele sale ieșiri la rampă s-au petrecut în compania colegilor muzicieni mai tineri. Cînta la patru mâini, la două plane, făcea multă muzică de camera, picta, își admira colecțiile de artă.

O distinsă muziciană, obișnuită a sălilor noastre de concert, pianista Elisabeth Leonskaia - ea însăși laureată a uneia dintre primele ediții ale Concursului Internațional "George Enescu", (Richter făcea parte din juriul competiției) - îmi povestea recent despre întîlnirile sale muzicale cu marele pianist, ca despre acele puțin numeroase și prețioase privilegii pe care îi le oferă, uneori, viața. Richter cel împăcat cu viața, cu destinul său, cu arta sa! De-a lungul unei cariere de peste șazece de ani, Richter a spus în muzică, și nu numai în muzică, imens de mult - aș îndrăzni să spun aproape tot - din ceea ce destinul i-a hărăzit să ne

Richter olimpiantul

împărtășească. Câți dintre marii artiști au beneficiat - oare - de acest privilegiu?

S-a născut într-un oraș din Ucraina, în anul 1915. Primele noțiuni despre muzică, despre pian, le-a primit de la tatăl său, el însuși organist și compozitor. În mod cu totul neobișnuit, a fost - în importanță măsură - un autodidact al instrumentului său. Primul recital public îl dă tîrziu, la 19 ani, la vârsta la care, astăzi, tinerii muzicieni performeri realizează aparițiile spectaculoase în planul vieții muzicale internaționale. La Richter acumulările au fost îndelungate, au fost consistente. Anii prețioși ai acumulărilor profesionale intense se petrec la Odesa, orașul în care viața muzicală era animată de numele unor tineri muzicieni cu apariții spectaculoase, virtuozii străluciți încă din primii ani ai studiului la Conservatorul din localitate: violonistul David Oistrach, pianistii Șura Cerkaski și Emil Ghilels. Marea întîlnire, cea care i-a pecetluit natura specială a personalității sale, s-a petrecut mai tîrziu, la Conservatorul din Moscova, cu profesorul, cu pianistul, muzicianul și marele gînditor care a fost Heinrich Neuhaus. De aici a por-

nit, în perioada dintre cele două războaie, în deceniile următoare, marea școală a pianisticii ruse, cu direcțiile cele mari de orientare. Mă refer la înalta funcționalitate, la complexitatea aparatului pianistic pus în slujba adevărului muzical al partituri, în slujba comunicării vii, sensibile, autentice, a acestui adevăr. Și - trebuie să o recunoaștem - acesta a fost, în mare, drumul în muzică al lui Sviatoslav Richter. Treptat, începînd cu anii '50, în jurul personalității sale s-a construit o legendă vie datorată, în mare parte, numeroaselor imprimări discografice ce acopereau un repertoriu larg, de la marii maestri ai Barocului muzical și pînă la creațiile contemporanilor săi, Prokofiev și Șostakovici; multe dintre lucrările lor au fost prezentate de Richter în primă audiere absolută. Tot în anii '50 începe marea carieră internațională a lui Sviatoslav Richter. În acei ani a venit și la București. Prima sa apariție, la Sala "Dalles", a avut loc în compania sopranei Nina Dorliak, tovarăsa sa de viață de atunci; de neșters au rămas întipărite în memoria noastră acele inestimabile portretizări muzical-poetice din creația compozi-

Îmi plac femeile care muncesc

ÎNTR-UN recent interviu publicat în revista *Elle*, Annick de Floc'Hmoan o întovărășește pe actrița Elisabeth Depardieu, soția celebrului star, pe "caile ascunse" ale existenței sale. S-ar putea crede că Elisabeth Depardieu este o mamă-cloșcă, sacrificându-și viața și profesia. Ea a reușit însă, cu prețul unor "absențe" necesare să rămână o femeie echilibrată.

În apartament domnește o dezordine plăcută. Haine agățate ici și colo, flacoane de machiaj răspindite prin salon, pe o canapea o valiză deschisă, pe un fotoliu un teanc de scenarii. O masă rotundă plină cu buchete de flori. Dauri de la prieteni și admiratori. Elisabeth Depardieu joacă la Théâtre de l'Atelier în piesa *Amintiri cu piscina* de Ter-

rence McNally. Parteneri: Martin Lamotte și Tanya Lo-pert. După ce a stat în umbra bărbatului ei, Elisabeth Depardieu revine, cu succes, la rampă. Televiziune (*La Riviere Esperance*), film (*Dance Machine*), teatru. După o pauză de zece ani în carieră a revenit treptat, în virful picioarelor pe urmele lui Gérard (filmele *Tartuffe*, *Jean de Florette*, *Manon des sources*). Acum, la vîrsta cînd alte actrițe se gîndesc la retragere, ea își desfășoară cariera cu succes. Silueta-i suplă, de adolescență, nu divulgă că este mama a doi copii mari, Guillaume, 27 de ani și Julie, 23 de ani. Pentru a fi aproape de teatru, ea împarte în bună înțelegere cu Julie, micul apartament din Butte de Montmartre. Poate și din alte motive. Elisabeth Depardieu refuză să vorbească despre "problemele vieții personale".

Păreați o persoană ștearsă, iată-vă în fruntea afișului Teatrului l'Atelier. Sunteți și eroina telefilmului Pași pierduți în care jucați împreună cu Julie?

Elisabeth Depardieu: M-am întors la meseria mea. Mult timp am refuzat orice propunere. Într-o zi i-am spus da celei care îmi trimisese scenariul de TV *Rîul Speranța*, Josée Dayan. L-am acceptat pentru că realizatoarea este extraordinară, pentru că filmările se desfășurau nu prea departe de casă și pentru că o seamă din problemele mele familiale erau rezolvate (probleme cu Guillaume asupra cărora nu insist). Atunci am știut că pot lucra, chiar dacă sunt mai departe hotărîtă să nu le lipsesc celor dragi. Apoi am primit nenumărate propuneri. Nu mai sunt o femeie tină, m-ar fi putut uita, ar fi putut alege actrițe mai experimentate. Mi-a făcut plăcere că m-au ales. Curios, de cînd mi-am reluat activitatea, m-am împrietenit cu cei cu care lucrez. Înainte nu era așa... familia însemna totul.

V-ați ocrotit copiii?

E.D.: Mici, copiii nu pot înțelege lipsa unuia din părinți, imposibil a a-mîndurora. Cînd cineva joacă, absența este totală, este în altă parte, într-o altă viață. Copiii nu pot face diferența între realitate și ficțiune. Cînd Guillaume și Julie își vedeau tatăl murind într-un film îmi trebuia multă vreme să le explic că nu este adevărat, că se întîmplă doar pe ecran. Pentru ei rămînea ceva neclar. N-am vrut să joc, în această perioadă, roluri care le-ar fi dat o proastă imagine a mea. Ar fi rămas o întrebare în capul lor.

torilor ruși de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Au urmat aparițiile sale în cadrul primelor ediții ale Festivalului Internațional "George Enescu". Poate fi, oare, dat uitării acel special moment în care, la Sala Mare a Palatului, în compania Filarmonicii bucureștene, sub bagheta lui George Georgescu, a fost creată "Burlesca" pentru pian și orchestră de Richard Strauss? Pentru decenii, de atunci încoace, acea interpretare a lucrării, a rămas un inegalabil punct de referință. De-a lungul anilor Richter a primit înalte onoruri ale statului sovietic. A călătorit în lumea cea largă și a cântat pe toate marile scene de concert într-o perioadă în care mulți dintre colegii săi, mai tineri sau mai vîrstnici, nici nu visau să depășească cunoscutele granițe ale "lagărului socialist". A existat tentativa vîdită a adîinării imaginii sale la imaginea oficială a statului sovietic. Ne aducem aminte, să o recunoaștem, Richter a privit toate aceste aranjamente oficiale cu o detașare, cu o măreție în adevăr seniorială.

Însuși numele său era predestinat să simbolizeze imaginea relației atât de speciale dintre marea Rusie, acest univers spiritual ce aparține părții de răsărit a Europei, pe de-o parte, și partea de vest a bătrînului continent, civilizația occidentală a celei de a doua jumătăți a secolului nostru, pe de alta.

Faima sa se sprijină temeinic pe suprema muzicalitate a tehnicii sale pianistice. S-a simțit în largul său în ma-

Ați renunțat la meserie devenind mamă, rămînînd acasă.

E.D.: Era necesar. Unul nu era acasă. Trebuia să fie celălalt. Nu voiam să crească singuri. Eu am pățit așa și am suferit foarte mult. Eram singură toată ziua, doar cu oameni plătiți să se ocupe de mine. Nu existau legături cu părinții sau bunicii. Singurătatea mea era îngrozitoare. Mă revăd așteptînd, așteptînd ore și ore pentru a încerca să-i povestesc mamei ceva care mă impresionase. Seara, cînd în sfîrșit venea, nu mai știam cum să-i spun. Nu voiam ca ai mei să treacă prin asemenea situații. Am vrut să fiu total disponibilă pentru ei.

Erați deplin fericită în rolul de mamă?

E.D.: Nu regret nimic. Este minunat, neașteptat să asisti la înflorirea ființelor umane. Să le urmărești toate fazele. Cînd rîmii acasă te plictisești (ai senzația că ești închis). Pentru a scăpa de această stare am scris cîntece, am realizat albume, am dat lecții de teatru zece ani la Bougival. Uneori este foarte greu să te simți retrasă din viața socială, să nu participi la ea în prim plan. A îmi asuma rolul tradițional al femeilor a fost greu mai ales că pentru mine era esențial ca femeile să lucreze. Dacă m-aș fi măritat cu un profesor, aș fi continuat să fiu actriță. În cazul meu se iva altă urgență. Trebuia să-i răspund.

De ce nu v-ați păstrat numele de domnișoară?

rele repertoriu pianistic dar i-a iubit ne-spus de mult pe Schubert, Schumann, Chopin. L-am ascultat în multe rînduri pe Richter la București; îi cunoșteam toate imprimările discografice, numeroase, foarte numeroase. Nu impresionează, în parte, și în mod special, nici prin calitatea tușului și nici spectaculozitatea jocului pianistic. Te uimește înalta înțelepciune a comunicării, claritatea construcției operei muzicale. Prospețimea, ingeniozitatea adresării sale nu răsfoarnă niciodată ci, dimpotrivă, confirmă adevărurile partituri gîndită de compozitor. În deceniile șapte și opt aflat în plină glorie, Richter și-a restrîns sfera aparițiilor sale publice. A fost un apropiat al compozitorului englez Benjamin Britten, a apărut în cadrul unor concerte cu totul speciale la festivalurile de la Spoleto, Aldeburgh, precum și la Serbările Muzicale de lângă Tours. Devenise acea personalitate care coagula în jurul său marile evenimente culturale. Este, cred, mai puțin potrivit de a-l considera pe Richter doar un pianist de excepție. A fost, însă, indubitabil, unul dintre marii artiști, unul dintre marile spirite ale secolului nostru. A fost un pasionat al lumii Marelui Will; a pictat, a colecționat tablouri, a gîndit în muzică și despre artă. Este drept, Richter a plecat dintre noi dar nu ne-a părăsit. Legenda sa este vie. O auzim, o simțim, o trăim prin muzica sa, în continuare.

Dumitru Avakian

E.D.: Am jucat cu numele de domnișoară, Elisabeth Guy, și după ce m-am măritat cu Gérard. Apoi s-au născut copiii, m-am oprit, am devenit Elisabeth Depardieu. Nu mai avea sens să-mi reiau numele de domnișoară. Am avut un nume mai drag ca orice pe lume, nu-l reneg.

Acum copiii zboară cu aripile lor.

E.D.: Aparent și-au găsit amîndoi drumul lor. Guillaume este actor și muzician. Julie luptă pe mai multe fronturi, a făcut studii de filosofie, joacă, vrea să facă regie.

Depardieu formează un trib de actori. Virusul scenei se transmite?

E.D.: În orice caz nu prin gene! Este atmosfera pe care o respiră încă din leagăn. Sunt împregnați cu ea. La un moment dat, Julie era descurajată de studii. Era într-o stare neclară, periculoasă, la facultate. Am insistat să persevereze. I-am spus: "Studiile sunt ca o haină care te ocrotește, sunt o deschidere formidabilă spre lume." A mers pînă la capăt, le-a terminat, întorcîndu-se acasă parcă venea dintr-o călătorie. Trebuie să existe căi diferite, altfel n-ai despre ce vorbi. Meseria noastră este uneori strîmtă.

A fi copilul lui... este un atu?

E.D.: Copiii mei nu sunt niște comozii. Julie a avut tot soiul de indeletniciri, n-a vrut să înceapă ca actriță. A vopsit mobilă într-o echipă de decoratori, a fost machieuză apoi asistentă. E bine. Așa te formezi. Guillaume se ocupă și de muzică. A studiat multă vreme pianul, are talent. I-am spus întotdeauna că muzica este minunată, că poți să fii propriul tău stăpin.

Și dumneavoastră vă place muzica, scrieți și compuneți cîntece.

E.D.: De curînd am scris pentru Marie Carmen. Cînd joc nu pot să scriu... Am început să compun cînd Guillaume învăța pianul. Pentru el solfegiul era abstract, îi dădea bătaie de cap. Am vrut să-i demonstrez la ce îi servește. Așa am început să compun, pentru a-i dovedi că poate deveni o plăcere, că nu este un lucru idiot. Treptat, treptat, m-am așezat la pian, am scris cuvintele și muzica pentru un album pe care l-a cîntat Gérard...

Ați lansat-o pe Patricia Kass.

E.D.: Într-o zi am primit o casetă trimisă de un agent care se ocupa de ea, undeva în estul Franței. Frumusețea vocii m-a siderat. Nu poate avea o asemenea voce cineva care n-a trecut prin atîtea greutăți ca ea, o familie cu șapte copii, un tată miner, o mamă bolnavă. Este vocea supraviețuirii, ca cea a Edithe Piaff. Am avut o tresărire. Această fată se iva din altă lume. Pe atunci cînta la chermize, la sîrbătorile berii unde, de fapt, nimeni n-o asculta. Avea un curaj nebun. M-am înflăcărat. Gérard și cu mine am fost producători. A venit succesul. Este o amintire foarte frumoasă.

Ați trăit discret, în umbra bărbatului dv., acum vă descoperim foarte puternică. Vă disimulați personalitatea?

E.D.: Nu, multă vreme am fost foarte sălbatică. Eram de o timiditate

bolnăvicioasă, nu îndrăzneam să mă prezint la audiții; mă îmbolnăveam numai la gîndul că va trebui să-mi scot haina în fața unui director de scenă. Veneam dintr-un mediu burghez în care nu era permis să-ți exteriorizezi emoțiile, trebuia să fii totdeauna rezervat. Încet, încet am găsit drumul... Mi-am descoperit vocația. M-am construit. Puterile mele sunt rezultatul fragilităților mele.

Lucy, personajul pe care îl interpretați în Amintiri cu piscina este visătoare, artistă. Pare a fi într-un permanent decalaj cu bărbatul ei, cu familia...

E.D.: Lucy din piesa lui Terrence McNally n-a apărut pe pămînt ca toată lumea. De la moartea fratelui ei - homosexual - își pune o sumedenie de întrebări, despre ea, despre viață, despre sensul întîmplărilor. Își pierde toate reperele. Biata Lucy nu este prea fericită, ar vrea să aibă un copil, bărbatul este la antipodul ei, cu picioarele pe pămînt. Ea are aripi la picioare. Dar, asemeni multor cupluri nepotrivite, riscul lor este să dureze multă vreme. Sunt complementari.

Lucy n-a putut să aibă copii. Îi înțelegeți durerea?

E.D.: Pentru mine, nașterea cu cezariană a fost o nenorocire. Eram furi-oasă, corpul meu nu putea să-și îndeplinească menirea. Dacă nu aș fi putut să am copii aș fi adoptat.

Ați locuit foarte multă vreme într-o casă la Bougival, acum v-ați instalat la Paris.

E.D.: Fiica mea m-a găzduit în sălașul ei. Împărțim baia minusculă, ne cîndănim care s-o ocupe întîi. Mi se pare nemaipomenit. Ador Parisul. Este extraordinar să simți atîtea vieți pulsînd în jurul tău. La țară este o mare singurătate. Acolo mă adun, pot să scriu. Ador Parisul dar și contrarul lui.

Cînd nu jucați, cînd nu scrieți cîntece, ce faceți?

E.D.: Citesc. Mult timp am devorat pe Simone de Beauvoir, pe Virginia Woolf, Anaïs Nin, George Sand. Am o nestăvilită curiozitate pentru femei. Mă întreb mereu: "Cum fac? Cum reușesc să îmbine bărbat, copii, meserie?" Oh, am uitat-o pe Duras. Am citit tot ce a scris. M-a emoționat pînă la lacrimi.

Ați cunoscut-o?

E.D.: Da. Curios, își pune aceleași întrebări despre femei ca mine. Îmi telefona acasă întrebîndu-mă: "Cum reușești?" Îi răspundeam: "Marguerite, nu fac mare lucru, îmi cresc copii, scriu cîteva texte mici". Era intrigată.

Vă simțiți alături de alte femei?

E.D.: Îmi plac femeile care transformă condiția lor în aventură, cele care fac gospodărie, care muncesc. Nu-mi plac cele care sunt influențate de fantezmele bărbaților. Altfel spus, nu sunt geloasă. Nu cunosc un asemenea sentiment. Îi mulțumesc mamei mele. Datorita ei am această seninătate.

Traducere și adaptare de Andriana Fianu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Dacă... În fine

O TĂIETURĂ foarte veche de ziar. Cred că are vreun sfert de veac, după hîrtia îngălbenită. Mă uit la ea pe-o parte și pe alta, să găsesc anul, măcar luna... Nici un indiciu. Foarfeca a tăiat scurt pagina mîncînd pe jumătate și ceva litere... Pe partea cealaltă, pe dos, cu litere mărunt de tot: *Tîrgul de valori și Bursa*, o parte din ele. Aici, într-un colț, jos, se poate vedea și o erată, întreagă, încadrată, ca de obicei, în care descopăr că tăietura e din *Le Monde*:

O greșeală de tipar ne-a făcut să amintim în „Buletinul străinului” apărut în Le Monde din 2-3 ianuarie (fără an n.n.) „de începutul unei agitații ce s-a produs în minoritatea flamandă din Valonia”. De fapt, este vorba, după cum arată articolul corespondentului nostru, de minoritatea germană (allemandă-flamandă n.n.).

Scrii greșit un cuvînt într-un comunicat de presă și vrăjmașul îți declară prompt război. Nu s-a prea întîmplat în zilele noastre unde chestia e să apeși pe butonul nuclear, - dar zic...

Titlul articolului este: *Se poate de-fini și preveni terorismul?* E vorba de un comentariu pe marginea unui colocviu internațional de "profilaxie a crimei". Introducerea, cu aldine, sună așa:

Societatea internațională de profilaxie a crimei a organizat la Palatul de Justiție din Paris, sub președinția D. Maurice Rolland... un colocviu despre lupta împotriva terorismului. Deschise printr-un raport ținut de D.V. Stanciu, avocat la curtea de apel din Paris și secretar general al societății, lucrările... etc.

Auzisem, pe vremuri, de un avocat Stanciu faimos la Paris. S-ar putea să fie acela. Totuși, mai important decît asta e că, în general, Franța a fost totdeauna plină, printre altele, de juriști foarte mari, români. Între cele două războaie mondiale, și chiar înainte de primul, nu-și făcea orice tînar de-al nostru talentat dreptul la Paris? Lăsîndu-i de o parte pe feciorii de bani gata păpînd la curse sau la *Moulin Rouge* banii lu' babacu...

Subiectul, astăzi, cu trei ani înainte de începerea mileniului al treilea, a devenit "arzător". Pe drept cuvînt se poate spune că "arde", sau că a început să ardă.

Dintre toate relele contemporane, bolile, corupția, conflictele "secundare", în mîia de ani următoare mulți susțin că răul cel mare îl constituie terorismul supra-inarmat și supra-sosfisticat. Se spune că "tot răul spre bine". Sau că apariția oricărui mare pericol, cum ar fi de aici înainte terorismul în creștere, face ca omenirea conștientă și responsabilă să-și strîngă rîndurile și să facă față, unită, răului. Oare?... Nu spun alții că "diavolul este mai bine organizat"? și că teroriștii, și ei, sunt la fel de perfect uniți? și de încrezători, fără nici o slăbiciune, în fața scopului lor care?...

De aici înainte începe discuția interesantă a colocviului parizian atît de vechi, însă ale cărui idei rămaseră în picioare pînă azi, semn că "subiectul" este din capul locului bine definit, bine cunoscut, măcar teoretic, și, s-ar spune, - ar spune-o un pesimist, - implacabil.

Ce spunea Maestrul Stanciu al nostru deschizînd la Paris Colocviul comentat de *Le Monde*? El susținea (reproduc comentariul ziarului) că terorismul nu trebuie confundat cu crima politică, ea fiind ceva mai complexă. Se poate spune că există crime politice *bune* și altele *rele*? Aici Maestrul Stanciu pretinde că răspunsul este dificil și că depinde de partea în care te așezi. Dacă, - se spune, - atentatul contra lui Hitler ar fi reușit; sau dacă preținsul complot al medicilor, al *bluzelor albe* contra lui Stalin ar fi izbutit; ce s-ar mai putea spune despre asemenea gesturi? Sau, - se repetă, - ce s-ar mai zice de Charlotte Corday, care l-a ucis pe Marat?...

Cea mai controversată, dacă nu scandalosă, poziție o avusese profesorul W.H. Nagel de la universitatea din Leyda care deveni, - *avocatul diavolului*, - cum se comentează în ziar, pledînd în favoarea terorismului.

Citez direct: "El (profesorul n.n.) a criticat în această privință noțiunile de majoritate și de minoritate, punînd în cauză excesul de respectare a legalității care îi lasă cîmp liber celui ce crede că scopul justifică mijloacele..., cînd, de fapt, trebuie să te ridici fără nici o șovăială contra unor indivizi care susțin un asemenea lucru.

Mme Maryse Choisy, în toiul discuțiilor aprinse, aruncă o glumă spunînd că ar exista "o anume obișnuință cu terorismul și o anume *innobilare* a faptului împlinit", adăugînd, spre risetul sălii, ce se mai destinse un pic, că, citez din nou, "trebuie să fii gentil cu toți teroriștii, căci nu se știe care din ei ar putea să ajungă șef de stat".

Colocviul se încheie cu osîndirea terorismului fie de stat, fie ca organism, fie individual, cerîndu-se introducerea unor legi aspre care să pedepsească orice fel de idealizare a acestui fenomen, sau de legitimare a lui în sensul în care o făcuse, atît de scandalos, Profesorul Nagel.

Totuși, dacă ne gîndim la deviza politicianistă: *scopul scuza mijloacele*, care nu este considerată un act de terorism, fiind atît de bine învelită în fel de fel de discursuri demagogice, și la ce comite un grup de teroriști instruiți contra sistemului de nedreptăți sociale, mai greu de definit și de penalizat pe loc; dacă... În fine. Lucrează aici un complex vechi de tot în popor, opus celor ce fac parte din statutul stabilit: acela al haiducului justițiar, luînd de la bogați și dînd la săraci. Totul este să fii sărac.

Ocean

Cu microfonul printre cititori (VII)

Reporter: Domnișoară Aurica, facem o anchetă printre cititorii gazetei noastre asupra epocii comuniste așa cum ați trăit-o.

Domnișoara: Cititori? Eu nu sînt nici cititor, nici cititoare. Nu știu despre ce gazetă vorbiți.

Rep: O gazetă care apare o dată pe săptămînă. Poate ați văzut-o la chioșc. Aceasta e.

D-ra: Nu-mi place.

Rep: Citiți ceva. Aici de exemplu.

D-ra: N-am, nevoie să citesc, mă uit la poze și știu ce-a scris fiecare. E ca la gazeta de perete. Sînt afișați eroii săptămînii.

Rep: Cum vedeți evoluția lucrurilor după alegerile din toamna trecută?

D-ra: Pe mine mă întreb? Ce fel de jurnalist ești dumneata, dacă îmi pui întrebări atît de proaste. Cum vîd eu revoluția lucrurilor? Sumbrou. Vrei să știi de ce? Nu mai e veselie, domnule! Nu e ordine pe stradă. Înainte, de trecea vreo patrulă pe lîngă tine, te apucau toți dracii. Eram odată cu Geo pe o bancă, în parc. Vorbeam de ale noastre. Cînd s-a apropiat patrula, Geo a încremenit de spaimă, s-a îngălbenit și s-a sculat în picioare. Asta însemna ordine. Acum trec soldații pe stradă și tineretul nici nu-i observă.

Rep: Cunoașteți multe persoane care au aceleași vederi ca dv.? Ați indicat un motiv serios. Mai sînt și altele?

D-ra: Știi că ești nostim. Ascultă, mister. Nu mai e veselie. Mi-aduc

aminte ce viață era la cînaclurile lui Adrian Paunescu, ce om! Cîntam cu el pînă ne zăpăceam. Ne înfierbînta cu dragostea pentru patrie. Aveam 12 ani, cînd mi-am făcut și eu educația la un cînaclu.

Rep: Educația? Cu Paunescu personal?

D-ra: Ce te privește, gură-spartă! Vrei să-ți povestesc toate? Așa mi-am făcut educația și basta!

Rep: Educația sexuală?

D-ra: Fugi de aici, curiosule!

Rep: V-am avertizat din capul locului că voi pune întrebări incomode, neplăcute. Ați fost de acord.

D-ra: Am fost de acord și sînt de acord. Mai ales că îmi plăci. Dar întrebă-mă altceva, de exemplu, ce fac diseară, mîine, cînd am liber. Dacă mă publici, poate capăt și un premiu. Dar pozele le vreau în color.

Rep: Nu s-a schimbat ceva după 1989?

D-ra: Înțeleg unde bați dumneata. Chestia asta cu libertatea. Să se spele ei pe cap cu libertatea lor. Acum ne-au dat pămînt. Ce să fac eu cu pămîntul? La țară, nu-i condiții.

Rep: Am înțeles. Vă mulțumesc.

D-ra: Să-ți fie de bine. Noi sîntem cu ăla, mortu', pe el îl votăm. Ascultă: poți să-mi dai și mie un număr din gazeta dumată?

Rep: Vrei să citești?

D-ra: Ferească sfîntul! O pun în cămară sub borcanele cu magiun.

Paul Miron

Visul lui Polifil (Paris, 1546), Ruinele de la Polyandron

După viața în
minciună

GELOS puțin pe "catifeaua cehă", cititorul român care urmărește formarea personalității politice a lui Havel în culegerea de documente, scrisori, proteste, eseuri apărută la Univers își reînnoiește în paralel "epoca lui", se tot gândește dacă s-ar fi putut petrece și la noi, la aceeași dată, cutare ori cutare gest, manifest, apel. Desigur, teoretic, așezarea adevărului vieții la baza tuturor actelor etice și sociale a fost posibilă și în România încă din secolul trecut. Nu spunea oare Maiorescu "patriotism, dar în limitele adevărului", *îndrăznind*

Vaclav Havel, *Viața în adevăr*. Traducere și postfață de Jean Grosu. Prefață de Andrei Pleșu. Editura Univers, București, 1997, 199 p. F.p.

să aplice acest principiu-diagnostic chiar într-un domeniu atât de sacru cum este iubirea de patrie?

Și totuși, după război, paralelismul de fundamente social-politice parcă nu rezistă. Un Havel la douăzeci și ceva de ani, cu piese de teatru jucate la un teatru de stat (și încă specializat în experiment!) parcă nu ne putem imagina în România anilor '50-'60, când închisorile politice erau încă pline, când mai continuau execuțiile iar destalinizarea începută de Hrușciov nu se făcuse decât în vorbe. Când relativa deschidere românească nu a avut alt scop decât începutul de construire al unui cult al personalității noului dictator, gelos pe "faima" precedentului... După "primăvara de la Praga" la noi s-a recurs la o mai drastică strângere de șurub decât în Cehoslovacia invadată de trupele unor țări din Pactul de la Varșovia, în august 1968. După 1970 în România "șurubul" a devenit și economic, în vreme ce Havel îi reproșă președintelui Husak, impus de ruși, că populația se ocupă prea mult de cabanele de vacanță, de loturile personale din apropierea marilor orașe, de autoturismele proprii, dar că nu mai are nici un ideal, nici o cucerire. Și paralelismul poate merge mai departe, cu Charta '77 și chiar cu evenimentele din 1989; dar această comparație nu diminuează cu nimic personalitatea de excepție a lui Vaclav Havel.

Culegerea de față (apărută, atenție, înainte de 1989!) dezvăluie un om politic dezarmant de "simplu", sincer și profund:

"Adevărul are în sistemul post-totalitar o rază de acțiune particulară, necunoscută în alt context; cu mult mai mult și mai cu seamă altfel, adevărul joacă în acest sistem rolul factorului puterii sau, direct, al forței politice". Clarviziunea haveliană (așa ne apare ea astăzi: de parcă autorul ar fi văzut dintotdeauna întregul, viitorul etc.), dublată de un extraordinar curaj civic, este întregită cu puterea de analiză a fiecărei etape cehoslovace, cu puterea de a da soluțiile fiecărui stadiu. Și totuși, în nici o clipă Havel nu uită scriitorul în favoarea omului politic disident. După primele succese pe linie dramaturgică, atunci când este interzis, el se simte ocrotit, salvat de cei care scriseră elogiul despre piesele sale. Simte că este cineva și că puterea n-o să-i mai poată face cine știe ce rău - deși mai târziu a cunoscut închisorile cehe (din care putea transmite totuși apeluri și scrisori deschise!).

Partea cea mai interesantă din scurgerea vieții autorului - așa cum subliniază în prefață Andrei Pleșu - este împrejurarea că Havel, după 1989, a fost pus și în ipostaza de a construi o societate altfel decât cea contestată de el trei decenii, lucru infinit mai greu și în același timp demolator de prestigiu îndelung alcătuit. În postfața volumului, Jean Grosu își amintește că - martor ocular fiind - a asistat cum la Bratislava, la o întrunire, mulțimea arunca asupra lui Havel cu oua clocite. Uneori societățile devin "societăți de consum al miturilor"!

Pentru cititorul român relevantă mai poate deveni ideea că fenomenul cultural preia, în momentele critice, funcția de călăuză a conștiinței sociale; o întreagă mișcare de idei anticomuniste și, în general, antitotalitare a fost determinată de interdicerea, de către autorități, a unei formații rock în 1976 - acesta fiind argumentul forte din eseu, ne amintim, mult mediatizat în acei ani, "Puterea celor fără putere". Titlu care reprezintă, de fapt, sintagma trezirii conștiinței de sine a unui popor.

Adevărul e un
puzzle

CA UN far luminând Marea Răsruce (sfârșitul acestui secol), romanul lui Sabato - despre căutarea Absolutului - vestește începutul noii ere spirituale: "Cunoașterea Adevărului va fi evenimentul acestui secol și nu călătoriile în Lună, cum cred prostănacii. ...Adevărul se află în lume desfăcut în bucăți. Rămâne să-l montăm, nu să-i mai adăugăm alte cunoștințe."

Lumea Tenebrelor (misterele, visele, orbirea=vinovăția) se confruntă cu aceea a Luminii. Precum alchimistul care,

drept Mare Operă, izbuteste să se transforme pe sine, cititorul străbate vârtejul acestei lupte, transformându-se el însuși, treptat - "avionul desprinzându-se de portavioane, omul în căutarea ființei". Precum în romanele precedente, *Tunelul* și *Despre eroi și morminte*, la Sábato ficțiunea se întreacă cu teoria: "Răul stăpânește pământul. Cei care au văzut asta, au fost anihilați - risipiți, torturați, arși de Inchiziție".

În decursul a două zile (5 și 6 ianuarie 1978) se poate desfășura veșnicia. Lumea interioară, cu miturile, legendele, arta, coșmarurile, sentimentele sale iese la iveală ca drumul văzut dintr-odată: "Coșmarurile sunt viziuni ale infernului nostru. Tot ceea ce vedem noi în vise reușesc să vadă misticii și poezii prin intermediul extazului și imaginației". Povestea lui Victor Brauner, care într-un astfel de extaz și-a văzut viitorul și l-a pictat, se înscrie în aceste coordonate. Între 1927-1937 Brauner pictase imagini ale subconștientului, obsesii referitoare la ochi - autoportrete cu un ochi străpuns de o săgeată (propriul chip cu numai orbita sângerândă, în 1931). După o absență îndelungată s-a întors în 1938 la Paris, pentru a-și suporta mutilarea - într-o încăierare și-a pierdut un ochi. Arăta exact cum o prevesteau tablo-

Ernesto Sabato, *Abaddon, Exterminatorul*. Traducere și prefață de Darie Novăceanu. Editura Univers, 1997. 383 p. F.p.

urile sale. ("Trecutul nu e ceva cristalizat, ci o configurație care se schimbă pe măsură ce înaintăm în viață, și care își realizează adevărata semnificație în clipa în care ne punem mâinile pe piept").

Expunerea doctorului Gandolfo (ce savuroasă e ironia lui Sabato la adresa adulației germane pentru titlul de doctor!) despre guvernarea Tenebrelor, îndeplinită cu ajutorul sectei Orbilor, atrage atenția asupra posibilei confuzii între Bine și Rău, Dumnezeu și Satana (comedia vieții mereu reîncepută "cu un alt cadavru proaspăt născut; leagăn în loc de sicriu"):

"Când cerem bogății sau răul cuiva ne adresăm lui Satana, căci el primește astfel de cereri și el este cel care le dă celor înrudiți cu răul, acționând ca niște instrumente ale scopurilor sale perverse". Lumea întinericului, incoerenta, pluralista și ambigua lume a vitalului și a tainelor sufletului nu poate fi deslușită decât prin intelect (totuși rațiunea a stăpânit prea multă vreme, după Renăștere, și acum encefalul nu renunță: "se retrage plin de mânie și resentiment pentru că în cele din urmă să atace societatea triumfătoare cu boli psihosomatice, nevroze, revolte ale populației... arta irațională, feminizarea lumii inferioare, Orientul, tenebrele...").

Sábato devine personaj în propriul roman, căutător al Adevărului (ca și Marcelo Carranza - poate o întrupare a lui Che Guevara?). Acest "mare poet, care se încapățânează să fie un mare romancier", cum îl numește în prefață Darie Novăceanu, e atât de convingător în *Abaddon, Exterminatorul*, încât granița dintre real și ficțiune dispăre - lumea se realcătuiește într-adevăr sub pana sa.

"Un vis în
schimbul altui
vis"

SUB acest motto din Platon (*Theaitetos*), situațiile și personajele lui Queneau sunt făcute să rimeze "așa cum rimează uneori cuvintele". Simetriile și întâmplările "în oglindă" abundă: dublul erou principal e în același timp ducele Joachim d'Auge (care străbate istoria Franței între 1264 și 1964, în cinci etape egale) și Cidrolin, le neș parizian din secolul XX, locuind o peniză ancorată la malul Senei. Cei doi se visează reciproc (trimiteri la Juang Zi: "Eu nu știu dacă Juang Zi a visat că e fluture sau doar fluturele visează că e Juang Zi"). În finalul cărții, cele două euri se întâlnesc (Adevărul se asamblează, ar zice Sabato) - dar se despart din nou, fără să reiasă care e "realul" și care "fluturele".

Potrivirile dintre cele două personaje nu țin numai de întâmplările prin care trec (ambii sunt părinții unor "triplete" și se recăsătoresc cu câte o fiică de pădurar, ci și de obiceiuri (băutul "esenței de anason cu apă curată") sau de limbaj (având diverse ghinioane în legătură cu mâncarea, răcesc: "înc-o masă dată-n mă-să!"). Ambii își trag, în felul lor, contemporanii pe sfoară: ducele d'Auge pictează în peșteri așa-zise picturi preistorice iar Cidrolin își mângăiește singur gardul cu injurături, pe care tot el le acoperă, indignat, cu vopsea. (Arta ca înșelăciune, sau, în cazul lui Cidrolin, un posibil complex al vinovăției - a petrecut mai multe luni în închisoare, de unde nedreapta lui reputație de "asasin").

Umorul quenian abundă însoțind peregrinările eroilor-dubletă: de la ironizarea "nomazilor" europeni (care vorbesc cam așa: "Eskiuz as, ma ui zind lost. Capito? Ratacirtes... lostiz"), la dialogul surzilor și la ironizarea clișeele ("Tocmai ajunsese la un rondel pe care Charles d'Orléans era pe cale

Raymond Queneau, *Florile albastre*. Traducere, prefață și note de Val. Panaitescu, Editura Univers, București 1997, 199 p. F.p.

să-l scrie"; sau: "atunci băga de seamă că poteca era heideggeriană"). Nu scapă ironiei nici clișeele din basme ("Deindată, ușa se deschide *ca prin farmec* și o apariție luminoasă își face apariția"), nici zicătorile populare ("La pește ce vorbește, purceluș ce nu prea crește"). Când trebuie să plătească o amendă, ducele... cere o reducere pentru că a participat la cea de-a șaptea cruciadă. Căi discută între ei etimologia cuvintelor "nostalgie" și "logoree"; ospătarii filozofează; fiicele lui Cidrolin au nume masculinizate iar soții lor, nume cu terminații feminine. Până și problema istoriei (una din temele grave ale cărții) se pune în termenii relației cu știrile de la "teve": "Și când nu era teve, nu era istorie?". Pentru abatele Biroton, Conciliul ecumenic e istorie universală în general, tunurile - istorie universală în general, nunta fiicelor duceleului - microistorie. Peniza lui Cidrolin se cheamă "Arca" iar ducele trăiește în Larche (în final, "Arca" va ajunge, pe Senna, la castelul duceleului, încărcată cu fel de fel de personaje, inclusiv caii vorbitori).

În haină comică, gravitatea de fond a cărții e mai ușor digerabilă (teme filozofice precum relația viață/vis, circularitatea istoriei, incapacitatea de a comunica etc.) Chiar titlul romanului, trimitere la Novalis pe care Queneau a negat-o cu umor, face dovada acestei "seriozități". La începutul ficțiunii, ducele spune: "Aici noroiul e făcut din florile noastre albastre", iar în final apare propoziția: "Un strat de nămol acoperea încă pământul, dar ici și colo se deschideau de pe acum floricelele albastre". (Poezia, puritatea înecate în banalitate și răsărind din ea, dar și florile albastre ca dovadă a alterării și reluării legăturii viață/vis).

Notă: În legătură cu traducătorul unei cărți apărute la Editura Humanitas am folosit sintagma "celebru logician", despre care cel în cauză mi-a scris că o consideră nepotrivită, pentru că are "doar oarece strădanii didactice". Întrucât în ziua de azi, când lumea obișnuiește să se laude singură, modestia a devenit aproape inexistentă, mă grăbesc să-i fac pe plac domnului profesor, precizând, așa cum dorește, fără a-i da numele, că din punctul său de vedere calificativul a fost o "hiperbolă". ■

Cărți primite la redacție

◆ A. Van Gennep, *Formarea legendelor*. Traducere de Lucia Berdan și Crina Ioana Berdan. Studiu introductiv de Petru Ursache. Postfață de Lucia Berdan. Editura Polirom, Iași 1997. 167 p. F.p.

◆ Michel de Certeau, *Fabula mistică. Secolele XVI-XVII*. Cu un cuvânt înainte în limba română de Luce Giard. Traducere și prefață de Magda Jeanrenaud. Editura Polirom, Iași, 1996. 326 p. F.p.

„Româna - profesia

NĂSCUTĂ în 1945, doamna Libuse Valentová trăiește la Praga, unde a absolvit, în 1968, Facultatea de Litere a Universității Caroline, cu specialitatea română-franceză (mai târziu completată cu limba italiană). De la începutul anilor '80 își desfășoară activitatea didactică în calitate de lec-

tor universitar la Institutul de Studii Romanice al Facultății de Litere din Praga. Disciplina ei principală este istoria literaturii române, însă ține și cursuri de teorie literaturii, de istoria și civilizația poporului român, precum și cursuri facultative de limba română pentru româniști. A publicat numeroase studii cu privire la literatura română a secolului XX (P. Istrati, B. Fundoianu, M. Eliade, G. Calinescu), a colaborat, cu o sută de articole, la cunoscutul *Dicționar de scriitori români* (Praga, 1985). A redactat, de asemenea, articolele despre literatura română pentru două enciclopedii cehoslovace. În paralel cu activitatea de cercetare, s-a remarcat și ca traducătoare, publicând în reviste literare cehești talmăcirii din G. Calinescu, M. Eliade, M. Sorescu, M. Dinescu, A. Blandiana ș.a. Este autoarea unei *Bibliografii a traducerilor din literatura română în limba cehă, 1900-1991*. În momentul de față pregătește, pentru studenții săi, dar și pentru publicul larg, un nou dicționar de scriitori români, precum și o scurtă istorie a artelor plastice din România. În 1991 a primit Premiul Uniunii Scriitorilor din România pentru popularizarea literaturii române în străinătate. În același an a contribuit, substanțial, la reînființarea Asociației Cehia-România, cu sediul la Praga, asociație în cadrul căreia îndeplinește funcția de secretar. A participat, în România, la mai multe activități științifice, colaborând la volume colective și reviste românești, între care și *România literară*. (Ilie Radu-Nandra)

V-aș ruga pentru început, stimată doamnă Valentová, să ne spuneți în ce împrejurări ați învățat atât de bine limba română?

Cred că mă flatați prea mult cu expresia "atât de bine". Nici un străin nu poate stăpîni frumoasa dv. limbă (de altfel, nici o limbă) la perfecție. Adevărul este că româna a devenit, cu câteva decenii în urmă, nu numai profesia mea, ci și un mare hobby și o mare iubire pentru tot restul vieții. Trebuie însă să vă mărturisesc că alegerea ei în momentul intrării mele la Facultatea de Litere de la Praga a fost întâmplătoare, fiindcă dorisem să studiez, pe lângă franceză, și limba spaniolă. Modul de a combina disciplinele de studiu era atunci strict "planificat", așa că, în anul respectiv, nu puteam, pur și simplu, să mă înscriu la spaniolă, pe care începusem s-o învăț singură cu un an în urmă. Drept alternative, mi s-au propus limbile cehă, arabă, portugheză... și română. Raționamentul meu a fost pragmatic: în primul rînd, româna este și ea o limbă romanică, și, în plus, România nu e departe, e o țară aproape vecină și probabil nu va fi greu să ajung acolo. În timpul studiilor, am avut norocul să fiu îndrumată de profesori excelenți, care m-au cîștigat definitiv pentru românistică: d-na Marie Kavková la literatură și istorie (domnia-sa a și întemeiat secția de română, prin 1950-51), dl. Jirí Felix la limba practică, d-na Jirina Smrcková la istoria limbii, dl. Vladimír Horejsí la gramatică normativă. Cu mare plăcere îmi amintesc și orele de conversație, extrem de interesante și de utile, cu primul lector venit din România, dl. Theodor Hristea. După doi ani de studii, a intervenit un eveniment important: participarea la Cursurile de vară de la Sinaia, în 1965 (directorul cursurilor fiind prof. Boris Cazacu). Cursurile au fost foarte bine organizate, într-o ambianță plăcută, și toată lumea se purta față de noi, studenții străini, cu aceea ospitalitate tipic românească. Cum să vă spun: s-a produs un "coup de foudre" care m-a influențat pentru toți anii următori, și nu numai profesional.

Limba cehă este, ca și româna, o

limbă de circulație relativ restrînsă. Au scriitorii cehi complexul că scriu într-o limbă de mai redusă circulație?

Nefiind scriitor ceh, nu pot să vă răspund cu exactitate. Cred însă că și răspunsurile scriitorilor noștri ar fi diferite. Unii dintre ei au și trecut dincolo de frontiera ce ne separă de literatura universală. Cazul lui Milan Kundera e oarecum excepțional, fiindcă el a devenit scriitor european și, începînd cu ultimul său roman, *La lentur*, scrie direct în franțuzește. O altă modalitate de a deveni scriitor celebru o reprezintă Bohumil Hrabal, din păcate dispărut acum câteva luni. Hrabal are atîta "specific național" în temele și personajele sale și în felul cum vorbește, că te miri cum de poate fi înțeles în Franța sau în România. Și totuși, a reușit să transmită și cititorilor străini acel nucleu de umanitate, acea "perla din adînc", despre care scrie, cu multă înțelegere, dl. Tiberiu Pleter, într-un număr recent al *României literare*. Cîțiva scriitori exilați trăiesc și mai departe în străinătate, de exemplu Josef Skvorecky, cunoscut, printre altele, prin editura sa, *Sixty Eight Publishers*, în Canada; alții "fac navetă" între noua și vechea patrie, precum dramaturgul și romancierul Pavel Kohout, care își desfășoară activitatea literară în același timp la Viena și la Praga. Dacă nu mă înșel, întrebarea dv. îi vizează însă mai ales pe scriitorii cehi "get-beget", care nu au alt mijloc de a pătrunde în lume decît prin intermediul traducerilor. Presupun că majoritatea lor ar dori un asemenea succes, dar cu siguranță că ei scriu, înainte de toate, pentru publicul lor, adică pentru publicul ceh. După 1989, au năvălit pe piață fel de fel de cărți pînă atunci interzise și inaccesibile, și timp de câteva luni cumpăram cu toții totul, ca într-o stare de ebrietate. Mai târziu, această sete s-a potolit, iar editurile (3000 înre-

gistrate oficial) și librăriile au trecut prin momente grele. Se părea că faimosul "cititor ceh-model" nu va mai cumpăra și citi atîtea cărți ca înainte (din lipsă de bani, lipsă de timp, și din cauza altor oferte și atracții), dar acest pronostic pesimist nu s-a adeverit. N-am nici o statistică la îndemînă, dar vîd în fiecare zi cum se vînd cărți în librăria Facultății de Litere sau cum se înghesuie lumea în excelenta librărie Fiser, la cîțiva pași de facultate. E adevărat, am citit undeva că proporția titlurilor de proveniență străină e de cîteva ori mai mare față de producția autohtonă. Există totuși un număr destul de ridicat de scriitori, în general tineri, dar și din generații mai în vîrstă, care și-au publicat cartea de debut chiar în perioada de după revoluție. În legătură cu un *Dicționar de nume noi în literatura cehă*, în curs de apariție, istoricul literar Lubomir Machala vorbește de peste 500 de debuturi în perioada 1990-95. Din punctul de vedere al genurilor, prevalează poezia (autorul *Dicționarului* își pune întrebarea dacă nu cumva numărul poezilor-debutanți îl depășește substanțial pe al cititorilor!) și literatura memorialistică și de jurnal (fenomen care se manifestă, după cîte știu, și în România de astăzi).

Din excelentul Buletin al Asociației Cehia-România rezultă că relațiile dintre cele două țări sunt destul de intense, pe toate planurile, și, în general, fără momente tensionate. Cum credeți că s-ar explica acest lucru?

Sînt tentată să vă răspund: nu știu... Dar am să încerc totuși un răspuns bazat pe fapte istorice, aveți doar de a face cu un cadru didactic! N-am mare încredere în argumente psihologice, gen "cehii au un caracter de porumbei" sau "românii sînt blinzi și fataliști" (*Capul plecat sabia nu-l taie!* etc.). Mă întorc, deci, spre secolul trecut, marcat de o "renaștere națională", atît în Cehia, cit și în țările locuite de români. Un destin asemănător ne-a apropiat. Știm că

faimosul nostru ziarist, Karel Havlicek Borovsky, oferea periodicul său, *Pražské noviny*, lui George Barițiu, în schimbul *Gazetei de Transilvania*, ca publicistul și revoluționarul român C.A. Rosetti a adresat cîteva scrisori politicianului ceh Ladislav Rieger, convins fiind că românii și cehii pot colabora la realizarea aspirațiilor politice ale celor două națiuni. În anii perioadei de după dualismul austro-ungar, acțiunile organizate în comun erau din ce în ce mai dese; de exemplu, la expoziția jubiliară de la Praga, din 1891, a participat și o delegație numeroasă de români, condusă de Aurel Mureșanu. Relațiile dintre popoarele noastre au fost consolidate în timpul primului război mondial, nu numai în luptele comune de pe front, ci și în interiorul țării. Soldații transilvăneni răniți au fost internați în spitale, în diferite orașe din Boemia, precum și la mănăstirea premonstratrilor de la Strahov. Ilustrul profesor de filologie romanică, Ioan Urban Jarník (care român n-a auzit de *Doine și strigături din Ardeal*, lucrarea întocmită de Jarník și A. Birseanu!), venea adesea în mijlocul lor și a alcătuit pentru ei un mic manual, *Conversații cu soldații răniți, de origine românească*. În 1917, viitorul nostru președinte, T.G. Masaryk, a vizitat orașul Iași, iar românii, care l-au întîmpinat ca pe un șef de stat, au demonstrat prin atitudinea lor că recunosc dreptul Cehoslovaciei la independență. Acest drept a fost susținut și de cele două batalioane de români transilvăneni staționate în Praga (în cartierul Malá Strana, la cîțiva pași de str. Nerudova nr. 5, actualul sediu al Ambasadei României), care, în octombrie 1918, au refuzat să se mai supună comandamentului militar austriac, sprijinind astfel proclamarea statului cehoslovac. Atmosfera politică de după primul război mondial, mai ales după încheierea Micii Întelegeri (1920-21), a devenit favorabilă amplificării relațiilor economice, militare, culturale etc.

În anul 1927, la Praga a luat ființă Institutul Cehoslovaco-Român; biblioteca acestuia a fost dotată de diferite instituții românești și de prietenul devotat al Cehoslovaciei, istoricul Nicolae Iorga, cu un fond de carte bogat. În perioada interbelică, traducătorii cehi au reușit să prezinte foarte prompt operele importante ale unor scriitori români contemporani. Să vă dau numai cîteva exemple: romanele lui Liviu Rebreanu, *Pădurea spînzuraților* și *Ion*, au apărut, în limba cehă, în anii 1928 și 1929; romanul lui Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, în 1930; piesa lui Octavian Goga, *Mășterul Manole*, în 1935 ș.a.m.d. Ocupația Cehoslovaciei de către Germania fascistă a dus la ruperea legăturilor intense de pînă atunci. După cîțiva ani am descoperit iarăși că avem un inamic comun (hitlerismul) și un destin comun (redobîndirea libertății). La eliberarea Cehoslovaciei, în 1945, a contribuit și armata română. Cu trei ani mai

Praga – imagini din orașul vechi

mea și o mare iubire"

tirziu a fost semnat *Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală* (reinnoit la 16.8.1968 – ce coincidență simbolică!). Relațiile dintre cele două țări au luat o amploare deosebită în anii șazeci: Cehoslovacia era, din punctul de vedere al schimburilor comerciale, al doilea partener al României. Dat fiind că atunci nu era ușor să te duci în Occident, foarte mulți cehi plecau, în concediu, pe litoralul românesc, proaspăt modernizat și amenajat cu hoteluri elegante. După intervenția militară de la 21 august 1968, la care România n-a participat, simpatia cehilor pentru români a crescut simțitor. Din păcate, a urmat o perioadă destul de lungă, în care ne-am cam îndepărtat unii de alții: românii au avut de-a face cu "epoca de aur", noi – cu epurări și cu așa-zisa "normalizare". Abia după ce-am trăit "revoluția noastră de catifea", în noiembrie 1989, ne-am trezit cu toți, spre sfârșitul lui decembrie, urmărind la televizor, cu respirația tăiată, evenimentele dramatice din România. După 1990, cîțiva politologi au vorbit despre lipsa de solidaritate dintre țările postcomuniste. Eu personal resimțeam foarte dureros faptul că cehii, în marea lor majoritate, au început să se orienteze exclusiv spre Occident, uitînd de vechii lor prieteni. E ca și cum cineva, destul de sărac, își demonstrează superioritatea față de unul și mai sărac! Această atmosferă s-a reflectat și la Institutul de Studii Române: timp de cîțiva ani, a scăzut simțitor numărul candidaților la română, în timp ce colegii de la franceză sau italiană nu știau ce să facă cu afuența enormă a studenților... Cu timpul, însă, lucrurile s-au reasezat. Diferite instituții și firme (ar putea să fie mai numeroase) au reinnoit contactele cu România. În secția noastră, la admiterea din anul acesta, avem un număr record de candidați, domiciliați să intre la românică: 18! După alegerile din noiembrie 1996, presa noastră a început, în sfîrșit, să informeze mai des și mai obiectiv despre țara dv. Fără îndoială, un moment important pentru o nouă apropiere a însemnat vizita președintelui României, dl Emil Constantinescu, la Praga. Toate cotidienele au publicat știri, interviuri, fotografii... Noi, universitarii, am trăit cu mari emoții ceremonia la care profesorul Constantinescu a primit medalia de onoare a Universității Caroline din Praga și a răspuns printr-o cuvîntare într-o latină impecabilă! Seara, în timpul recepției de la Ambasada României, președintele român a găsit ceva timp ca să stea de vorbă și cu studenții secției de română. Pentru ei, această clipă rămîne de neuitat, iar pentru mine ea are o semnificație profundă, în ceea ce privește viitorul relațiilor noastre.

Mi-ați spus, într-o discuție anterioară, că "*Dicționarul scriitorilor români*" apărut în 1984, la care sunteți și dvs. coautoare, dicționar elogios comentat în presa românească la data apariției, a avut, ca și "*Dicționarul*" coordonat de prof. Mircea Zăciu, o adevărată odisee. (Să spunem cititorilor că acest dicționar a apărut cu tricolorul românesc pe copertă, dar fără stema comunistă de pe el, ceea ce putea fi interpretat ca un act de dizidență). Vreți să rememorați povestea acestui dicționar (inclusiv presiunile care se făceau

asupra dvs. de către reprezentanții Ambasadei R.S. România, pentru a nu fi incluși anumiți autori care se împotriveau regimului politic de la București)?

Ceea ce e greu se uită, în general, destul de ușor. Am fost patru inși (numai) care am lucrat la *Dicționarul* respectiv: d-na Marie Kavková, fosta noastră profesoară, și, de data aceasta, coordonatoare; Jitka Lukesová, traducătoare și traducătoare, Jiri Nasinec, redactor la Editura Odeon și traducător, și cu mine. Cu toții am consacrat un timp de doi ani întocmirii acestui *Dicționar*, care făcea parte dintr-o serie a dicționarelor de literatură universală, inițiată de Editura Odeon. Fiecare dintre noi a avut de scris în jur de o sută de articole (d-na Kavková, pe deasupra, este și autoare a unui amplu studiu introductiv, de sinteză, care pînă astăzi rămîne un model al genului). După cincisprezece ani, am uitat multe detalii neplăcute, dar mai țin minte că și Uniunea Scriitorilor din România (cu care am colaborat), și Ambasada R.S.R. de la Praga interveneau mai ales în legătură cu scriitorii plecați din România; am aflat de fiecare dată că X.Y. "nu mai e scriitor român" (cam așa suna formula consacrată) și, ca atare, nu poate fi inclus în *Dicționar*. De aceea nu-i găsiți în *Dicționarul* nostru pe Sorin Alexandrescu, pe Ion Caracul, pe Paul Goma, pe Virgil Ierunca, pe Monica Lovinescu, pe Dumitru Țepeneag, pe Mihai Ursachi și alții. Pe de altă parte, au existat prieteni care ne ajutau foarte mult, trimițîndu-ne date exacte de care aveam mare nevoie: nici nu puteți să vă închipuiți ce problemă a reprezentat, uneori, data sau locul nașterii unui scriitor sau data apariției operelor sale! Persoana care ne-a fost de mare folos atunci se numește Mariana Vorona; este o prietenă scumpă a mea, absolventă a secției de cehă din București, care lucra în anii aceia la Uniunea Scriitorilor. În ceea ce privește tricolorul fără stemă: n-aveam să ne însușim meritele ce nu ne aparțin! Se pare că acela care a decis soluția respectivă, în cazul tuturor dicționarelor, a fost graficianul editurii.

Credeți că valorile literaturii, ale culturii române în general, sînt suficiente de cunoscute în Cehia, comparativ cu valorile culturale ale altor popoare, unde nu se vorbește o limbă de largă circulație (Polonia, Ungaria, Bulgaria, de pildă)?

După părerea mea, literatura și în general cultura română nu este la noi încă suficient de cunoscută. Cu Polonia și cu Ungaria eram vecini și ne cunoșteam mai bine și, în plus, au fost cîteva momente în istoria recentă cînd s-a manifestat un interes pronunțat pentru anumite traduceri din literatura poloneză și maghiară, din cauza îndrăzelii lor politice. Cu toate acestea, și traduceri din literatura română sînt destul de numeroase. Tradiția orientării spre valorile literare românești începe pe la sfîrșitul secolului trecut, cu primele traduceri din Ioan Slavici (*Moara cu noroc*) și din I.L. Caragiale (*Păcat și alte nuvele*). Însă abia după primul război mondial se poate vorbi de o intensificare a preocupărilor privind traduceri din literatura dv.; o contribuție însemnată, în această direcție, și-au adus doamna Jindra Huskova-Flajshansova (fostă studentă a

lui Ovid Densusianu), doamna Marie Karásková-Kojeká și domnul J.S. Kvapil, prezentînd opere importante ale unor scriitori contemporani – Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu. După cel de-al doilea război mondial, cu popularizarea literaturii române se ocupa mai ales editura SNKLHU (mai tirziu, Odeon) din Praga. Astfel, cititorii cehi au început să cunoască mai bine unii clasici ai literaturii române (I.L. Caragiale, M. Eminescu, I. Creangă, I. Slavici), reprezentanții diferitelor curente ale prozei interbelice (L. Rebreanu, G. Călinescu, G. Bogza), dar într-o măsură mult mai redusă pe cei ai poeziei (T. Arghezi). Dintre scriitorii secolului 20, o situație privilegiată au avut M. Sado-

cicatrizate de M. Blecher, *Întoarcerea lui Ulise* de Modest Morariu și cîteva nuvele de după război ale lui M. Eliade (*Pe strada Mintuleasa*, *Les trois Grâces*, *Ivan*, *Dayan*). Mai ales personalitatea scriitorului și savantului de origine română trezește în Cehia un interes mereu crescînd: la Televiziunea de stat, de exemplu, s-a inițiat o nouă emisiune culturală intitulată *Biblioteca lui Eliade*, în care tînărul și talentatul regizor, Igor Chaun, i-a invitat pe româniștii din Praga nu numai pentru a discuta despre viața și opera lui Eliade, ci și pentru a prezenta mai pe larg fenomenul cultural românesc. Sînt convinsă că toate acestea sînt semne bune pentru viitor.

Cu ce greutăți vă confrunțați la

veanu și Z. Stancu, în timp ce scriitorii aparținînd unor generații mai tinere au fost traduși mai puțin. Au apărut, totuși, în volume sau reviste literare, unele opere ale reprezentanților "generației anilor șazeci" (D.R. Popescu, Fănuș Neagu, N. Stănescu, M. Sorescu, A. Blandiana), trezînd un viu interes în rîndurile publicului ceh. Mai tirziu, în anii optzeci, a fost posibilă publicarea unor cărți valoroase din literatura română, care s-au bucurat de o primire foarte favorabilă din partea criticii și a publicului cititor ceh: *Cinci nuvele românești*, romanele lui M. Eliade, *Șarpele*, *Maitreyi* și *Nuntă în cer*; *Fascinația* de L. Fulga, *Nuvele* de Gib Mihăescu. În sfîrșit, după marile schimbări politice produse în țările noastre, în noiembrie și decembrie 1989, au dispărut tabuurile și interdicțiile de orice fel, iar în fața noastră s-a deschis o perspectivă deosebită – aceea de a putea cunoaște și prezenta pe toți scriitorii români, din România și din diaspora. Iată de ce, presa literară cehă a publicat, în ultimii ani, texte de Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Gabriel Liiceanu, Andrei Cornea, H.-R. Patapievici, E. Cioran, recenzii ale unor opere ale lui M. Eliade, V. Ierunca ș.a. Bineînțeles, după prăbușirea unor edituri de stat și escaladarea prețurilor în domeniul editorial, s-au manifestat serioase probleme economice, motiv pentru care traducătorii trebuie să caute subvenții și sponsorizare. În ultimii ani, aș spune că începem să ne orientăm mai bine pe piața liberă a cărții, iar publicul nostru a beneficiat, de curînd, de trei titluri extraordinare de bine alese din literatura secolului nostru: *Întîmplări în irealitatea imediată* și *Inimi*

secția de limba română din cadrul Institutului de Studii Române ale Universității din Praga?

Find optimistă incurabilă, aș începe totuși cu aspectele pozitive, care sînt, după părerea mea, și mai numeroase și mai importante. În primul rînd, continuitatea secției de românică de la Facultatea de Litere din Praga n-a fost niciodată întreruptă, de la întemeierea secției de sine stătătoare, în 1950. Sub vechiul regim, ni se reproșa, din cînd în cînd, că avem un număr redus de studenți, că "eficiența" noastră e destul de scăzută etc. Asemenea reproșuri erau adresate atunci și secțiilor de limbi orientale, de istoria artei ș.a.m.d. De fiecare dată ne-a salvat cite o persoană mai luminată din conducerea Facultății, care își dădea seama că tocmai în varietatea și tradiția tuturor disciplinelor cultivate la Facultatea de Litere constă valoarea ei. După 1989, ne-am confruntat cu o situație cu totul nouă: numeroși studenți au părăsit româna, orientîndu-se exclusiv spre franceză sau spre alte limbi occidentale. Din fericire, această setă după tot ce provine din Vest s-a cam potolit, iar noi avem din nou o serie de studenți dotați și silitori, interesați de limba și cultura română. La un curs facultativ de limbă și de conversație vin chiar și cîțiva studenți de la alte facultăți, de exemplu de la Științe Sociale sau de la Politehnică. De motivarea și seriozitatea tinerilor din secția noastră decurge și un alt aspect pozitiv, și anu-

Dialog realizat de
Ilie Radu-Nandra

(Continuare în pag 22)

„Româna – profesia mea și o mare iubire”

(Urmare din pag. 21)

me faptul că nici în viitor românistica pragheză nu va duce lipsă de cadre didactice. În anul acesta, un tânăr, talentat mai ales în domeniul lingvisticii, a devenit doctorand la dl conferențiar Felix, care se pregătește să iasă la pensie. Băiatul se numește Vlastimil Kadlec, iar teza lui de doctorat se referă la categoria determinării în limba română; v-aș recomanda din suflet ca viitorul intervieu să i-l luată chiar lui. Nici eu n-o să am probleme când va veni momentul să propun un succesor, din rândurile absolvenților noștri, fiindcă de pe acum pot să dau mai multe nume. Continuând enumerarea circumstanțelor favorabile, nu pot să nu amintesc prezența – extrem de importantă – a lectorilor de limba română veniți din România. Din anii șazececi, s-au succedat la noi o serie de specialiști români care au lucrat cu multă competență și multă dăruire cu studenții noștri; să-i numesc măcar pe cei din ultimele decenii: prof. univ. Vasile Adăscăliței, etnolog din Iași, dna conf. univ. Teodora Alexandru, boemistă din București, conf. univ. Gheorghe Bîrlea, lingvist din Tîrgoviște. Îmi permit să folosesc această ocazie ca să le trimit vii mulțumiri și salutări prietenești din Praga, sperînd că și dumnealor păstrează amintiri plăcute din sejurul lor praghez. De anul trecut, pe post de lector de română activează dna dr. Victoria Moldovan – în sfîrșit, cineva din Cluj! Cu toții ne bucurăm foarte mult că își va continua misiunea și după vacanță în viitorul an universitar. Poate nu e prea prudent s-o "bîrfesc" pe dna Moldovan tocmai în fața unui clujean, dar pot să vă destăinuiesc că toată lumea din Institutul nostru s-a îndrăgostit pur și simplu de ea. Studenții vorbesc cu entuziasm despre orele ei, iar noi, colegii, apreciem în mod deosebit consultațiile în materie de limbă și alte forme de colaborare, utile pentru secția noastră. Acum citeva săptămîni, ne-au parvenit de la Cluj citeva exemplare ale unui manual la care dna Moldovan a lucrat, împreună cu dna Liana Pop, drept coordonator: *Grammaire du roumain – Romanian Grammar – Gramatică limbii române* (Ed. Echinox, 1997). După părerea mea e o gramatică-model pentru uzul lectoratelor române din străinătate, iar la noi va fi folosită desigur cu mare succes. Felicitările mele sincere celor două autoare principale ale cărții – reușite din toate punctele de vedere! Să trec acum la capitolul fondului nostru de carte. Și în această privință stăm bine: cărțile românești fac parte din Biblioteca Romanică a Institutului, care, în momentul de față, cuprinde în jur de 70.000 de volume și e considerată una dintre cele mai bune biblioteci de genul acesta din Euro-

pa Centrală. Unele titluri datează chiar din secolul trecut sau de la începutul secolului nostru, marea majoritate a cărților românești provin însă din perioada de după cel de-al doilea război mondial. Profesoara Marie Kavková (care a activat timp de cîțiva ani și în calitate de atașat cultural la București) povestește că prin 1954 a reușit să obțină aprobarea autorităților române pentru a alege și cumpăra cărți, chiar de la un depozit de titluri interzise, și aceasta datorită unor prieteni buni, mai ales datorită profesorului Paul Cornea. Optzeci de pachete trimise atunci la Praga au devenit nucleul secției românești a Bibliotecii Romanice. Mai tirziu, dotarea lectoratului nostru a fost preluată de o instituție, și anume de Biblioteca Centrală Universitară din București. În fiecare an, B.C.U. ne trimite o listă a periodicelor din care putem alege tot ce ne trebuie, de la cotidiene pînă la publicații de specialitate (literată fiind, consider ca extrem de important faptul că primim cu regularitate *România literară*, *Jurnalul literar*, *Viața Românească*, *Universul cărții*, *Revista de istorie și teorie literară*). În privința cărților, oferta vine aproape în fiecare lună; bineînțeles, n-am vrea să abuzăm de generozitatea instituției române, de aceea alegem, de fiecare dată, numai titlurile ce ne lipsesc, autori noi, ediții critice. În orice caz, recunoștința noastră se îndreaptă spre directorul Bibliotecii Centrale Universitare, dl Ion Stoica, și spre Serviciul

apare la Editura Fundației (cărți deosebit de valoroase), plus citeva reviste de înaltă ținută, de exemplu *Lettre Internationales* sau *Curierul Românesc*. Anul acesta, i-am cerut dlui președinte Buzura o bursă la Cursurile de vară de la Baia Mare, pentru studentul nostru Jan Plesinger, interesat de problemele istoriei recente a României. Am fost plăcut surprinsă de răspunsul pozitiv și foarte prompt din partea dlui președinte; Jan va putea participa, în felul acesta, la cursuri, iar România cred că a cîștigat, pentru viitor, un politolog ceh, vorbitor de limba română și interesat de realitățile românești. Dat fiind că am pomenit mai multe reviste, nu pot să trec sub tăcere revista 22, la care ne-am abonat la Institut. Întîmplător, am făcut cunoștință cu dna Rodica Palade, la Paris, acum cîțiva ani, iar de atunci am încercat să urmăresc revista. În ultima vreme, ea mi-a devenit indispensabilă, fiindcă, spre deosebire de restul presei, pune la dispoziție analize, puncte de vedere și comentarii (de Gabriela Adameșteanu, Rodica Palade, Andrei Cornea, H.-R. Patapievici) care ne permit să ne orientăm mai bine în actualitatea românească.

Toate acestea fiind spuse, aș trece totuși la capitolul "greutăților", de care v-ați interesat. În primul rînd, lipsă de spațiu, dar o asemenea constatare e banală pentru orice universitate (cel puțin de la noi), așa că n-am să mai insist. Un dezavantaj față de colegii noștri îl reprezintă faptul că la Praga nu există un Centru de Cultură Română. Colegii de la secția franceză sau italiană pot folosi pe deplin materiale provenite din partea Institutului Francez sau Institutului Italian, pot participa, cu studenții, la diverse acțiuni culturale. Și la București funcționează un Centru Ceh, cred că destul de activ. Din păcate, reciprocitatea nu e respectată în domeniul acesta, ceea ce înseamnă o mare pierdere, nu numai pentru secția noastră, ci și pentru un public mai larg (membrii Asociației Cehia-România sau pur și simplu omul de pe stradă, care ar intra acolo ca să-și cumpere un disc cu muzică românească). Ambasada Română din Praga organizează expoziții, vizionări de filme documentare etc., dar tot nu poate suplini absența unei astfel de instituții culturale. În sfîrșit, o mare problemă, despre care știm de ani de-a rîndul, fără s-o putem rezolva în cadrul secției de română. În fiecare an, pe baza Acordului cultural dintre cele două țări, primim cite patru burse pentru cursurile de vară, organizate de mai multe universități românești (iar la noi vin, de fiecare dată, patru boemiști sau slaviști). Ne bucurăm foarte mult de acest schimb care prezintă, pentru studenții noștri, o experiență extraordinară și o motivare în plus, pentru studiul lor. Pe de altă parte, însă, ne pare foarte rău că nu se pot realiza și schimburi (burse) mai

lungi, să zicem pentru un semestru. Promoția mea a fost oarecum privilegiată în sensul acesta (nu știu din ce cauză), așa că unii dintre noi am petrecut șase luni la București – e un avantaj enorm care îți permite să mergi la cursuri, la bibliotecă, la spectacole, să-ți faci o mulțime de prieteni, să cunoști mai intim limba și civilizația țării sau, mă rog, să scrii o lucrare de diplomă mai bine documentată. Din păcate, de atunci nu am reușit decît o singură dată, prin 1987-88, dar bursele acelea, de trei luni, nu au fost reciproce, ci plătite în întregime de statul nostru. Statul român a asigurat numai cursuri la Universitate, iar de cele patru studente trimise la București s-a ocupat cu mare atenție o veche prietenă a mea, d-na Ioana Cristescu de la Biblioteca Academiei (vă amintiți ce condiții de trai erau în anii aceia în România). Aș conchide, deci, că această problemă rămîne de rezolvat. Numai că nu știu cine o s-o rezolve și cum. La Ministerul Învățămîntului de la noi n-am întîlnit o atitudine favorabilă ("Pentru doar cîțiva studenți, să încheiem un acord de colaborare în domeniul învățămîntului?"), în timp ce la București, unde am beneficiat, anul trecut, de o invitație din partea Ministerului Învățămîntului, am văzut că interesul pentru asemenea schimburi este mult mai pronunțat. Profit și de această ocazie ca să vorbesc cu totul deschis despre o lipsă care, sper, va găsi o soluție într-un viitor apropiat, spre folosul studenților cehi și români.

Ce ați dori să transmiteți cititorilor revistei România literară, românilor în general?

În primul rînd, aș dori să-i asigur că au mulți prieteni sau măcar simpatizanți în Cehia. Este vorba nu numai de persoanele care sînt legate profesional de România, ca noi, româniștii, ci și de o mulțime de cehi care au fost o dată sau de mai multe ori în țara dv., pe litoral, la munte, în vreo întreprindere, și de atunci păstrează amintiri plăcute și un interes mai mult sau mai puțin constant pentru România. În ceea ce mă privește, am trăit alături de români toate momentele bune și rele: relativa bunăstare din anii șazececi, cutremurul din 1977, anii dictaturii, cînd populația aproape murea de foame și de frig, iar bisericile au fost ori distruse, ori translate altundeva... În decembrie 1989 am crezut naiv că totul se va schimba repede spre mai bine. Păcat de acei șapte ani în care nu s-a făcut mare lucru! E general recunoscut faptul că acum, după alegerile din noiembrie '96, românii au din nou o mare șansă istorică, aceea de a confirma că fac parte din Europa. Nu e lucru ușor să asiguri, zi cu zi, condițiile în care să funcționeze un stat democratic și de drept – și noi în Cehia ne luptăm cu fel de fel de greutăți pe drumul acesta, dar ne consolăm cu gîndul că e un proces permanent și pentru statele dezvoltate, din Occident. Cu ce să închei? Cu o urare foarte sinceră, că vă țin pumnii strînși, fiind convinsă că hărnicia, înțelepciunea și răbdarea, calități caracteristice poporului român, vor învinge!

Praga, aprilie-iulie 1997

Schimb și Dotarea Lectoratelor al Bibliotecii. În ultimii doi ani, o altă instituție ne acordă un sprijin substanțial, trimițîndu-ne cărți și reviste: este vorba de Fundația Culturală Română și de președintele ei, scriitorul Augustin Buzura. Primim o mare parte din ceea ce

Portretul lui La Fontaine

◆ Portretul pe care Marc Fumaroli îl face celui mai celebru fabulist european în *Jean de La Fontaine în secolul său* (Ed. De Fallois) este social și politic, poetica neintrând în preocupările noii cărți. Spre deosebire de alți biografi și exegeți, Fumaroli îl vede pe La Fontaine mai curînd fidel decît indiferent, mai curînd rebel decît curtean conformist și, în fine, pe cit de religios pe atît de libertin. Admiratia pe care o are pentru opera fabulistului, îl face pe biograf să fie prea generos în interpretarea faptelor lui, puse pe seama "unui spirit profund, dublat de un suflet moale, maleabil".

Viață dublă

◆ Fred Vargas e... o franțuzoaică, de profesie arheolog, specializată în Evul Mediu. Ca și personajele sale, ea duce de un deceniu o viață dublă. Ziua se ocupă de istorie, deshumînd și studiînd vechi obiecte și oseminte, iar noaptea scrie istorii ciudate, într-un gen romanesc propriu, fantastic - de groază - poetic, dar pigmentat cu umor. Personajele care îi populează cărțile (între care *Cei ce vor muri te salută*, *Jocurile dragostei și ale morții*, *Sculăți-vă, morți* - a se observa obstinția macabră a titlurilor, care sînt sarje ironice) sînt savanți

anarhiști și lunatici, prin intermediul cărora Fred Vargas își poate demonstra fantezia livrescă și alchimia verbală.

Prietenul provensal

◆ Christoph Meckel e un scriitor german care își petrece mai multe luni pe an într-un sat din regiunea franceză Drôme. Acolo s-a împrietenit cu un cultivator de lavandă, Mathieu Combel, și acesta a devenit personajul principal al recentei sale cărți *Un om necunoscut* (Ed. Hanser, München). Scriitorul povestește ce a văzut și a înțeles el din viața țărănească anacronică a satului dar și cum vede regiunea și locuitorii ei Mathieu, prietenul provensal, un țaran dintr-o categorie pe cale de dispariție: ploaia acidă distruge culturile, iar televiziunea seacă imaginația ancestrală și distruge chiar și bucuria de a sta de vorbă pe îndelete, seara, în jurul mesei.

„Or“

◆ Hélène Cioux (n. 1937) cofondatoare a revistei "Poétique" și romancieră de frunte a valului afirmat după 1968 (din bibliografia ei: *Al treilea corp*, *Începuturile*, *Neutru*, *Acolo*, *Cartea Prometheei*, *Logodnica evreică*, *Beethoven pentru totdeauna*) a publicat de curînd o nouă carte, elogiata de critică. Romanul *Or. Les lettres de mon père* (Ed. des Femmes) este - ni se spune - "superb și neașteptat". Moartea prematură a tatălui a marcat adînc per-

sonalitatea și opera scriitoarei. Într-o zi, la mulți ani după tragedie, fratele ei îi spune că păstrează scrisorile de dragoste ale tatălui lor către mamă. Hélène Cioux, înainte de a le citi, și le imaginează, le inventează. *Or* e romanul care "povestește" scrisorile de dragoste ale tatălui, reale și fictive în același timp, numele din titlu semnificînd și *aur* și *origine* și conjuncție adversativă și prescurtare de la *Oran*, orașul natal al autoarei și locul unde s-a stîns tatăl ei.

Pla

◆ Scriitorul catalan Josep Pla (1897-1981), autor a 45 de volume, în principal eseuri, povestiri de călătorie, cronici, portrete, jurnale, citeva nuvele și două romane (*Strada îngustă* și *Nocturnă de primăvară*), - detesta dezordinea, ca un țaran ce era și nu se simțea atras de ficțiune, scrie Cristina Badosa în *Josep Pla, biografia singularului* (Ed. Alfaguara). Exilat în Franța, a lucrat pentru serviciile secrete franchiste, era misogin convins și conservator obstinat. Biografa, deși îl admiră pe scriitor și jurnalist, își mărturisește printre rînduri antipatia pentru om - scrie "El País".

A doua modernitate

◆ Sociologul german Ulrich Beck va dirija la Editura Suhrkamp din Frankfurt o nouă colecție intitulată *Edition Zweite Moderne*. Intervievat de ziarul elvețian "Neue Züricher Zeitung", Beck și-a explicat proiectul: "Prin această colecție pusă sub genericul *A doua modernitate* vreau să mă delimitez de prima modernitate, adică de modelul nostru binecunoscut de societatea industrializată,

de modelul capitalismului-providență. Și astăzi încă, numeroase reflecții sociologice ar vrea să continue acest model, ameliorîndu-l într-un fel sau altul. Anthony Giddens, autorii pe care-i vom include în colecție și eu cred că acest lucru e imposibil. În același timp, noi ne demarcăm și de discursul postmodern, fiindcă sîntem de părere că modernitatea nu s-a sfîrșit."

Bătălia pentru "Cetățeanul Kane"

◆ În 1939, un newyorkez de 24 de ani sosea la Hollywood: Orson Welles. Tînărul regizor avea să agite în curînd apele cam stătute ale cinema-ului cu *Citizen Kane*, un portret în vitriol al magnatului de presă american William Randolph Hearst. Premiera filmului a fost amînată de mai multe ori, fiindcă tartorii de la Hollywood nu voiau să rănească susceptibilitatea puternicului om de presă. Un excelent documentar, difuzat recent pe Canal +, face o paralelă între viața lui Orson Welles și cea a lui William Hearst, subliniînd similitudinile, ceea ce explică fascinația pe care o exercita Hearst asupra lui Welles. Ceea ce magnatul n-a suportat în *Cetățeanul Kane* nu e felul cum e prezentat el, ca un bătrîn închis și obtuz, ci faptul că Marion Davis, femeia pe care o iubea, e descrisă ca o alcoolică fără altă preocupare decît jocul de puzzle. Hearst a utilizat toate mijloacele pentru a împiedica difuzarea filmului.

Ideologie și utopie

◆ Sub titlul *L'Idéologie et l'utopie*, Editura Seuil din Paris a publicat recent, pentru prima oară în limba franceză, suita de lecții pe care filosoful Paul Ricoeur le-a susținut în anul 1975, pe această temă, la Universitatea din Chicago. În prelungirea unor cercetări fragmentare privind aceste "expresii ale imaginarului social" (îndeosebi în volumul *De la text la acțiune*), Ricoeur analizează interferențele celor două domenii așa cum apar ele la Marx, Althusser, Mannheim, Weber, Habermas și Geertz (în secțiunea consacrată *Ideologiei*) și, în spațiul reflecțiilor despre *Utopie*, din a doua secvență a cărții, la Mannheim, Saint-Simon și Fourier. Notele pozitive ca și cele "patologice", ținînd de distorsiunile provocate în ambele sfere, sînt evidențiate într-o perspectivă critică cuprinzătoare, ce permite înțelegerea extrem de nuanțată a "structurii simbolice" a vieții sociale, în relație cu știința, religia, psihanaliza, sociologia, retorica. Propunîndu-și să "reunească în același

Paul Ricoeur

L'IDÉOLOGIE
ET
L'UTOPIE

cadru conceptual cele două noțiuni tratate de obicei în mod separat", autorul își exprimă "convingerea, sau cel puțin speranța că dialectica dintre ideologie și utopie va aduce o oarecare lumină chestiunii nerezolvate a imaginației ca problemă filosofică".

Geniul și nebunia

◆ Sînt marii scriitori, într-un fel sau altul, cu toții niște nevrotici? După părerea psihiatrilor și antropologului Philippe Brenot, expusă în cartea *Geniul și nebunia* (Ed. Plon), exaltarea creatoare e foarte aproape de melancolia maladivă, iar geniul - de nebunie. "Un geni - spune el - este un om care a reușit să facă ceva din nebunia lui". Multe opere literare importante, crede psihiatrul, s-au născut din acest soi de trecere foarte specială de la depresie la opusul ei, care e excitația ideilor, iar omul de geni e adesea destabilizat de abundența propriilor idei.

Vedeta

◆ "Am decis să plec la Los Angeles pentru a lua totul de la zero. Pe atunci, situația economică în Mexic era foarte proastă", se confesează Salma Hayek în "El periódico de Catalunya". Ea nu era însă o emigrantă mexicană obișnuită, căci nu fugea de mizerie ci de celebritate. Serialul *Teresa* făcuse din ea idolul mexicanilor. În fiecare seară 60% din populația Mexicului se așeza la televizor pentru a-i urmări aventurile sentimentale. Unii mergeau chiar pînă la a organiza manifestații de stradă la care se scanda "Teresa, te iubim". Decizia de a fugi i-a fost benefică: Salma Hayek s-a impus și la Hollywood, mai întîi în *Desperado*, alături de in-

vitabilul *latin lover* Antonio Banderas, apoi contractele au început să curgă. Acum se pregătește să o întruchipeze pe nefericita pictoriță Frida Kahlo, într-un film de Roberto Snider.

Presa de scandal

◆ Cartea lui Albert du Roy *Carnavalul ipocrișilor* este un studiu amuzant, scriitor, dar serios în intenție, al presei de scandal - procedeele, cititorii și rațiunea ei de a exista. Du Roy analizează cei trei poli ai sistemului: "victima", cititorul și publicația în ansamblu (text, fotografii, reclame etc.). Un flux permanent leagă cei trei poli: banii. Cititorul plătește ca să obțină reviste sau ziarul, care și ele

plătesc fotoreporteri dar și daune "victimelor" (care pot plăti la rîndul lor pe paparazzi pentru a le face reclamă) etc. Părerea autorului e că publicul larg se interesează de tot soiul de ineptii despre staruri și persoane publice din frustrare, plictiseală și din satisfacția de a constata că bogăția, luxul, frumusețea, celebritatea nu-i apără pe cei ce constituie crema societății de tot soiul de nenorociri.

Anarhistul spre pensie

◆ Hunter S. Thompson (n. 1939), inventatorul "jurnalismului gonzo" - pe care-l definește ca un amestec de energie cu tipul de ziaristică practicat de Norman Mailer și Tom Wolfe - rămîne un non-conformist și la maturitatea avansată. S-a făcut cunoscut în 1966 cînd, după ce a petrecut un an în compania unei găști de motocicliști, a publicat *Hell's Angels*, apoi a scris, sub efectul drogurilor, *Fear and Loathing and Las Vegas* (1971) - "o călătorie halucinantă în inima visului american". Anarhist militant, a descris în felul său campania prezidențială din 1972 în *Fear and Loathing on the Campaign Trail*, precum și numeroase articole în "Rolling Stone". Recent și-a publicat un prim volum de corespondență la Villard Books iar pentru a 60-a aniversare pregătește adaptarea cinematografică *Las Vegas Parano*, ce va fi regizată de Terry Gilliam, cu Johnny Depp în rolul principal. "Herald Tribune" mai spune despre el că e colecționar de extinctoare pe care le folosește din cînd în cînd, fără să fie nevoie. În imagine, Hunter S. Thomas la 23 de ani, cînd trăznăile îi ședeau mai bine.

Deborah Warner la Paris

◆ La Teatrul Odeon din Paris se bucură de mare succes *Casa păpușilor* de Henrik Ibsen, în regia unei tinere englezoaice, Deborah Warner (în treacăt fie spus, o mare admiratoare a teatrului românesc), cunoscută publicului francez prin spectacolele montate de ea în Franța, la începutul anilor '90: *Titus Andronicus* și *Richard II* de Shakespeare și *Electra* de Sofocle. Apreciată de Pe-

ter Brook și Patrice Chéreau, Deborah Warner este astăzi regizoare asociată la conducerea artistică a Teatrului Național din Londra și a cucerit de două ori prestigiosul premiu Olivier în Marea Britanie și premiul Sindicatului profesionist al criticii din Paris. După ce Isabelle Huppert a părăsit spectacolele cu *Casa păpușilor*, rolul Norei a fost preluat de Dominique Blanc.

Revista revistelor

Consumul de neuroni

Numărul 7-8 al revistei săptămânice *POESIS* nu e deloc atins nici de secetă, nici de apa de ploaie estivală. Poezii fiind mereu anapoda, revista realizată de George Vulturescu pare că urcă stăche-ta textelor publicate peste vară și că are din plin resurse (spirituale) să o facă, astfel încât toate cele 28 de pagini mari să fie citite, unele chiar de memorat. În primul rând, debutul uimitor al unei fete de 16 ani, descoperite de Andrei Bodiș la cenaclul "Interval", *Ruxandra Novac*, nume de urmărit de acum încolo, căci originalitatea și forța ei par dovada unei înzestrări poetice excepționale care, dacă se va menține și după 20 de ani și nu e doar expresia unei febre adoles-centine, îi va asigura un loc în poezia română a secolului 21. Scrie Andrei Bodiș: "Când a citit la cenaclul «Inter-val» ne-a lăsat, la propriu, muți. După ce am ieșit din fisticăală, ne-am dat seama că poezia acestei adolescente fi-liforme și extrem de timide trebuie privită cu toată atenția". Reproducem, re-gretind că nu o putem face pe un spațiu mai larg, două fragmente ilustrative din poemul *Clownii*: "În duminica aceea ră-ioasă/ nu mai știam ce să facem/ Venea tristețea mică apoi tristețea mijlocie a-poi tristețea mare/ veneau melcii și gre-ierii înspăimântători și Marile Oase ca-re ne-au dat viață.[...] Ne era frig, deși trupul ne fumega/ ne aduceam aminte/ (altădată ieșeam îmbrăcați în flori de-nalbă pluteam pe lângă/ valeții încotoș-mănați și lălele negre și nisip ni se scur-geau pe gură)/ cerul se deschidea în fi-șii violet în casa scârilor și noi cre-deam/ că vine Domnul Dumnezeu și Domnul Dumnezeu nu venea". Am fi citit "cu toată atenția" și alte texte ale adolescenței (pe care o invităm să se adreseze și revistei noastre), pentru a ne întâi impresia pe care ne-a lăsat-o a-cest unic și emoționant poem. ♦ Dar *Poesis* nu se sprijină doar pe coloanele de creații recente ale unor poeți români din generații diferite (cu care spațiul al-tor reviste e destul de zgârcit), ci pu-blică și cronici la cărți proaspete de po-eme, precum și eseuri, interviuri, tradu-ceri. Astfel, în acest număr se pot citi, pe lângă poeziile semnate de Florența Albu, Valentin Tașcu, Marian Dopcea, Constantin Hrehor, Eugen Evu, Ni-

cholas Catanoy ș.a., numeroase recen-zii și cronici, între care se remarcă cele ale lui Vasile Baghiu (tot atât de bun critic literar cit și poet) la volume de Ioan Es. Pop, Dorin Ploscaru și Horia Gârbea. Iată părerea lui despre *Proba cu martori* a celui din urmă: "deși Horia Gârbea pare să știe că sarcasmul și iro-nia sint gratuități infantile, expresia dorinței de a epata, contextul în care s-a format ca poet nu-i permite să depă-șească «vîrsta ingrată». Nu spun că genul acesta de poezie ar fi lipsit de valoare, dar cert este că el nu se poate sustrage impresiei că aparține unui re-gistru minor." ♦ Ca în fiecare *Poesis*, foarte interesantă și atrăgătoare e rubri-ca lui Nae Antonescu intitulată *Poeți uitați*, al cărei subiect e acum Anișoara Odeanu (1912-1972). Analiza celor trei volume de versuri ale acesteia, publi-cate între 1939-1943, e însoțită de o evocare a personalității "copilului teri-bil" (cum o numea Camil Petrescu), Nae Antonescu folosind pentru aceasta atât extrase din memoriile lui Ștefan Băciu, cât și amintiri personale: "Cine-și mai aduce aminte astăzi de Anișoara Odeanu? Devenise aproape un mit al deceniului patru al veacului nostru, atât în comportarea ei sportivă, cu iz de ștregăniță modernă și de o frumusețe răpitoare, după cum dau glas contem-porarii ei. A avut un răsunător succes cu volumul intitulat: *Înt-un cămin de domnișoare*, din anul 1934, un debut care i-a adus atâtea bucurii încât era o-prită pe străzile Capitalei să dea auto-grafe. Poeta a fost apreciată de marii noștri scriitori ai timpului, de la Mircea Eliade la Camil Petrescu, atât pentru talentul ei cit și pentru atitudinea dezin-voltă, sinceră, neconvențională, atentă cu toată lumea, vesnic radiind senti-mente de bucurie expansivă." ♦ Trebu-ie menționat și spațiul acordat tradu-cătorilor de poezie, întreprindere pe care doar cei ce au încercat-o știu cât de dificilă, de delicată și de chinuitoare este, cit timp și neuroni consumă echiva-larea profunzimilor poetice dintr-o lim-bă în alta. Există mari poeți, pentru care variantele în română par ineputabile, tentindu-i mereu pe traducători. Dintre traduceri acestui număr, pagina lui Dan Dănilă cu echivalențe din Rainer Maria Rilke este o certă reușită. Iată cum sună de exemplu celebra strofă din *Poetul*, în noua tălmăcire: "Iubită n-am, nici casă să trăiesc/ și nici un loc al meu, să stăruie/ iar lucrurile toate, că-roră mă dăruie/ devin bogate și mă chel-tuiesc.", față de cea indeobște cunoscu-tă a Mariei Banuș: "Iubită n-am, nici casă ca să stau/ și nici un loc în care să trăiesc/ Și orice lucruri căroră mă dau/ devin bogate și mă cheltuiesc".

Știrea ca zvon

După ce presa a tot anunțat "din surse sigure" o remaniere guvernamen-tală în această toamnă, dl Ion Diaconescu a afirmat că actualul guvern este cel mai bun pe care îl putem avea. A-cest punct de vedere a fost amendat de o parte a presei, iar într-un editorial din *EVENIMENTUL ZILEI*, intitulat *Mar-tienii criminali*, dl Cornel Nistorescu scrie următoarele: "Dacă justificarea eșecului e o atitudine firească la guver-nanți, ea nu-l poate convinge nici pe omul simplu, nici pe ziarist și nici pe președinte. Și, cu toate acestea, la în-țilnirea unor miniștri cu președintele Emil Constantinescu s-a stabilit dema-rarea unei acțiuni împotriva rezistenței structurilor vechi." Formula dlui Diaconescu e exagerat de pesimistă, dacă d-sa își închipuie că nu s-ar putea găsi azi în România persoane care să facă lucruri mai bune decît actualul cabinet

LA MICROSCOP

Cele trei costume ale dlui Sava

INTR-O emisiune t.v. de duminică, dl Iosif Sava a făcut o afirmație absolut judicioasă, pînă la un punct. Aceea că d-sa are, acum, doar trei cos-tume de haine deoarece munca sa de o viață s-a dus (și) pe cheltuielile pentru studii superioare ale tinerilor care ulte-ror au părăsit România. Dl Sava a deplins cu acest prilej faptul că țara noastră nu e în stare să-și păstreze va-lorile pe care le produce. Americanii, mai afirma d-sa, iau valorile autohtone chiar de aici din țară, cu interviuri, și ne vădăvesc de reprezentanții de frunte ai generațiilor tinere. Mai pragmatic, mai informat sau pur și simplu politicos, invitatul dlui Sava, dl Horia Alexan-drescu, n-a mușcat din momeala am-fitrionului, ci a dat vina pe lipsa de bani din România. În logica dlui Sava, în România nu mai e loc pentru profe-sioniști din pricina impostorilor, iar asta mai ales în gazetărie. Unde sint profesioniști? se întreba îndurerat dl Sava, cu trimitere la profesioniștii de pînă în '90. Unii dintre acei profesio-niști conduc azi ziare, iar cei mai mulți dintre ei provin de la aceeași școală a gazetăriei pe care a urmat-o și dl Sava, cea de la *Scînteia tineretului*. Probabil însă că dl Sava aștepta din partea invi-tatului său un răspuns referitor la actu-alii profesioniști din TVR. Dacă mă înșel, îi cer scuze anticipat dlui Sava.

Despre profesionalismul gazetarilor de pînă în '89 ar fi fost bine dacă dl Sava s-ar fi abținut să amintească. Am cunoscut și eu cițiva și știu, chiar de la ei, că jucau rolul de instrumente de presă, pe pozitiv sau pe negativ. Repor-terul de la *Scînteia* sau de la *Scînteia ti-neretului* reprezenta, gazetărește, lovi-tura fatală cînd mergea pe negativ. Avea documentația de acasă, tot ceea ce făcea el era să constate la fața locu-lui că așa stăteau lucrurile și apoi să-și scrie reportajul ca și cum el ar fi des-coperit cine știe ce ticăloșii socialiste. Dacă aceștia sint profesioniștii a căror

dispariție o deplînge dl Sava, nu vîd în ce constă paguba.

Dacă dl Sava ar fi vorbit deschis despre faptul că în TVR și-au făcut apariția tot soiul de neprofesioniști, atunci poate că și d-sa ar fi avut unele motive să-și reproșeze absența simțului critic. Ce vedete de televiziune a impus dl Sava? Iar în absența d-sale, pe cine a propus ca suplinitori? Dl Iosif Sava e unul dintre oamenii de televiziune care se pricepe, azi, la această meserie. Are însă două defecte tipice pentru toți cei din generația din care face parte. A pro-dus elevi mediocri și n-a încercat să-și pregătească un înlocuitor.

Cel de-al treilea defect, pe care îl are doar generația dlui Sava, nu și am-fitrionul "Seratelor", e că transformă relația de vîrstă într-un soi de mafio-tism de nepătruns.

Așa că în loc să-și pună întrebarea cum de pleacă reprezentanții genera-țiilor tinere din România, dl Sava, dacă ar fi avut cit de cit habar despre ceea ce se întîmplă acum, în țară, ar fi trebuit să se minuneze de ce mai stau tinerii la noi în țară.

Într-un anumit sens, dacă dl Sava n-are decît trei costume de haine după o viață de muncă, vina e și a d-sale. Fi-îndcă n-a adus în jurul său tineri care să nu tragă de cele trei costume pe care le are. Dl Sava vorbește în absolută necu-noaștere de cauză despre concurență și despre economia de piață, cită vreme la TVR sistemul nu i-a adus pe nimeni care să-i sufle în spate, nădăjduind să-i ia locul. Dl Sava e o instituție într-o in-stituție și de la această înălțime își per-mite să retorizeze lejer despre șorta ti-nerilor. Și îndeobște la noi, toți cei care se află pe cite o funcție cit de cit impor-tantă fac același lucru. Plîng de mila țării fiindcă îi pleacă tinerii, dar, la o adică, îi îndepărtează ei înșiși, ca nu cumva acești tineri să le primejduiască locul.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România li-terară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dez-voltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sint incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pen-tru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul draco print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei

Cronicar